

قمریٹی

سند کیسٹ آزاد کشمیر؟

ستد کین آزاد ٿيندي؟

ليکڪ: _____

قمر پٽي _____

سور هيءَ اشاعت گهر
ستد يونيورسٽي ڄامشورو
ستد :-

نالو: _____
سند ڪيئن آڻيڻ لاءِ ٿيندي؟

ليکڪ: _____
قمر پٽي

پيش لفظ: (آخري صفحن ۾) حبيب الله ناريجو
سال: _____

۱۹۸۷ع

ڇپائيندڙ: _____
انور سٽڊي

قيمت: _____

پنڌ رهڻ روپيه

ڪتاب ملڻ جو هٿ

سند يونيورسٽي -

ساڻين جي. ايم. سيد هاسٽل

انتساب

شاهه سنڌ، فخر سنڌ، مرد مجاهد
وڌي جوان، حضرت لسور هيده باد شاه
شهيد سنڌ پير پاڳاري صيغت الله شاه ثاني
جي نالي.

جنهن سنڌ جي پاڪ ڌرتيءَ تان انگريز
سامراج جي مسلح جدوجهد ڌريجي ٽٽي ڪڍڻ
لاءِ سنڌ ڌرتي جي بازي لڳائي آزاد سنڌ ظاهر
قائلي جي ڦندي کي مڪي قبول ڪيو.

قمر پٽي

شهيد سندن پير صاحب پاڪا، وصيغت الله شاه ثاني، جنهن
انگريز حڪومت خلاف هٿيار بند جدوجهد هلائي ۽ کيس
حب الوطني ۽ جي جرم ۾ سزائي موت ڏني وئي.

جھوٽي ڪي پٽي اڇلائي ڇڏيند و آهي.
 اسان کي پنهنجي و جود ۾ قومي تشخص کي بچائڻ
 ۽ ٻيهر ڪار ۾ ڪڍڻ ۽ غلامي مان جان ڇڏائڻ لاءِ هڪ
 طريقي استعمال ڪرڻو پوندو.
 اڄ ڪلھ آءٌ ادي حاصل ڪرڻ لاءِ سنڌ جي قومي
 ڪارڪنن، تنظيم ۽ تحريڪ اندر ٻه طريقا ڪار ۾ ٺهيا، بحث
 آهن، هڪ و ٻي امن سياست يا عدم تشدد، ٻي هٿيار بند
 جدوجهد. ڪن جو چوڻ آهي ته اهڙا جي ذريعي آءٌ ادي
 وٺڻ گهرجي، ڪن جو ساڳيو آهي ته مسلح جدوجهد هلائي سگهون
 ديش آءٌ ادي ڪرائي سگهجي ٿو.

دراصل ٻئي طريقا بھتہ آهن جيتري تائين اهڙا جي
 استعمال جي گنجائش هئي اهو طريقو آءٌ مايو ويو. ٻي هٿيار
 اهو طريقو سنڌ جي حالتن تحت بتر صرف ناموزون آهي
 پر غير منور ٿي ٻي. ا- پر امن سياست ۽ مسلح جنگ، ٻيا ٻه
 هڪ ئي شيءِ آهي، هڪ ذات چاچو جو هڪ آهن، هڪ ٻئي
 سان لائيم ملندو و آهي. فرق صرف هي آهي ته سياست
 ڇڏي هن گهر ٿئي ۽ شدت اختيار ڪري ته هٿيار بند و ٻيو
 جي صورت وٺي، ۽ مسلح جدوجهد يا جنگ ڇڏي ته هي
 ٿئي ته پر امن سياست ۽ اهڙا جي شڪل، اختيار ڪري،

منهنجي خيال ۾ هٿيار بند سنڌ جي حالتون، ۽ دشمن جو
 اسان سان وٺي ظاهر ٿو ڪري ته اسان هٿيار بند جدوجهد
 جو سهارو وٺي، آءٌ ادي حاصل ڪريون.

اسان پنهنجي جدوجهد جي شروعات ۾ ڪئين ڀيرا
 قانوني ۽ آئيني طريقا استعمال ڪري آيا ٿا، پر

اسان پر امن سياست ۽ عدم تشدد جا طريقا اختيار
 ڪري سياست ڪئي، پر و حتمي حڪمران اسان جي عوام
 ۽ اسان کي ظلم ۽ جبر جو شائق بنايو، هاڻي اسان مجبور
 ٿي ويا آهيون ته هٿيار بند سياست جي ذريعي پنهنجي

قومي هلچل هلايون.

جڏهن قابض حڪمران دنيا عوام جي مطالبن،
مظاهرن، اپيلن ۽ احتجاجن کي ڳالهه مهاڻا، دليل سان
ڀٽڻ ۽ حل ڪرڻ لاءِ تيار نٿي ٿئي ته ان حالت ۾ غلام
قوم جي حریت پسندن جو هٿ بند وقف دائهه وڌندو
آهي.

ڪابه طاقت پر امن طريقي، دليل ۽ حق جي آڻ سان
مٿي مٿي سان پنهنجي قبضو نه ڇڏي ٿي آهي.
اهل طاقت پنهنجي قبضو نه ڇڏي ٿي، جڏهن
کيس طاقت جي هڪل سان موڇڻا هڻي وڃن، نه ڪنهن
وڃندو آ،

پختوار ادو ۽ عمر ۾ پهاڙ ۽ پٿرن کي پير جي
پٿي بناي سگهي ٿي، ڪجهه مضبوط ماڻهو ٿي ڏوڳا
ٿين ۽ جبل جهڙي سگهندا.
بقول هن شاعر جي ته:

آڻاڻي جي آڻو، بند و قوت ۽ ٻيم،
وڃي جا آڪاس ۾ هڻن سوڌا ڇيم،
اي آڻاڻي ڪم، ڏوڳا ڏاڙهي ٿي وڃي،
جو اهو لعل ٺهر و پنهنجي سواخ عمر ۾ ٻڌي آهي.

"تشنه ديو دنيا جي تاريخ ۾ تمام گهڻو ۽ اهم حصو
۽ هي آهي. اڄ به ان جي اهميت ۽ افاديت گهٽ ناهي. شايد
ڪافي عرصي تائين نه گهٽجي، ماضي جو ان اڪثر تيڊيلين
تشنه ديو کي ٿي ٿيون آهن.

تشنه ديو ۽ پيو خلاف اخلاق نه آهي، هن جون
ڪيٽيون ٿي شڪليون، صورتن ۽ ڪيٽيون ٿي درجا آهن.
گهڻن حالتن ۾ تشنه ديو ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي.
آهي."

عدم تشدد جي علمبردار، مڃاڻا ڳانڍڻي خود چيو آهي ته ”تشدد، بد دلي، خوف ۽ غلامي کان بيهت آهي.“ اها حقيقت آهي ته تشدد جو تعلق نفرت ۽ بد خواهي سان ٿيندو آهي، ليڪن گهٽ ۾ گهٽ نظريي طور تي اهو ڪوئي لازم تعلق نه آهي، اها ڳالهه سمجهڻ گهرجي ته تشدد جو بنياد خيالي خواهي تي مبني هجي، جيئن هڪ سماج جو تشدد، جيڪا شي خيالي خواهي، اجتماعي پلائي ۽ غلامي جي هٿ تي لغت کان چوٽڪا وٺي حاصل ڪرڻ تي مشتمل هجي اها اصولن خلاف اخلاق نتيجي تي سگهي اخلاق جو بنيادي معيار نٿو ۽ ادي جو سٺو يا خراب ٿيڻ آهي.

دراصل تشدد جو استعمال سخي مقصد لاءِ به ڪري سگهجي ٿو ۽ بهي مقصد لاءِ به، هٿيار بند وڃڻ به ٿي سگهي تشدد ڏيندي انسان جو، محڪوميت مان آزادي حاصل ڪرڻ لاءِ هڪ طرح يقيني آهي جڏهن هن ڪو مظلوم، غلامي مان تنگ ٿيندو، بيهار ۽ بيقي اڻ ٿيندو آهي ته اهو ڏاڍي آمريت ۽ دهشت ڪري ختم ڪرڻ لاءِ هٿيار بند ڇڏي جهڏ جو طريقو اختيار ڪندو آهي، انسان جو اهو عمل قاشي ڪٿي ۽ سامراجي سوئرن جي دهشت، ظلم، به برائيت جو جواب آهي ۽ عمل آهي.

مون کي انهن ماڻهن تي حيرت ٿيندي آهي، جيڪي غلام انسانن کي پنهنجي واعظ، گفتگو، محبت ۽ تقريبن ۾ تلقيني ڪندڙ آهن ته تشدد کان نفرت ڪريو، نظم ۽ امن سان محبت ڪريو، صبر کان ڪم وٺو. مسلح ڇڏو ۽ جهڏ کان پاسو ڪريو.

جيڪڏهن اهم ٽري تبليغ، پهچاءُ ۽ پيڳنڌ تي عمل ڪيو ويو ته سنڌ کي آزادي ڪڏهن به نصيب نه ٿيندي ۽ سوال ئي پڻ اٿن ٿا ته سنڌي ڪي

کي حق حاصل ٿي سگهنده ا.

قوت ۽ طاقت جي جا اهميت حاصل ۲ هي آهي ۽

۲ هندي، ان کان انڪار ڪرڻ حقيقت کان منهن موٽڻ جي
بدران ائين ٿيندو، تشدد ۽ طاقت سان، ظلم ۽ تڙاڻي خلاف
ويٺو هو نه ڪرڻ، تشدد کان پري ۲ هڻڻ ۽ ٻيهر دعوت ڪرڻ
جي معنيٰ اها ٿيندي ته ماڻهو ان کان بچندڙي ٿين
کي بهداشت ڪندو ۲ هي. ٻين سامراجي ۽ دليل حڪمرانن
جي آڏو ڪنه جهڪائي يا ڪنهن غيبي متمتعانه نظام حڪومت
کي قبول ڪري، جنهن جو بنياد و حشي پٽي ۽ دحشت تي
قائم هجي، اهو ته اهڙا غم تشدد جي اصولن جي قطعاً
خلاف ۽ منافي آهي.

عدم تشدد جو طر يقو ان وقت ڄاڻڻو ٿي ٿو
ٿورو ويندو آهي، جڏهن ان ۾ ماڻهو وفادار ۽ تحرڪ
هجي، غيبي متمتعانه حڪومت يا چيپ تي بدل نظام کي
بدلائڻ جي سگهه اهليت ۽ قابليت موجود هجي يا
ٻي امن سياست ڪرڻ ٿئي وڃي.

هنين انسان وٽ سنڌ ۾ عدم تشدد ايترو اثر آيو
نٿو ٿئي سگهي جو قومي دشمنن کي سنڌ ڇڏڻ تي
مجبور ڪري ڇاڪاڻ ته سنڌ جي بڻ ۲ ڄاڻاڻ آهي، هو تنهن
۽ ڪا خان سان گڏ ههه شئي تي پڻ ڏاڍاڻ قانع آهي
جيڪڏهن انسان اقتصادي بانڪاڻ، هٿ ٿال ۽ سول فافرماني
جو سنڌ ٿاڏيون ته اهو سولائي سان حڪمران ۽ قاضي
ڏاڍاڻ فاکام بنائي ڇڏي ويندا.

جيڪڏهن ڪنهن ڪارخاني، ٽيڪسٽائل مل يا شڪر مل

۾ سنڌي مزدور هٿ ٿال ڪنهن ڌن انهن کي فوراً ٽوڪين
ٿاڻ دستيدار ڪري، اتي پنجاڻ مان مزدور گهڻي ۲ ڪيا
ٿا وڃي، انهن کي ٻيه وڻ ڳاڻ پٺائي سندن ڄاڻ تي غيبي
سنڌين کي ٻي ٿي ڪيو ٿو وڃي.

جيڪڏهن سول نافذ ماني جي ڪم ڪهڙي ويندي
ته ڏاڍا اسان جي آگاهين تي ڪيڙي جيتن سندن ڪي به
نڪري مان خارج ڪري ڇڏيندو. يا ٽيڪس نه ڏيئي
جي حالت ۾ هه سھوليت کان محروم ڪندا.

هتي پوليس فوج ۽ انتظامي ادارن ۾ به ڏاڍا گھڻي
۾ آهن ۽ سامراجي ذهيت رکندڙ به ٿيل آهن
جيڪڏهن اسان سان ڳڻتي جي پوليس نه ۽ ۴ و ۵
رکندي يا اجتماعي استعيفا پيش ڪندي ته انهن جي جاء
ڏاڍن سان به ۽ ويندي ۽ اها اسان کي ڪڍڻ لاءِ بي
رحمي و حشيان ۽ وحيات طريقي استعمال ڪندي پھ
جيڪڏهن اسان ۾ مٿس ٿي منهن ڏيئي ۽ مٿي اھڻ ڪرڻ
جي طاقت نه هوندي ته اسان جي ڪم ڪهڙي
۽ ويندي.

مهاڻا گائڻي جي دور ۾ هندهستان جون حالتون
هينئر جي اسان جي حالت کان مختلف هيون. انهي پوليس
فوج ۽ ٻين ادارن ۾ هلڪي ۽ مقامي ماڻهن جي اڪثريت
هئي. انهن جون به دهرست ٿيندي ته فوج ۽ پوليس ڊيسي
ماڻهن تي مشتمل هئي. انڪري سامراج کي هندستان
فوج طر فان عدم تعاون ۽ بغاوت جو خطرو ۽ خوف
هميشه موجود ٿئي ۽ هيون. تنهنڪري اهي ڊيسي ماڻهن
سان اهو سلوڪ نه پئي ڪري سگهيا، جيڪو نازين، يهودين
سان ڪيو. يا جيڪو پنجابي هينئر سندن سان ڪري ۽ هيا
آهي.

هينئر مسلح جدوجهد جو طريقو استعمال ڪرڻ ڪا شروعات
ٿي ۽ هي سگهجي. چو ته جيڪي ماڻهو اقتدار تي قابض
يا استحصال ڪندڙ هوندا آهن.

جيڪي قابض ماڻهو ۽ به بهيت پسند طاقتون محڪوم
انسان جي مال ملڪيت، دف، ڌم تي ۽ ٻين پيداوار ۽

وسيلن ۽ ذريعتن تي قبضو ۽ ڪنٽرول ڄمايو ويٺو هوندو آهڻ جيڪي سامراجي بقلا ۽ ٻاهريان ٻه ماڻه مختلف چالون اٽڪلن ۽ ترو ۽ بيادستي ذريعي ديسي مظلوم ماڻهن جي نڙي تي تنهن ۽ پيٽ تي لت ڏيئي کين غلام رکيو ويٺا هوندا آهن. اهي آهڻ ان ڦايل ذريعي کي ايتري تائين نه ڇڏيندا آهن. جيئن اهي تائين اهي ان تي مجبور نه ڪيا وڃن يا سندن ٿڌا پٽهائي ۽ پٽهه نه اڪيڻ يا وڃن يا جيسين تائين اهڙيون حالتون نه پيدا ڪيون وڃن.

اڄ ڪلم قومي آزادي حاصل ڪرڻ لاءِ مسلح جدوجهد ڪا شروعات ٻي صورت ناممڪن آهي. ان لاءِ ٻه ڀاڱا هوندا آهن جي هم خيال بنائڻ لاءِ وڌيڪ پئماني تي ڪم ڪرڻو پوندو اسان جي هٿيار، پٽهه ۽ جدوجهد جو مقصد تختي ڪاري نه پر تعليم هوندو.

هتي حڪومت جو بنياد تمام تشدد ۽ خيانت تي مبني آهي، هٿ جو هٿه ڇيلو ۽ حربي عوام آڻا ۽ ماڻهن کي تنگ ۽ تالان ڪرڻ پري هڻي آهي، هٿيه سندن ظلم ۽ تشدد اوج ۽ غم وڃ تي پهچي چڪي آهي ايتري قدر جو حق طلبي جي ڳالهه ڪرڻ جي عيوض گوليون ۽ جيل ۽ جلا وطنيتن قومي حقن مختيار ۽ جي گهٽ ڪرڻ لاءِ رات ڏينهار ۽ ڏاڍا ڪارڻ جي عيوض ٿاڻا ۽ تشدد ۽ تعذيبون ۽ عتقوت، ڪنگال ۽ محڪوم ماڻهن جي مسئلن لاءِ مطالبو ڪرڻ جي جواب ۾ سخت پور هٿي سان قيد، هميشه لاءِ تعليمي ادارن مان خارج ڪرڻ ۽ اشتها ۽ تڙهاري قهر ۽ تڙهڻي پاڪستاني آهڻ حڪمرانن جو ڪارنامو پئي ۽ هٿيه آهي. اسان جو مقصد ۽ نصب العين، اسانجو عزم ۽ آدرش

سنڌ وڌيڪ جي آزادي آهي هٿان جي غلام ۽ غلام عوام جي بچائڻ آهي، هٿان جي محصور ۽ مفلس

ماڻهن جو چوڻ ڪارو آهي. اسان کي پڪ آهي ته دشمن
حيي و حشيا نه تشدد جو جهيٽ ساڻ مقابلو ڪري
پنهجي مظلوم سنڌي قوم کي آزادي وٺي ڏينداسون
انهي راه هلندي جابه شيءَ ڪا وٺ نٿي ته ان کي ٿڌي
چ هٽائڻي ٿيندي.

وہ شاہ

اها حقيقت آهي ته تشدد جي صدمو رات اڪثر پيش
 ايندي، ليڪن جڏهن قوت جو استعمال ڪيو وڃي ته
 اها ايندڙ ساڻس ۾ ظلم جي جذبي سان منهن ٻيڻ
 گهرجي، بلڪه تڏي دل سان محبت ۾ ڪاوت ۾ منجهان
 ڪي ڏور ڪهڙي ڪپي، ظاهر آهي ان سخت دشمناري
 ۾ ڌڪيائي پيش ايندي مثال وڌيڪن آهي. آزادي
 جو پيڻ وڌيڪ پيڻ آهي.

جتي بهادر ۽ بي لوث ماڻهت جي سنه ورڃ آهي،
جن جا جبل جيئڻا جگر هجن، سياسي جهٽ ساڻ معمول
هجن ان مسئل تي ڦهلائي ڇاڪوڏيا، همت ۽ حوصلو
ٺاهڻ اهڙي سگهندا، جيڪي سورهه ۽ ثابت قدم

هوندا، اهي ئي آنداي چي منڊل ماڻي سگهندا، غلامي
 مان آنداي، ڦٽي پائي ڏيئي کانسواءِ حاصل ٿي نه سگهندي
 "سوليون سه گهڻن، سهري سوپ نه سڀجي،
 (خليفو نبي بخش)

عشق ناھي ڀرند جو کيڏن ڳيرو،
 سسي نيزي پاند، اڇل ته اڏ ٿئي -

(شاه)

سُکن جا طالو ۽ سڌ ٿيا نه هلي سگهندا، صرف سرويچ
 ۽ نظرياتي ماڻهو ٿي هڻي وڃي هٽ ڪندا.
 اها ڳالهه ذهن ۾ هڻي گهرجي ته قدم قدم تي خطرڻ
 ۽ غلطي جو انديشو آهي. ٻيا انهن مشڪلاتن جو علاج
 اهو نه آهي ته اسان ان کي نظر انداز ڪريون، بلڪه
 اهو آهي ته اسان ان جي حقيقت کي سمجهون، ٻيو ڪيئن
 ۽ ٻيو ڇا ٿيون. سمجه ۽ ڏاهپ مٿس سي ۽ بهادري سان
 انهن جو مقابلو ڪريون.

اسان جو دستور ۽ طريقو اهو هڻي گهرجي جو اسان
 کي ان منڊل ۾ ماڳ تائين پهچائي سگهجي!
 جيڪڏهن عوام تلقين، تبليغ ۽ تعليم تي ڌيان نه ڏئي
 ڏئي ته پوءِ اسان کي پنهنجي قوم جي نفسيات کي آڏو
 رکي ڪي اهڙا واقعا، واپرائون، ڪارناما ۽ ڪاروايون
 ڪريون آهن جيڪي ماڻهن جي توجهه جو مرڪز بنجي
 ڪن چڪي آڻي اسان جي صفتن ۾ بيهارين ۽ عوام
 جو گهڻو حصو اسان جي مسلح جدوجهد واري تحريڪ
 سان سلهارجي ۽ وابسته ٿي وڃي.

اسان جي هٿيار، پنه جدوجهد ظالم حڪومت خلاف
 هڪ باضابطه جنگ جو اعلان ۽ عملي اظهار آهي.

ان جدوجهد ۾ ته پڻ يافته ڪوئيلا دشمنن ۽ ڏانهن
 جي حق کان ڪيئن به طمع گهٽ حيثيت ٿي سگهن.

دنيا جي مشهور گويلا آڳاٽي جي گويلا جو چوڻ
آهي ته،

»چاچي ماءُ پنهنجي مد مقابل ٿيل فوج مٿان به تهري
مرڻ ٿا، چاڪاڻ نه گويلا جنگ ظالم ديهه ڪار جي فوج جي
گهٽائي ۽ هٿيارن کي ٽوڙي ٿي«

هٿيار بند جدوجهد جي بنيادن تي قوت عوام جو ساٿ
سهڪار آهي، عوام جي همدردن کي مدنظر رکي پنهنجون
سنگرميوت شروع ڪريون ٿيون آهن.

عوام جي خيالن ۽ ذهنن تي اثر وجهڻ لاءِ اڪثر ڪري
تشدد کان ڪم وٺي ٿو ۽ وڌ کان وڌ اها ڪوشش ڪري
ته جيئن ان تشدد کي محدود رکجي ان کان اهڙي طرح ڪم
وٺجي ته جيئن ان جو ختم اڀي ۽ نقصان گهٽ ٿين.

اسان کي بند وقت ان ڪري ڪٿي پوندي جيئن پنهنجي
سنڌ جي عذبت، غلامي، بي حسي ۽ بيد حالي مان جان ڦڙايون
اسان کي ان ظالم ۽ حق غصب ڪندڙ ٽوڙن خلاف مسلح
ٿي اٿبو آهي جيئن پنهنجي مفلس ۽ مظلوم عوام کي نجات
ڏياريون، وقت جي اسان کي عوامي آواز ۽ احتجاج تي
ليڪ ڇڏي هٿيار ڪڍڻ آهن ۽ آمه سان نڪر ڪاٽو آهي.
اسان کي ماته پيو مٿي جي حلالي پڇڻن وانگر تاهه رخ

۽ قوم جي سونپيل ذميوار پوري ڪرڻ لاءِ هٿيار بند
سياست جو سهڪار وٺي آهي، اسان کي سيند جي
تاهه يعني تسلسل کي ڏهڻ جي ماڻهن کي موٽائي ڏيڻ ۽
نئين سنڌ جي تاهه رخ کي پيهه جوڙڻ لاءِ وڙهڻ
آهي. اسان پنهنجي منزل ۽ ماڳ جي واڳي هن پونءِ
جي ڀاڳين جي هٿن ۾ ڏيڻ لاءِ لٿي رهيا آهيون.

اسان پنهنجي عوام جي اکين ۾ ڳوڙهن بد راز
خيت جي مهڪ ۽ چهري تي تبليهي اُميد مستقبل جو
نقشو چمڪندو ڏسڻ چاهيون ٿا. اسان پنهنجي ڌڪن کي

کي اجتماعي سکن ۾ تبديل ڪرڻ چاهيون ٿا. اسان جي تمنا ۽ مشا
آهي ته ٿا، ڀڃ جي سهڪش گهٽجي ڪي مسلح طاقت سان
ملڪي مائن جي مهڙي مطابق موٽريون اسان نه ڳوڻي پنهنجا
اڻڀار دي سيڪ حاصل ڪرڻ لاءِ ڇاڪوڙي ۾ هيا آهيون ۽
پوءِ ۾ ڪو قومي جي ڳوڻي هن کي مهڪن ۾ تبديل ڪرڻ لاءِ پاڻ
پيوڙي ۾ هيا آهيون.

اسان سنڌ جي پيشاني تان غلامي جي ڏلت
جو داغ مٽائڻ لاءِ وڙهي رهيا آهيون.

اسان عوام جي مدد ۽ همدردين سان هن سمن
جي عظمت جو جهنڊو دنيا جي مٿاڻن چوڻي تي ڪوڙي
گهر ۾ ٿا.

اسان سدائين امن پسند پيوڙي ۾ هيا آهيون. اسان
جي وطن سنڌ، گڏهن به اڳي ڪڏي ڪڏي ڪنهن ملڪ
تي حملو ۽ هلاڪ نه ڪئي آهي، اسان کي جنگ کان نفرت
آهي اسان ڪائنات جي حسن کي تياڻ ۾ ٿيندو ۽ ٽوسڻ
نٿا چاهيون، اسان خلا ۾ ڦهليل فضا کي نه هڻو آسمان ۾
۽ دستان بدبو ڏاڍا ڪرڻ چاهيا ۾ هيا آهيون. اسان غلام
هوندي به سدائين دنيا جي عزت، عظمت، امن ۽
احترام لاءِ آواز اٿان پيدا ۾ هيا آهيون.

اسان انهن سامراجي ملڪن جي به خلاف آهيون
جيڪي هٿيارن جا اڻيار ان ڪري گڏ ڪري ۾ هيا آهيون.
جيئن هو پنهنجي پنهنجي ملڪ جي عوام کي ڊپائي، عوامي
خوابش واري سسٽمي کي ۾ ڪي سگهن.

اسان ۾ لڳ ڀڳ مخالف آهيون. ۽ اسان کي مجبور
ڪيو ٿو ۽ جي ته پنهنجي آڻاڻي لاءِ ۾ ڪنڊي وٺين
سان وٺي هاند ڪريون. انهن کي پنهنجي ڏهڻي ٿاڻي
تري ڪريون.

اسان جي آڏو نه صرف پنهنجي وطن جي آڻاڻي

۽ عوام جي خوشحالي جو مکيه مقصد آهي ۽ ان سان گڏينهن الاقوامي سطح تي انسانيت جي امن، پاڻيچاري ميٽ محبت ۽ همڪجھڙائي تي مشتمل هڪ عالیشان معاشي جو قيام به نظم ۾ آهي، اسان کي قابض قوتن مجبور ڪيو آهي ته اسان هٿيار کڻي وڌيڪ آزادي وٺون،

اسان ڪيترائي سال ڏسندا هيا سون ۽ ڪيئي ڀيرا امن طر ۽ استعصال ڪندا هيا آهيون ۽ ڪوبه نفيس فائدو ڀلي نه پيو آهي. - ڌارين حق ڏيڻ ته نهيون ۽ حق ۽ مسئلن لاءِ اٽل آواز کي ٻڌڻ به گوارا نه ڪيو. موت ۾ اسان کي ڪافي ڀاڱي ۽ بلڪ دشمن سڏي، اهڙو، اذيتون ۽ سزائون ڏيندڙ ٿيون وڃن. اسان پنهنجي حقن جي منصفانه حل لاءِ اپيلون ۽ استدعاون ڪيون، اسان سٺي سلوڪ ۽ ول ۽ ڪڻ جيئن ٿيندڙ ڪيون.

اسان ۽ امن سياست ذريعي پنهنجي آواز ۽ پاڪستاني حڪمرانن جي ڪٽ تائين پهچائڻ جي ڪوشش ڪئي. ۽ ان آواز کي گولين جي گونجاڻ ۾ گم ڪيو ويو اسان تعليم ۽ اٽل جي تمنا ڪريون ٿا ته هتي مان ڪتاب ۽ قلم ڪسي هٿ ڪڍيون ۽ ايوون وڃن ٿيون. جيڪڏهن اسان پنهنجي مفلس ۽ مظلوم ماڻهن جو چچريل آواز ڪن ڏيکي ٻڌڻ جي ڪريون ٿا ته نڪاءُ ۽ ڌماڪا ڪري حل ۽ حشمت مچائي، اهو ٻڌڻ نٿو ڏهن وڃي، هيڪڏهن پنهنجي مسئلن، مطالبن ۽ حقن لاءِ نڀاڻ ڪوليون ٿا ته ان تي ٽالا هڻيا وڃن ٿا، اسان جي سوچن تي پھڻ آهن جيڪڏهن پنهنجي عوام تي ظلم ٿيندو ڏسڻي لڳو ته ۽ پڇي ته ٿا ته اسان کي ڏان ۽ نجيوان ۾ ڇڪريون وڃي ٿو.

هاڻي اسان کي پنهنجي عظيم ته قومي مفاد خاطر ۽ ماتري ۽ مٽي جي معصوم ۽ محبوب سندن جي بچڻ مان

غلامي جاڳو، اڳت ڪيائون لاءِ مسلح جدوجهد جو
آغاز ڪرڻو پوندو، اسان جنگ تڏا ڪريون، منهنجي
آزادي لاءِ وڙهون ٿا، منهنجي خيال ۾ هڪ محب وطن
ڪي غلام بنايائون لاءِ جنگ جو سخت مخالف ۽ آزادي وٺڻ
۽ ان کي به ڪو ڪم ڪرڻ لاءِ جنگ جو حامي ۽ مبلغ ٿيڻ گهرجي
هونءَ به اڄ ڪلھ پنهنجي قومي پڄاڻ ۾ قتل عام ڪرڻ
دنيا جي ملڪن جو، هنما اصول آهي،

سنڌ جي قومپيار ست نوجوانن اهو سوچڻ ۽ چوڻ
شروع ڪيو آهي ته عدم تشدد خاص حالتن ۾ درست
ٿي سگهي ٿو. ليڪن عدم تشدد جي تحريڪ کي ڪامياب بڻائڻ
پتو ڪونهي ڪو لي — ۽ بمبئي ڌماڪن جي مندرت
آهي. آزادي يڪ هٿ ڦاٽ ڪرڻ، دشمنن جي هٿن تي
کان بانڱا ڪرڻ. درٿو هڻي ويهڻ ۽ نڪرڻ هٿ سان
حاصل نه ٿيندي. ان کي حاصل ڪرڻ لاءِ اسٽيفل جي ٽريڪ
کي ڇهڻ ۽ بلبل ڍانڀڻ جي مندرت آهي، آزادي گهرڻ
سان نه ملندي، آزادي ڪسي وٺي آهي.

دنيا ۾ اهڙا عدم تشدد جي علمبردارن واقعي
ٿي پنهنجي قريبن سان پنهنجي محڪوم ملڪن ۽ قومن
کي هڪ وڏي انقلاب لاءِ تيار ڪيو. پر اسان آزادي جي

جدوجهد ۾ هڪ اهڙي منجاني ۾ پھچي چڪا آهيون
جتي جي. ايڇ. سيد جي فڪر کي عملي جامو ڏيڻ
لاءِ ڀاڱي سياسي چينڊن پوئتي، جي ڪو پراڻو، ڪا پٽي،
ڀڳت سنگھ، محمد علي جناح، ٻي مهيا، هو جي منڍ ۽ پاس عراقي
جهڙن تي پارڪ ۽ ٻي جهڙن تي ليدرن جي مندرت آهي.
ٻي ضمني ۾ هڪٻئي بند سياست جي حامي ۽ بهادري
اڳواڻ گنيس گمش جي چوڻ آهي ته ملڪ جي ڪم ۾

انقلابي پسند ٿيڻ جي ان فلسفي جي حامي ٿا هجي ۽ نه
ٿي ٿي سگهي ٿي، اسان ان ڪالھ ٿي عقيد ۽ پيڙهي

مڪون ٿا ته اهنسا ۽ سٽيه گهرو جي ذريعي ڪافي قومن
آزاد ٿئي ڪري سگهجي، حصول آزادي لاءِ قوت بهارو
جي منهن ورت آهي، آزادي پني نه ويندي آهي، بلڪه
قري وڃي آهي. آزادي لاءِ حقن ۾ و هنجڻو ۽ گولين
سان ڪيڏو پوندو آهي.

اسان کي سمجهڻ گهرجي ته پاڪستان حڪمران قوا
اسان سندن لاءِ ٻه امن سياست جا سڀ درواز بند ڪري
ڇڏيا آهن، ڳالهه مهاڻا ذريعي ڪوبه مسئلو حل نه ٿا ڪن ۽
دليل جي زبان جي ڪابه اهميت ڪانهي ته اسان کي ويڙهه
ذريعي پنهنجو قومي و جو بچائڻو آهي.

هينئر اسان مسلح جدوجهد جي فوري منهن ورتان
ڪري محسوس ڪري رهيا آهيون جو — سنڌ ۾ ڌارين
جي لوءِ لڳاتار ڪاهيندي پئي اچي. سنڌ کي مڪمل
ڪالونائيزيشن ڪرڻ جي منصوبي تحت اها سازش منور
شور سان هلي رهي آهي.

پاڪستان ٺهڻ کان اڳ سنڌ ۾ غلام سنڌي ه. سيڪڙو
هئا، هن وقت اهي وڌي وڃي ۸۰ سيڪڙو ٿيا آهن
جي اها حالت قائم رهي ته جلد سنڌي قوماني ۽ تبديل
ٿي، تباهي ۽ بهبادي جي دٻاري تي وڃي پهچندا ۽
سنڌن اها حالت ٿيندي جهڙي ڌڪڻ آڻي ڪا ۽ اتي جي
۸۰ هڪڙن ڳاڙهن هندستانين جي پاهه لڙي آيل يو ۽ پين
نسل ڪشي ڪئي هئي، اهي ۸۰ يڏا ندين هينئر آڻي ڪا جي
صوفي پهاڙن ۽ جهنگن ۾ پٽڪي ۽ ڌڪا کائي رهيا آهن.
سنڌ ۾ اڄڪلهه ڪن جي تعداد ۾ پنجابي. بهاري
۽ پٺاڻ ڌو ڪيڏا ايندا رهن ٿا، سنڌين جي ۸۰ لک ايڪڙ
زمين تي غلام سنڌي قيمتي ۽ ڪنٽرول ڄمايو ويٺا آهن،
سنڌ ۾ پنهنجا ڪارخانن مان سنڌين جي هٿ ۾ صرف

۵. د پنجاه) ڪا، خان آهڻ - سي به ننڍا باقي سڀ غيڻ
سنڌين جي حوالي آهن انهن ۾ ۲۰ - ڪ مڌورن مات
سنڌي ۵۰ هئا ۱۰ به ٺاهڻ -

جيڪڏهن اهو سلسلو جاري رهيو ۽ ان لاءِ ڪو
مؤثر قدم نه کنيو ويو ته ٿوري عرصي ۾ سنڌي اقليت
۾ تبديل ٿي، پنهنجو قوميتي وجود وڃائي ڇڏيندا.
۽ سنڌ دهرائي تان تڙ جي فلسطينين وانگر هٿ ۾
خواب تي دردم پئڪندا وڌندا - جيئن ياسر عرفات ۽
جارج حبش فلسطين جو مسئلو کنيو دنيا آڏو ليلائيندا
وڃن ٿا.

جيڪڏهن اسان به وقت اڪ نه پئي ته اسان جو به حشر
ساڳيو ٿيندو - اسان موهن جي دڙي جون تصويرون کنيو
دنيا اڳيان پندا ۽ پاڌا ٿيندا وڌندا اسين، جيڪڏهن ست
هزار سالن جي اوليائي حيثيت وڃائي وڃي ڇڏين ته دنيا
اسان کي لعنت ۽ ملامت ڪندي، ٿڪون هڻندي ۽ نفرت
سان ڏسندي -

سڀني دنيا ڪنهن منزل ۽ ماڳ تي پهچڻ واري
آهي - دنيا جي سڀني تهذيبن کي گڏجي هڪ گلدستو ٿيڻ
آهي، اتي قوم جي تاريخ جي سهڻي ۽ ثقافتي ورثي
جي ماني طور ٿيڻي آهي اتي اسان کي هٿان ڇڏڻو
ٿيڻو پوي. تنهنڪري انهيءَ سنڌ ۾ سهڻو ۽ ٿيڻ لاءِ جدوجهد
جاري رکڻ کپي -

بقول پٺاڻيءَ جي ته:-

ڪٿي جي ڪان ڪرين - سُتي نسا مهين هڻ،
صبح ايندي اچي، عيد اگاهڻ ڪڍ،
جت سر ٿيون ڪند يون سڌ، اتي سڪند يون سينگار لاءِ.

اسان پنهنجي محبوب قوم ۽ وطن جي ايتري حالت

ڏسي تماشا ٿي ٿئي ٿي سگهون - جيڪڏهن اڃان به دليل پازي
 ۽ ڳالهه مهاڻا واري سياست تي پات ٿي وينا سون ته پوءِ
 اهو سنئون سنڌو سنڌي ماڻهن کي تباهي جي ۲۰ سيڪي
 ڏانهن گهٽ ٿيندو ۽ سنڌ جي موت جي واري نت تي صحيح
 ڪرڻ جي به اهو ٿيندو تنهنڪري اسان کي بي وس تي
 نظارو ڏسڻ نه گهرجي.

- انهيءَ سلسلي ۾ اسان کي اتي ڪٿي ٿيڻ کپي
 اسان جي حسين وطن، اسان جو محبوب ۽ معصوم
 سنڌي ماڻهو غلام هجي، اسان جا ملڪي ڀاءُ ۽ پيڻ وٽ، پيڻ ۽
 ماڻه وٽ پنجا به سامراج جي لائڪ ٿيڻ ڪريتن ڪريتن
 وڃن، اسان جي سڀني سٺي ڪيت ۾ بيٺل فصل ۽ ڀيلا ٿيڻ
 جي پيڻ ڪريتن ڪريتن ۽ ڪچليا وڃن.

اسان جي سنڌي ڀاءُ ڀائرن کي گولي جو نشان بنائڻ وڃي
 اسان جي عوام کان سڀ ڪجهه ڦري ان کي بکيو ۽ ڪنگال بناڻ
 لاءِ دشمن هر طرح جي اختيار ڪندو رهي ٿو ته اتي اسان
 اهڙا ستم ۽ سور سهي ڪيئن ماڻ ڪري ويهي سگهون ٿا.

{ قومو ماڻهو سڀ ڪجهه ڦري ٿو پوءِ به ڦرڻ لاءِ ڦير ڏئي }
 { ڦريل ماڻهو پيو ته ٺهيو پيو، ڏيس ڦريو وينا آهن }

آءٌ ان خيال جي آهيان ته جنهن قوم جي مادي
 وطن سميت هر چيز ڌارين جي قبضي ۾ هجي ته پوءِ انهيءَ
 قوم جا انقلابي تشدد ۽ ڏهڪاءُ جو هڪ خاص استعمال
 ڪري، دشمن کي تباه ۽ به باد ڪري پنهنجي هر شيءِ تي قبضو
 ڪري ٿو.

جتي دشمن هٿيارن سان ليس هجي اتي انقلاب
 ۱۰۰ سيڪڙو جي گولي سان آڻيو پوندو آهي - پر جيڪڏهن
 ڪي ماڻهو اهڙي حالت ۾ انقلاب ڀرائيل جي گولي
 سان آڻيو جي مخالفت ڪن ٿا ته پڪ ڄاڻو آهي ته هو

جي صفت ۾ ڪم واري پيد اڪرڻ گهرائڻا.
 جتي استعمال ۽ ظالم دشمن جديد ۽ هوندا
 هٿيارن نيٽن مسلح هجي، اتي بنا تشدد جي انقلاب آڻڻ
 جي ڳالهه ڪرڻ حق دڪشي جي به اڀر آهي. غلام قوم
 جي انقلابي نوجوانن جو اهو هنن ۾ ذميوار ۽ آهي.
 ته هو غلاميءَ جي ناجياري لڳائي لڳائي ۽ بند وڌائي
 ڪڍي دشمن کي تيار ڪري ڇڏين جنهن وقت غلاميءَ
 جو فاسور ۽ موزي مهنن اسان جي جسم کي ختم ڪري
 ماريو هجي. ان وقت اسان جو نعره ۽ عمل اهڙو ته
 نرو ۽ دٻا هئڻ گهرجي جو ان جي استعمال سان سامراجي
 چاٽڻ ۽ غاصبن جي طاقتي محلات ۾ ڌار پکڙجي وڃن.
 انهن جا قهري صوٽ جهري پون ۽ آهستي آهستي
 پٽ پگهر ڦڙسڻ ۽ پٽي ڦهڪڻ وڃي پٽ تي ڪري.
 اسان کي هينئر هن وقت آهي. قومي ۽ سياسي
 قوت جي حاصلات لاءِ هڪ اهڙي به پورا نعره ۽
 ۽ گوليءَ جي جنهن جي گول ۽ گهرج سان باق سڀ
 نظام، نظم يا ۽ نعره دٻجي پس منظم ۾ ڪليا وڃن.
 سنڌ کي لفظن جي ميناڪاري ۽ جملن جي
 جادوگرئي سان نه پر رائيٽل جي گولي سان آڻاڻ
 ڪرائي سگهجي ٿو.

اهو دنيا جو مڃيل اصول آهي ته وقت جو آهر
 ۽ آڪاش فقط انهن بيپاڪ انسانن آڏو ڪوڏا ٿئي ٿو
 جهڪندو آهي جن جي آڱهه بند وڌائي جي گهرائي ٿي
 هوندي آهي.

اسان کي پنهنجي قومي وجود ۽ وقار کي
 تسليم ڪرڻ لاءِ هڪ ممڪن نظم يقين اختيار ڪرڻ
 آهي. فطرت جي ڪارگزارين مان هڪ بهي

ٻه آهي ته هن ڪائنات ۾ واپس موٽڻ ۾ ڇڏي ڇڏي
وڃو ڏسبو. ڇا اهي ماڻهو ۾ ڇڏي ڇڏي حاصل
ڪري ڇڏي ڇڏي آهن؟ جن ۾ پنهنجي وڃڻ جي باقي
هڪڙي جي صلاحيت، اهلڪي، همت، حوصلو، ته پ
۾ واپس موٽڻ ۾ ڇڏي ڇڏي آهن.

اسان پنهنجي وڃڻ جي مڃاڻ ۾ باقي هڪڙي
جي ته ڇڏي ڇڏي ۾ اميد هڪڙي ڇڏي ڇڏي
استعمال سان پنهنجي قوم ۾ وڃڻ جي ڇڏي ڇڏي
سليم ڪڍي سگهون ٿا، اسان کي انتهائي ڏاهپ
۾ ڇڏي ڇڏي سٺ سٺ ڇڏي ڇڏي ۾ ڇڏي ڇڏي ۾ ڇڏي ڇڏي
ڪپي. ڇڏي ڇڏي ۾ ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
جي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
دنيا جي پيدايش کان وٺي اڄ تائين ڇڏي ڇڏي
ڪيترن ئي قومن ۾ اڃا پوءِ ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
۾ تنظيمون ۾ هڪ هڪ اسان کي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
آئينا ۾ ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
وڃي.

ڪيترن ئي پارٽين ۾ جماعتون پيدا ٿيون
پوءِ پوءِ جي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
وڃي، جي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
۾ پهاڙي واري ماضي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
۾ سسٽي ۾ ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
واري ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
سڳيا.

اسان کي پنهنجي وطن ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
ڏسڻ واري ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي

ڪهڙي آهي.

ڪي ماڻهو هٿيار بند سياست جي مخالفت ڪندا، انهن مصلحت پسندن جي ڳالهين تي ڌيان ڏيو ناهي. اهي ائين به چوندا آهن پر و پيگنڊا ڪندا «هي عوام ڪي ماڻا ٿا ڳهرن ۽ اسان کي پتو ناهي ته ائين ڇاهين ۽ غيره. انهن کي اها به خبر ناهي جهوندي ته مسلح جد و جهد به هڪ سياست جو قسم آهي اهي سدائين بهادرانه ڪارواين جي مخالفت ڪندا رهندا آهن.

جڏهن به محب وطن انقلابين ڌارين کي مفلوج ڪرڻ لاءِ ڪي واقعا ۽ وارداتن کين آهن. جڏهن به آزادي جو اعلان بنگالي قومپرستن بغاوت جو جهنڊو بلند ڪيو آهي، جڏهن به سامراجي دڙا ۽ قبا و فلول تي ڪا، ڪاري صندب لڳائي ويئي آهي يا بست و ديش جو نعرو نه وارا ۽ نشانيون ڏنيون وئيون آهن ته انهن ذهني مريضن جو راءِ ڇڏي ڏنو آهي ته اهي سنڌي ماڻهن کي ماڻا ٿا ڇاهن يا اها سچ ۽ قدم حق دڪشيءَ جي به اها آهي.

اهڙن منڊلن جي خيال ۾ ڪنهن ماڻهو جو موت رڳو اهو آهي، جيڪو غاصب طاقت جي قرار ۾ ۽ تشدد سان ٿئي، يا گولي ۽ بم سان ٿئي يا پوئيس جهڙن ماڻهن جي ڪمران تي ٿي طر خان حب الوطني جي جبر ۾ ڇڏي ڏنو ٿئي ٿئي ٿئي. ڇا اهو موت ناهي؟ جيڪو غلاميءَ جي دڙا واري حالت ۾ ۽ لاچار رهي واري حياتي ۾ هجي.

۽ ته ٿئي به هيو آهي. ڇا اهو موت ناهي؟ جيڪو اسان جا ڪيئي

ٽي ٽڪن ۽ ٽڪن ذريعي ٺهرايا آهن. ڪيترائي
مفلس ۽ مسڪين ڏک، پيماري و سڀي موت جو ڏک ٿيندا
رهن ٿا.

ڇا اها نندي آهي؟ جيڪا اسان جي منهن تي
عوام ويرانه چوڻ، ڏاڙهين ۽ ڏاڙين جي ٿاڦيل قانون
جي خلاف ورتاري ڪرڻ جي لاتعداد امثال هيٺ جيل
جون صعو پٽون، قاصيون، ڦٽڪا، تعديون، زيادتيون ۽ گوليون
سهند وڙهي ٿي.

ڇا - مسلسل محڪومي ڀڄڻ ۽ ڏاڙين مل ڦاٽ پنهجي
قومي اکين سان نتيجو وڌندي ماڻ ٿي ويهي يا جمود
واري حالت ۾ رهڻ ڪا حياتي آهي؟

منهنجي خيال ۾ غلاميءَ ۾ رهڻ خوف موت کان بدترين
ڏلائي آهي. اهڙي ڏلت جي زندگي کان موت ڪي
تر چيڄ ڌڻ گهرجي، پنهنجي زندگي کي اجتماعي مقصد لاءِ
وقف ڪرڻ ڪي. هڪ دانشور جو چوڻ آهي ته ”زندگيءَ“
بغير بغاوت جي ائين آهي جيئن موم ۽ بنا بيهار جي ۽
بغاوت بنا صداقت جي ائين آهي جيئن هڪ شئي ۾
پٽ ۾ ٻهانا. زندگي، بغاوت ۽ صداقت هڪ ذات
جائي جو هئا آهن.

سنڌ لاءِ ته ورهڻ وارل ٻه چاهي ۽ چيڻ پائڻ کي
دشمن جي ڏپ ۽ تشدد کان لڪائڻ گهرن ٿا. انهن ڪي
عوام کي ماڻاڻج جي ڳڻتي نه پر پنهنجي خطرو ۽ خوف
هوند و آهي ته هتان دشمن جي نظر ۾ پئي پئون.
سنڌي جو ئي آهي ته.

جڏهن اکري ۾ مٿي و جهي ته پوءِ ۽ مڇري کان

ڪهڙي ڊڄڻ.

ڇاڪاڻ ته گهريلو آهي ته ڦهنگن کان ٿو وڃي ڊڄي.

هون ٿي ڪيٽه، اٿي ماڻهو طبي موت مهري مهيا آهن. حادثن، ذاتي جهيڙن ۽ فسادن جو شڪار ٿي مهيا آهن چو ته انهن کي پنهنجون اهي قيمتي جانين سرزمين سنڌ تان ڦهريان ڪري ڳهرجن.

اسان کي مهڪاوڙن، مهڻن ۽ موت ڏسي ماڻه ۽ مقصد تان دستبردار ٿي نه ڳهرجي، اسان کي اوندو ۽ زلزلن کان ڊڄڻ نه ڳهرجي، اسان جو وڃو داڄو آهي، اسان کي وشن صبح جي پڪ آهي، پلي بجليون ڪٿي پون، وڃون ۽ وڃن جا وڃت ٿين، ڪڪرن جا ڪٽ ڪٽ ٿين، انهن کان لڳي ڪنڊ ۾ ويهڻو ناهي.

مصلحتي ۽ گندي ماڻهو جيڪڏهن انقلابي آواز ۽ گولي جي گونجار کان ڊڄي وڃي لکيا يا ڇپيا ته اهي اتي به محفوظ نه رهندا. اهي محب وطن گوريلن جي ڌماڪن جو شائق ٿيندا يا حڪمران جي پميا ۽ تشدد جو شڪار ٿيندا. تنهنڪري کين کپي ته ميدان عمل ۾ اچي جدوجهد ڪري وطن لاءِ وڙهن، سوڌا جي موت کان مقصد جي واٽ هلائي. ڏاڍ ۽ ڏوٽل سائن مقابلي ڪري مرن پڻ هئا آهي مهڻن اڳي پوءِ آهي. ڪنهن بيماري بڻي ۽ موزي مرض ۾ مبتلا ٿي مهري سگهجي ٿو، پوءِ چو نه اها جائز پنهني قوم ۽ وطن تي نچا واري ڇڏي ۽ سونهاري سانجهي تي سهڻي سهڻو وڃي.

هن شاعر وانگر وڃي ڪري ته.

آهه ٿو هه ڪنهن ماڻهو کي،

پيرائين نه مرنه اسين ساڻي،

ڪاڳڙي لڳائي وينداسين،

ڪوپاڻي پار ۽ وينداسين،

دس اصل قلم ۽ ڪتاب ذريعي آءٌ اڏي ڳالهه

ڪنڌ ۽ دليل باغي وسيلي منزل مان ٿي ۽ هٿيار بند سياست
 کان روڪيندڙ ۽ واويلا مچائيندڙ، مايوس هوندو آهڻ
 ۽ ڊڄندو آهڻ - عوام کي تحريڪ ۽ چهر پهر ۾ آڻڻ کان نفرتيندا
 ۽ هٿ ڏي ٿا آهن. اهڙي صورتحال پنهنجي تقريبن ۽ تحريڪن ذريعي
 پنهنجا جيڪي ته پڪاڻي سياست ۽ ڪانڊاري چمڪائيندا آهن
 ۽ ڇڏيندا آهن ته سندن لفظن جي جاوڳهه جي ۽ عوام
 ۽ لڳ ڀڳ هميشه ڪا ڪن ۽ عوام هٿان ڇميل هجي يا وري
 مٿس انگريزن جا قول ۽ مقول پڌرائي پنهنجي هو شياري
 جو هو ڪو تدبير ڏاڪو چمڪائيندا آهن.

عوام جي ظالم ڌرم سان تڪرور ۽ تصادم ٿيڻ کان نفرتيندا
 ۽ هٿ ڏي ٿا آهن. تنهنڪري اهڙي موقعي ۽ ستن تي اڪڙي
 ۽ رڪڻ گهرجي.

اهڙي ماڻهن کي ياد رکڻ کپي ته ته محب وطن نوجوان
 جون مسلح ڪاروايون ۽ دشمن سان مقابلي، نه صرف عوام
 کي وقت جي آبهام سان مهاڏو اٽڪائڻ لاءِ اڀار ڏيندو
 پر ماڻهن جي دل ۽ دماغ منجهان حڪمرانن جي پٺڏاڪيل
 ڊپ ۽ خطري کي ختم ڪري آڻي ڏي ٿا آهن چڪيندڙون.
 اسان جو نفرو نظريو ۽ مسلح عمل وقت کان اڳي ناهي
 پر عين وقت مطابق ۽ وقت جي آواز ۽ اهم صورت
 آهي.

آبهام سان سينو ساڙڻ، ۽ دشمن کي للڪائڻ، عادت
 انتصاف ۽ آڻي جي گهر ڪڍڻ ڪوبه ڌو ڇوڪو نه ٿي. انهي
 کان پوءِ هٿ ڏي ٿا آهن ۽ موقعي ۽ ستن تي آهي.
 ڪوبه انقلابي نظريو ۽ نفرو وقت کان اڳي
 نٿا ٿي ويندو آهي، وقت گذرڻ کان پوءِ ان جي ڪا به
 اهميت ڪانه ٿي ٿي آهي، هن ستن جي ۽ انگريز.

عید کان پوءِ لٽيا ساڙيا ڇا — ؟

مون پڙهيو آهي ته دنيا جي ڪيترن ئي ملڪن
 ۾ قابض ۽ جابه قوت پنهجي لاتعداد هٿيارن ۽
 بيشمار ذريعن ۽ وڏي طاقت جي مقابلي ۾ مظلوم
 مقامي ماڻهن لڙڪن ۽ جتن جي صورت ۾ ڏنڊن
 ڪهائين، ڪاٽڻ، پالڻ، ڪاٺيا ٽپڻ، گيلين، گهوٺين، ڏانڻ
 ۽ لٽين سان ويٺا هائڪي آهي انهن مان ڪيترائي
 سه ويڇ وڃن ۽ انهن تان قهاري تي شهادت جي جام
 پي ويا، ڪيترائي جو ڏاڏا مائٽ پيو مٽي تان جانشين ڪري
 ويا، ٻيا دشمن آڏو ڪٽي هٿ نه جهڪيا.

منهنجي خيال ۾ جنهن خطي ۾ مخلوق نسلن
 ۽ قبيلن جي قوم تشڪيل وٺي چڪي هجي، اتي سڀ
 کان معزز ۽ برادر نعر وٺڻ جا حق نه مٿن تائين، تهذيب
 ۽ تمدن، آزادي حاصل ڪرڻ ۽ سياسي حقوق تي قبضي
 ڄمڻ لاءِ اهڙي بلند آواز ۾ هڻو آهي جو ان جي
 طوفان ۾ رحم، همدردي، شفقت، انصاف ۽
 ٻين الاقواميت سان گڏ دشمن جو واپس لٽڻ وڃي.
 جابه سان تڪراري لاءِ اهڙي انشائي نعر
 هڻڻ گهرجي جنهن جي پٺاڙي سان، محڪوم ماڻهو
 ڇيڪ پيري اٿي پون.

غلام قوم کي صرف بهادرانه نعرن ۽ لاڪارن
 ذريعي ميدان ۾ آڻڻي سگهجي ٿو، سنو ائين ٿيندا
 ته ان عمل دوران طاقت جي استعمال جو عملي مظاهرو
 به ڪري ڏيکارڻ گهرجي. هڪ اهو وڏو ڪٽي قوت
 جو مظاهرو ڪرڻ کپي جو محڪوم ماڻهن جي
 دلين ۽ دماغن ۾ جذبن جي ٻاهر جو پيٽ پاري
 ڇڏي.

ستدجي قومي ليدر جي ايهه سيد پنهجي

مشهور ڪتاب ”سنڌ وديشن جو ۽ ڇا لاءِ؟“ ۾ مسلم
 جد و جهد جي سخت منوريت محسوس ڪندي
 لکي ٿو ته:- سنڌين لاءِ واقعي حتمت خاتون جيئن به
 رستا وڃي رهيا آهن، هڪ ته پنجابي ۽ ان جي ايجنٽ
 واري حڪمران طبقي جي غلامي قبي لي ماڻ ڪري
 نندائي گذارين يا مخفي جماعتون ٺاهي، غلامي کان نڪرڻ
 لاءِ حقاني بغاوت ڪري آزادِي حاصل ڪن.

(منفي ۱۹۷۷)

هتي سندس مخفي جماعتون ٺاهڻ مان مراد
 اهي گورنر بلا جتا آهن جيڪي مختلف طريقي سان پنهنجن
 چون مسلم ڪار واريون نشان وڪڻن، چو ته سيد ڇا ٿئي
 ٿو ته ڪابه آزادِي جي قومي تحريڪ وٽهڻ کان سواءِ
 ڪامياب نٿي ٿئي سگهي آهي.

هو ڇا چئي ٿو ته جنهن سنڌ جا شهر دارين
 جي والار ۽ پبلڪر حيث هجن ۽ دشمن وٽ وڌي
 تعداد ۾ ملهائي هجي ته اهڙي حالت ۾ هٿيار بند
 جد و جهد تي مڪمل طرح سان دشمن جو خاتمو آڻي
 سگهي ٿو سيد صاحب جو مخفي جماعتن ذريعي حق تي
 بغاوت ڪري انقلابي آڻي مان مراد اها آهي ته دارين
 خلاف وٽهڻ جو آغاز ڪري، آزادِي حاصل ڪجي.

وڌيڪ پڙهي هندن لاءِ منفي ۱۹۷۷ تي لکي ٿو ته
 سنڌين کي همت ڪري، پنهنجي قومي وڃو پنهنجي
 قرباني ۽ لاڳيتي جد و جهد سان تسليم ڪرائڻ آهي
 پوري پاڻهي وٽيندڙ حالات سان گڏ ٿيندڙ، هڪ هزار
 خت بيت يا فتنه آزادِي لاءِ ڪار ڪن سامهون جي طاقت
 جي نون ڪرڻ لاءِ گهڻو ڪجهه ڪري سگهن ٿا.

هن ۾ سيد واضح مطلب سان ڇا ٿاڻي آهي

ته و پٽن ۾ ذريعي ئي آزادي ماڻي سگهجي ٿي، پنهنجي
قربانين ۾ لاڳيتي جد و جهد سان ئي ڦيرائي وڃي
تسليم ڪندا آهن.

سائين جي. ايم. سيد آزادي لاءِ هڪ هنڌ
ٿر ٻيٽ يا فٽه ڪا به ڪنهن ڪي سامهڙي طاقت لاءِ وڌيڪ
وقت سمجهي ٿو هن جي خيال ۾ هڪ هنڌ امانت ۾
وڌيڪ وقت ان آزادي لاءِ گهڻي ڪجهه ڪري سگهين
ڦاٽ پوءِ جڏهن مختلف حشيا، پٽن جڏا هنڌ ته سٺ
ڪي دنيا جي ڪا به طاقت آزادي کان وڌيڪي نٿي سگهي
هڪ جنگي ماهه ڏاهي جو چوڻ آهي ته -

گورنر بلا جنگ ۾ هڪڙي ڇاڇي مان جو عملو اهڙي
هٿي ۾ رکي ٿو، جيڪا منظم جنگ ۾ هڪ چٽو جي جنگي
ڪاروائي ۾ رکي ٿي.

گورنر بلن عوام جي آزادي لاءِ وڌيڪ هنڌ مهجور
آهي جڏهن هو پنهنجو انقلابي مقصد ۾ امن طريقن
سان حاصل ڪرڻ ۾ ناڪام وڃي ٿو ته مسلح بغاوت
جي نام اختيار ڪري ٿو هو هڪ ظالم ۾ جايد نظام
تي سٺ و سٺي ڦير پوءِ واپس ڪري ٿو ۽ ساڳي وقت
هڪ نئين نظام جي تعمير ۾ حصو وٺي ٿو.

اسان جو مسلح عمل دشمن جي جي آڏان ڪري
عظيم محقق ڏيکاري ٿو جيڪو ڪندو ۽ هي لاچار
ٿي ٿي ۽ پٽن هٿ ۾ مون کي پڪ آهي ته سٺ جي
ٿي ٿي ۽ قوم جي انقلاب لڳي چڪو آهي ان جي
جسسي منجهان غلامانه نه ڇڏين ۽ وڌيڪ ڏين
جي ٿي ۽ ٻي ڦاٽي هوائي سان ڪي ڪرڻ واريون
آهن.

ڏور اهل سٺ ۾ عدم تعاون يا اهڙي ذريعي

جڏهن جهڙو ٿيڻ ۽ انقلابي آڻ ٿيڻ ناممڪن آهي.
 اسان جي ڳوٺن ۽ ٻيهر اترين ۽ ٻيهر سنڌين جي
 اڪثريت آهي پر سنڌ جي شهرت ۽ ڌارين ۽ غير
 سنڌين جي گهڻائي ۽ قيمتي آهي.
 سنڌ جي تقريبن ٻه اڃا پري ڌارين ۽ وسيلن تي
 استحصال جي قوتن جي قيمتي ۽ ڪنٽرول آهي.
 سنڌ جي ڪارخانن، دڪانن، هونلن، مارڪيٽن
 ۽ ٻين ڳالهه ڏانهن اسان ۽ سنڌين تي ڌارين ڌاريل
 جي تسلط آهي.
 سنڌ جي تعليمي ادارن، آفيسن ۽ ورڪشاپن
 تي پنجابين پناهگير جي مستقل مفاد جي منهن
 آهي.
 ٻيهر اترين ۽ ڪافي واپار ۽ ترڪين ۽ مينون به
 غير سنڌين جي هٿ هيٺ آهن ٻيلا ۽ ٻيٽ به ڌارين
 والدين ۽ ڇوڪرن.
 لفظ ڪنهن ۾ سڀاهي ڪا ۽ ويندي آهي. جي تائين
 رسول سر ۽ ڪنهن ڪنهن ڏي ڏي تائين
 اڪثر ڪري غير سنڌي فائدي آهن. اهڙي حالت
 ۾ منهنجي خيال ۾ عدم تعاون، بائيڪاٽ، فافر مانع
 وارا طريقا استعمال ۽ ڪامياب ٿي ٿا سگهن.
 سنڌ ملڪ جي ماحول ۽ ماڻهن جي مزاج
 ٻين ملڪن کان مختلف آهي جيڪڏهن هتي اسان ٻين
 احتجاج لاءِ اپيل ڪندا آسون ته هو ڦٽل ۽ ڇڪتاڻ
 ٿين ۽ ڌارين جي قاضي ٿيڻ غير سنڌي ۽ ڇڪتاڻ
 ڏانهن سڀا ڌارين جي هٿ ڪري، اهي هٿ تان ۽ بائيڪاٽ
 ڌارين اپيلون ناڪام پيا ٿي ڇڏين ۽ پنهنجا ڏند
 ۽ دٻ ڪاٽ ڪليل ڪندا.

هتي احتجاج ۽ عدم تشدد جي طريقو نه پيا
تشدد آميز بائيڪاٽ بهتريءَ ۾ ڪندا ويا، جنهن کي هٿياربند
اجتياح چئجي آهي.

منهنجي واضح مطلب آهي ته ڌارين جي هٿ تعين
ڪار خاني، تعليمي ادارن، هوائي دڪان، بينڪ
۽ ٻولي آفيسن، سپر هاءِ وي ۽ نيشنل هاءِ وي ۽ ٻين
اهم ادارن ۽ ستن کي ڌاريات اپيلن ۽ گڏيل ڌريي
بند نه ڪندا. پر انهن کي مسلح ڪارواين ۽ ٻين تشدد
واري دنيا ڌريي بند ڪرائي سگهجي.

پاڪستان جا وڏي حڪمران ۽ استحصالي قوتون
هيٺ ڏنل ۽ ٻين جي چوڻ ۽ ڄاڻ تي تڏهين
تڏا سمجهت هوندي ته آزادي رڳو درخواست، اپيلن
پر امن احتجاجن ۽ مطالعن سان ڪانه ملندي.

ستهي ماڻهو سمجهي چڪا آهن ته پاڪستان
عرف ظلمستان جي جاڳو حڪمران جي انقلاب دشمن
ٽورن آوري ۽ نريه دستي کي آزادي چاهيندڙ انقلابي
طاقت جي دٻاڙي ۽ پنهنجي انقلابي سياست جي تابع
۽ ٻيهر هيئن شڪست فاش ٿيڻي پنهنجي وطن عزيز
مان ٿي ڪونهي. تنهنڪري اسان کي قومي آزادي
حاصل ڪرڻ لاءِ هٿيار بند جدوجهد جي تيار ۽

تنظيم ۽ بندوبست شروع ڪرڻ گهرجي.
گاندھي جي ۱۹۳۲ع ۾ بڪھر ٽال جي موقعي تي
هڪ بيان جاڳو ڪيو ويو هو جنهن جو اڻڀياس
هٿيون هو.

جيڪي ماڻهو انسانن جي ماحول ۽ انهن
جي حالتن ڏٺا ۽ ڪا اهم تبديلي ۽ ڳالهائيندا
آهن ان جا ٻه طريقا ٿي سگهن ٿا.

هڪ ته تشدد کان ڪم وٺي ٿو ۽ ٻيو ته عدم تشدد تي عمل ڪيو وڃي، تشدد جو دٻاءُ انسان جي جسم تي پوي ٿو، احساس جو دٻاءُ جو حق و تکليف کڻي مثلاً ”بڪ هٿ تال جي ذريعي وڌو وڃي ان کان بلڪل مختلف اثر پيدا ڪندو آهي اهو جن ماڻهن جي ڪم خلاف استعمال ڪيو وڃي انهن جي جسم تي نه پيو انهن جي اخلاقي حق تي اثر وجهندو آهي.

آءٌ به بڪ هٿ تال ڪم تي پنهنجي جسم کي تکليف ڏيئي انهن سامراج جي ذهن ۽ منهن کي جهجهو ڏيان ٿو.

انگريز سامراج کي ته اخلاق ۽ حيا هيو جنهن کي گانڌي احساس ڏيارڻ لاءِ بڪ هٿ تال ڪئي. پر جنهن و حشي ۾ دنيا ده صفت ماڻهن ۾ اخلاق ۽ منهن آهي جي ڪونه ته پوءِ انهن جي منهن ۾ اخلاق کي ڪيئن پاڻ تي تکليف ڏيئي جهجهو ٿي سگهيو، يا انهن وڃي سگهيو، پنجابي ڪمڻ انسان ۾ احساس ۽ حيا کان ائين خالي آهي جيئن لوهو، جو لفظ نقطن کان خالي آهي. ڌاريا حيا، شرم ۽ دنيا جي ڦٽڪار جو خيال ڪمري سنڌ ڪونه ڇڏيندا.

هتي به امن سياست ۽ عدم تشدد جي سياست هائڊ صرف دروازو بند ڪيا ويا آهن پر اهڙو عمل ڪم ڏنڻي ڏنو وڃي. جيڪو سنڌي منهن کي جهجهو ٿي ڀاڙي يا سنڌي به ناهي جو باعث بنجي.

ڪجهه وقت اڳ هڪ تعليمي اداري جي شاگردن پنهنجي فيس ۽ واجبي مطالبن جي لاءِ بڪ هٿ تال ڪئي، انهن جي نه صرف سرڪاري ڪارندن هيءُ ذريعي بڪ هٿ تال ٿو ٿئي پر ان جاءِ تان ئي

کين لئون هئي اٿامي لاکي ۾ بند ڪري ڇڏيئي.
 ٻئي مثال گمبٽ شهر، منلعي هنڌ ۾ ۾ هڪ سياسي
 ڪارڪن عبدالرحمن جو آهي. هن سياسي قيدين جي
 آندي ۽ ڪارخاني ۾ سنڌي مزدورن کي پيا تي ڪهڙا
 جبي مطالبين مڃائڻ لاءِ پاڻ کي گمبٽ شهر جي چوڪ
 تي احتجاج طور، سرعام جسم تي تيل هاري باهه ڏئي
 ججهن جي نتيجي ۾ سندس جسم جا ڪاڻي حصا سترائي
 پيا.

شهر جي ماڻهن سندس باهه و سائي مريڻ کان
 بچائي وڌو بعد ۾ کيس پوئس ڪو ڦٽار ڪري پئي ڏيڻ
 اختيار ۾ بيان جاري ڪيو ته، هڪ شخص گمبٽ شهر
 ۾ ذهني توازن ٺيڪ نه هئڻ ڪري، زندگي کان تنگ
 ڦٽي حق ڏکشي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي پر پوئس پر وقت
 پهچي کيس ڦٽار ڪري، کيس داخل ڪري جيل موڪلي
 ڇڏيئي.

فاتح حڪمران جو قانون پيڻ ڏاڍو ۾ ڀير ٿي
 هوندو آهي، هو هر طور، طريقي سان ڪيل ظلم
 کي پنهنجي مفاد و قانون سمجهندا آهن.

پنهنجن حصن ۾ طريقي کي جائز ۾ پڻ جي طريقي
 کي ناجائز قرار ڏيئي انقلابين تي غلط الزام مڙهي
 عوام جون نظرون مٿي هٽايون وينديون آهن.

جام حڪمران ڏاڍو ڀيرو گالي واري اصول تي
 هلندو آهي. هو هر ڳالهه پنهنجي طاقت ۾ ڏاڍو ڪري
 استعمال ڪندو رهندو آهي. تنهنڪري هيڪ سان
 تڪرار ٿيڻ لاءِ هيڪ تي ٿيڻ پوندو.

دشمنن مسلح هجي ۽ اسان هٿين خالي ۾
 کيس چٽو نه سٽي خالي ڪر، ان جي پاڻ ڏهه ڦي خالي
 ڪهڙو ناممڪن آ.

مثال طور: هڪ ماڻهو جي هٿ ۾ اسٽين گن هجي ۽ انهي اسٽين گن جو رخ سامهون ٿيڻ لڳو ته انهن هٿن ۾ اهڙي حالت ۾ جيڪڏهن هٿين هٿي هٿي ماڻهو اسٽين گن واري ماڻهو کي چوي ته تڏهن اسٽين گن اچي منهنجي چوڏي تي عمل ڪن، ته ان جي چوڏي جو اثر اهو ٿيندو جو اسٽين گن مان نڪرندڙ گوليون سندن سين تي پري وڃن ۽ چٽو ٿينديون. هٿين خالي ماڻهو جو آواز فقط هو اچي ٿو اٿي ۽ بيخي ۽ هجي ۽ ويندو.

تنهنڪري منهنجي آهي ته جيئن و دشمن طاقت هجي ته اهو وڏي پاڻ کي طاقتور بنائي، پوءِ ٿي ان جي مقابلي ڪري سگهجي ٿو.

انگريز کان به صغير کي آزاد ڪرائڻ لاءِ جدوجهد ۾ تشدد جا ٻئي طريقا استعمال ڪيا ويا.

جڏهن به صغير جي آزادي جي هٿرڪ سر وڃي ٿي ته اها هٿرڪ ۱۹۲۱ع جي پڇڻي تائين بلڪل چپ ۽ ماني ٿي وئي انهي هٿرڪ جي لاءِ مان مات ڪن اسيمبلي جي رخ ۾ ڪيو ته ڪي پنهني گهرن ۽ انهن موٽي ويا، تڏهن ڀڳت سنگت، چندر شېڪر آزاد ”پنڌ وڇ ۾ ۾“ جي تحريڪ شروع ڪئي، جيڪا آڳاٽي هئي ۽ ان جو نالي سان مشهور ٿي ۽ انهي کان پوءِ هندستان سوشلسٽ ريپبلڪن ايسوسيئيشن جي تنظيم کي جنم ڏنو. انهي تحريڪ ۾ ٻه شخصيتون جيئن داس ۽ ڊاڪٽر گيا به شاد کان ڪشور پيا سيٽي ڪارڪن ۱۲ سالن کان ۲۲ سالن جي عمر ۾ ڄاڻا، حق انهي تحريڪ جو ۱۹۶۰ع وان ڀڳت سنگت جنهن جي عمر آزاد ۽ قاسمي چٽو هڻڻ وقت به

۲۱ سالن هئي، انهي ڪٿي جي پي ۾ هڪ جنگهن جو
 اڳي ان سو، جاسين هو. جنهن جي هڪ يڪ جي قالو
 چٽا ڪانگ فوج هو. سو، جاسين جو نظم ۽ رويو
 ته گڏيل هندستان به آڻي لڏي وڌي وڃي وڌو
 انهي ڪا سوال پيا مسلح حيد و جهد جو مشهور اڳواڻ
 بابو سياست چنڊ، پيس هو، جنهن عدم تشدد
 جي ذريعي آڻا ادي وٺي ناممڪن سمجهي ۽ پاڻ
 ڪانگريس جي صدر ۾ ڌات اسٽيمپ ڌيئي، ۲۰ وڏو ش
 ٿي، پاهه ڀر ۾ ملڪ ڌاڻه ۾ وڏي ٿي وڏي، هو انگريزن
 جي مٿي ايجنسين جي اڪيٽ ۾ ڌوڻي وڃي، جهڙي
 پهچي ويا.

جڏهن سياست محسوس ڪيو ته جي مٿي جي
 نيت هو چيائين ۾ رهي ڪه جي هندستان جي آزادي
 لاءِ موٽ ڪه ڏاڍا ڪه ي سگهند ۾ ته چيان پهچي
 ويا.

چيان هندستان تي حملي وقت جيڪي هندستان
 سياهي گه ڦٽا، ڪيا هئا. هن انهن کي هٿ ڪري، ڦٽا
 ڪيو ۽ هندستان جي قومي "آزاد هند فوج ٺاهي
 وئي.

سياست چنڊ ۲۱ آڪٽوبر ۱۹۴۳ع تي آزاد
 هندستان جي جلاوطن حڪومت جي اعلان ڪيو
 جنهن ۾ هار هني، ٻي، پنهنجي ڪم ڪرڻ شروع ڪري
 ڌن هو.

ان جا مکيه عهديد ۲۱ ڏهين ۾ هئا.

۱- سياست چنڊ ريس - (پهريون ڀيرو ۱۹۴۳ع تي)
 ۲- اعظم بنگ ۽ ٻي ڌي جي وٽ چيان ڌياريون
 ۳- نيشنل گيٽ.

- ۲۔ ڪيپٽن مسٽر لڪشمي روميش آمگناٿين نيشنل
- ۳۔ ايس ايس آءِ آر. ڊي. چاڙھ پير و پيگنڊا
- ۴۔ ليفٽيننٽ ڪمٽل اي سي چيٽه جي روني نيا هٿا
- ۵۔ اين اين سي ڪار ڊ قائم ڪي ڪاٺي
- ۶۔ ليفٽيننٽ ڪمٽل شاهنواز. رجنيل چيف آف اسٽاف وه
فوجي اڳي اٿس
- ۷۔ ليفٽيننٽ ڪمٽل — جي ڪي پي نساڻي.
- ۸۔ = = = عذيه احمد.
- ۹۔ = = = محمدن مان ڪيا في.
- ۱۰۔ = = = احسان قادر.
- ۱۱۔ = = = سهگل مليه ي سيڪيٽري.
- ۱۲۔ = = = اس بهاري بس. سپريم صلاحڪار
- ۱۳۔ ليفٽيننٽ ڊ لن. گوڙيلا، بيجميسٽ جو ڪم ڊنگ آفيسر،
۽ پيا ڪيٽه اٿي شامل هئا.
- سياش جي اها قائم ڪيل آهن اد هندن فوج به صفيه
ڪي آهن اد ڪرائڻ لاء پنهني پهرين چٽ هاري ۽ پي اچي
آسام جي سرحد تي ڪٽ ڪي.
- آهن اد هندن فوج جي انهي يلغار کي ڏسي
سڄي به صفيه جان جوڻ پنهني گهرن مان آزاد ۽
آساڻيون ڇڏي، پنهني وطن عذيه کي آڻڻ ڪرائڻ
لاءِ وڻيڻ شروع ڪري خاڪه نڪري آيا.
- جاين سياش جي انهي فوج ۽ اندروني ويڙهاڪ
جڏهن کي ڏسي انگريز ڌارين کي گانڌي جي چٽي ڏٺو ته—
انگريز و! هندنستان خالي ڪريو. نه ته آند هندن
فوج توھان کي توري ٿري ڪيندي.
- مهاٿما گانڌي جي انهي چوڻي مان اهو مٿي
ظاھر ھو ته هاڻي به صفيه کي انگريز سامراج وڌيڪ
غلام ڪي نه سگهندا.

سباڻس باپو جي انقلابي قيادت ۾ آزاد هئند
 ليڪ ۾ آزاد هئند فوج مصيبي طي سان متحد ٿي ويون
 هـ جولاءِ ۱۹۴۳ع تي آزاد هئند فوج جي مظاهري
 ٿيو، ان جي مشاهري سڄي دنيا ۾ ڪئي وئي. سباڻس
 ان موقعي تي پنهنجي لائني ۾ اڻاڻي تقريرون ۾
 پيغام تدبيره ڏيئي ڇڏيو،

هن و هندنديءَ جي پاسي، هن گهات جهنگن
 کان پري، انهن قد آور جبلن جي اوت ۾ اسانجي
 وطن عنايت آهي. اهو ملڪ جهنگن تي هڻتاه عاشق
 ٿي هين لهيو ٿا اچن. اهو وطن جهنگي خاک ۾ راهه ڪڍڻ
 مليل آهي، انهيءَ خاک منجهان اسان ۾ تو هان هين ورتي
 آهي، انهي تي اسين پليا آهيون ان مادر وطن جي
 محبت اسان جي ۾ ۾ ۾ سمايل آهي. اڄ اسين ان
 وطن کان پري آهيون.

ياد رکيو: اسان کي وري هڪ دفعو پنهنجي
 وطن تڏهن واپس هليو آهي.

پڌو! پڌو! هو! جي لهر ۾ اهو آواز ۾
 صد اپڪاريندي اچي ۾ هي آهي، اسان جو وطن اسان
 کي سڌي رهيو آهي، اسان جي پنهنجي سلطنت دهلجي
 اسان جي استقبال لاءِ پنهنجون اکيون و ڇا ٿي
 ۾ هي آهي.

پڌو! پڌو! وطن جي ڪٽي ڪٽي مان سٽ و
 گنگا ۾ جمن جي ڪنارن تان ڇا ليه ڪو منظر مظلوم آواز
 گڏجي اسان کي پڪاري ۾ ٿيا آهن چاليه ڪروڙ
 هم وطن انسانن جون دليون اسان جي آجيان
 لاءِ ڌڙڪي ۾ هيون آهن.

اسي ڪوڙ پانهون اسان تي گلن نچاڻ ڪرڻ

لاء اٿيون آهن، رات، رات ڪي سڌي ۾ چڪي ۾ هئي
آهي، ماءُ پنهني ۾ نل اولاد ڪي پڪاري ۾ هئي آهي
هينئر اسين وقت خدا اب نٿا ڪري سگهون اسان جا
هٿيار مياڻ ۾ نٿا، هتي سگهن.

سامهون پٿر جا پهاڙ اسان جي وطن ۾ ٻيٺا

آهن،

آپتي وڏي ان رستي تان هلي جيلن کي پار ڪريون.

ان پار هلي آسمان کان به پنهني آڻاڻي ڦاري وڌي
آهي. قدرت اوهان جي مدد ڪندي، ٻي قدرت ان
جي مدد ڪري ٿي، جن جي ساڻ ۾ ملو فان ٿئي
ٿو، دشمنن جي قطارن کي چنبا پنهني وطن پهچو
آهي "آڻاڻي يا موت" يا ته اسان پنهني ٿي نگو
جهڙو جهو لاڻيدا دهلي جو قلعو فتح ڪندا اسين يا
وڙهندي، وڙهندي پنهني جان ڏيندا اسين، دهلي
جو رستو آڻاڻي جو رستو آهي يا ته اسين دهلي ۾
داخل ٿيندا اسين يا اسان جا لاش خون ۾ ٻڌل هوندا.
شاه جو لٽندڙ هو اڃا جهو ٿا انهي ڳالهه جا شاه
هو بداد آڻاڻي جي لاءِ اسين موت جي قيمت ادا
ڪرڻ لاءِ ڪڍهڻ به پئجي ڪونه هٿياسين.

سياش بابي وڌيڪ چيو ته - هو قوم ۾ ههه فوج جو

هڪ نفر هو ٿو آهي، جنهن مان ان جي منزل مقصود
جو پتو پوي ٿو، ڇا هتي جو نفر هو ٿو "پيشاهل"
اهڙي طرح ڇپا نين جو به نفر هو ٿو "سيگهه" هلو
ٺيڪ اهڙي طرح اسان جو به نفر هو ٿو "دهلي هلو"
اهو نفر ان وقت تائين هلند ڪندا هجي، جيئن
تائين هندستان ڏانهن جي چنبي مان آڻاڻي ٿئي.
آڻاڻي لوهان جي حقن جي ڦهلائي گهري ۾ هئي
آهي، ان جي لاءِ لوهان کي سڀ ڪجهه قربان ڪرڻ

پوندو، پنهنجي دولت پنهنجي جان، پنهنجي اولاد
پنهنجي حقن ۽ پنهنجي هميشي.
لڏو هان هيل تائين گهڻي گي ڏنل آهي. سون جو
خدا ان ۽ ڌڻا ڪنڊا دل، ٻه آنا دي جي پيا سن ٻاڳو
ايتري مان ڪون ٿي متجي، آنا دي جي اڃا پنهنجي حقن
حق سان گلن وانگر پنهنجي حقن ورائل واري بي ڊين
پي چارين جي صند ورت آهي.

آنا دي جي لڏو اٿي ۽ فتح جي تاريخ ٿي ڦٽا
حقن جي پوند سان ٿي و جي ٿي، مان تو هان سان
واعدو ٿو ڪه يان دشمنن پنهنجي من و ردار ۽ گوجند ٿي
آوان ۾) تو هان مون کي ۽ ت ڏي ۽ آ ۽ تو هان کي آنا دي
و ٿي ڏيان“ حال ۾ سنان ڇا ٿي جي و يو آوان ڌار
سان ٿي ٿي ۽ هي ٿي، سبائش با يو جي اها تقرير
چال ٿي ۽ ڪجهه تو جوان اٿي بيٺا ۽ اٿي جي،

اسان پنهنجي حقن جي هڪ قطرو آنا دي جي
پيٽ ۽ هائڻ لاءِ ٿيا، آهي ٿي، آنا دي ۽ ٿي ٿي ٿي
سبائش ٿي جي ٿي — هي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ڪو نه هلي ٿي، سخت ڪم جي صند ورت آهي.

مون ورت هڪ عهد نامو آهي، ان کي حق سان
لکڻ پوندو. ٿي سان ڪي اڳي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ڪري ٿي.

ڇا آڻو ان کي اسان ٿي ايمان ڪوندي؟

ويٺل مان هڪ تو جوان اٿي پڇيو:!

نه اها ڳالهه ڪانهي.

سبائش با يو يقين ڏيار ٿي.

ان تي صحيح معاملي سان ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
هي آنا دي جي عهد نامو آهي. هي ماڻهو ٿي ٿي
عنات جو معاملي آهي، ان تي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
عنات سان صحيح

ڪهڙي پوئتي، اهو ئي ان تي صحيح ڪندو ۽ منهنجي
 ۾ ڪي به مادو ۽ وطن جي محبت جو حق ڇو ليون ماري
 ۾ هيون هوندو ۽ اهو ئي صحيح ڪري جو پنهنجي جان
 کي گهٽ ۽ انکڻ سمجهي، ۽ وطن تي پيٽ چاٽا هڻي هي همت
 ۾ ڪري سگهي.

جلسي جي سهڻاٽ مان آواز آيو -

اسين پنهنجي ۾ تدين اسين، پنهنجي حقن
 تدين اسين اڃا اهو سلسلو ختم ٿي ڪونه ٿي هو ته
 مٿي ڪي چيڙهه پيڙهي ۽ ۱- لڳو جو ان عور، توڻي آڳاٽي وڌي
 آهيون ۽ پنهنجي چيلهم جي ڪٿا، پٽن سان آڳاٽن ڪي
 ۾ حملي ڪري حقن سان قسم نامي تي صحيح ڪيائون
 تنهن کان پوءِ سچي جلسي مان گجراي، موڪل، پنگاڻي
 مدرستي، سنڌي ۽ ٻيا هنڌ ستائي، حق جي آڳاٽي
 جي آڏو وڌي ڪپ سان آڳاٽي جي حقن
 سان عهد نامي تي صحيحون ڪيون ۽ پوءِ هندستان
 جي آزاديءَ لاءِ سڀني ٻن ڌرين جي بان ۽ لڳائي، اها
 ٻي ڳالھ آهي ته به صفي جي آزادي جو فيصلو ٻي
 مهاڀاري لڙائيءَ تي ٿيڻي سگهي ٻه اٺ مهينا
 ٻي پاڪ ۽ هٿيار بند سياست ڪندڙ سورهين جون به قربانيون
 ۽ ڪوششون شامل آهن - اهڙي طرح سنڌ ۾ پيڻ
 صفت الله شاهه ڀاڳي ڌارين کي ڪي ڳالهه لاءِ مسلح جدوجهد
 هلائي، هر ڪنهن جيڪو شڪ ۽ ڪي، سنڌ ۾ به اهو ئي چيو هوندو
 مسلح جدوجهد ذريعي ئي سنڌ آزاد ٿيندي -

انهي ڪنهن کان متاثر ٿي سنڌ جا اسڪول جي
 شاگرد به انقلابي ٿيڻ ۾ پيو، پوءِ ڪردار ادا ڪرڻ لڳا -
 جنهنجي مثال شهيد هيمون ڪلاڻي آهي - جيڪو ات
 وقت تدهين جماعت ڊميٽڪ جي شاگرد هو ۽ سنڌ ۾
 همت ۽ ۱- سال هئي منهن ٻاڙو ۽ سان ٻي دل هڪ فوجي

۱۔ ایک گاڑی کے تیار کئے گئے لاء ایک جی پتہ کے آگے
 تھیں ، ان کے ساتھ آریٹ ان جی ۔ یہ کسی سکھ جیل میں
 قاسمی کے چاہے تھے ۔

دنيا جي مشهور انقلابي فيدرل ڪاسترو جيڏهن
 ٻي وڏي فوجي چالائي ٿي ٿي حملو ڪري هئي ته ان وقت
 سندس ساٿين جو تعداد تمام گهرو هو، جنهن ۾ به
 چوڪريوت به شامل هيو، سندن پهريون تقرير ۱۶
 سالن کان ۲۵ سالن جي درميان هئي، انهن ۾ به
 فقط چوڪريوتون ۱۱ ٿيون ۽ ۵ اسٽي گون هيون۔

فيہ ۷ کاسترو جي اها ڪاھ ۽ حملو جيتھت
کيس دتيا جي گولي تي کيويا جي آڻ ادي جو علمبردار
ڪري بيهاريو جڏهن ته فسطائيت ۽ آهيت جي
آڦائڻ کاسترو تي بغاوت جو کيس هلائي انهي الزام
تحت عم قيد جي سزا ڏني جيئي.

په فیدر کاسټو ۾ چې انهن سسائين لقي (۹) ميلين جي مقابلي تي ويجهو هوندي آهي ۽ ڪا ڇوڙي بين الاقوامي سامراج کي ڳوٺا ڳوٺا تي مهيو ڪيو. سامراجي ڇاٽر ٿا ۽ فاشي ڪٿا، فیدر کي کاسٽو کي قيد ڪري ڪيو يا کي هميشه لاءِ غلام ڪري نه سگهيا. آزادي جي حقن ۽ جانن، شاگردن تي هو آنا لپيٽي، سستي ۾ ڳوٺيون هلائي، انهن جي دلين ۾ آڻا آڻي جي ڦٽي تي ختم ڪري نه سگهيا.

انھن بيباڪ لڳو جڏهن جي ۱۰ ڏينهن سان آزاد
ڪيو يا جو جهنڊي وٺي بيٺو اهو ڪامي ۱۰ ڏينهن جي مٿان ڦٽڪو
ڳڻو. اهو ڪيو باقي انقلابي آڳاٽو جنهن سان فقط ٻارهن
جائزائن جي گروپ هو. ٽين سوي حاصل ڪيائين ۽ اهو اڄ
ٽين دنيا ۾ غنيا جا ميدان تحريڪ جو پس ڪرده ليڊ ۱۰
سليم ڪيو وڃي ٿو.

انهي جي ۶-۷ ائفان ۾ پٺت اسٽين گنز جي گوليت
جي گونجاڻ ۾ اء عامه کي همون ڪري دشمن خلاف
اياء جي اٿاء کي ۽ پٿر ڪاٺي وڌو.

فلسطين جي مثال اسان آڏو آهي مئي ۱۹۴۸ع
۾ ناچائڻ ميهوئي سلطنت جي قيام کان پوءِ فلسطيني عوام
سوچڻ کان ڇڏي اٿڻ ۾ دشمن کان ڏس تي آزاد ڪرائڻ لاءِ
جد و جهد جي شروعات ڪئي.

دنيا جي محڪوم ملڪن ۾ مظلوم قومن جي

آزادي لاءِ هلندڙ هٿيار بند جد و جهد کي ڏسي
پٿر هي ۽ پير وڌي فلسطينين به وڌي ۶ و ۷ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳
اختيار ڪيو. اڄ جي آزادي لاءِ وڌيڪندڙ تحريڪن تي
فلسطينين جي انقلابي تحريڪ جي ڇاپ لڳل آهي.

پنهجي پيرن هيٺان ڏس تي نه هوندو به انهي
تحريڪ جي آڳوڻاڻ ياسر عرفات جو اهو وڏو ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲
آهي جهڙو ڪنهن آزاد ملڪ جي سربراه يا وزير
اعظم جي هوندو آهي.

پنهجي فلسطين جي ڌرتي کي حاصل ڪرڻ کانسواءِ
فلسطيني گورنيل جنهن به ڌرتي تي مڃيل آهن. انهي کي
به آزاد ڪرڻ خاطر ايتري ئي جد و جهد ڪن ٿا، هيٺي
پنهجي ڌرتي جي آزادي لاءِ جنگ ڪري رهيا آهن.

اهڙي جد و جهد جو تان و مثال هي آهي ته
جڏهن اسرائيل لبنان تي نتڻي وحشت سان ڪاهي
ڏني ته فلسطيني گورنيل لبنان جي فوج سان گڏجي
وڌيڪا. پر بين الاقوامي ادارن جي وچ ۾ پوڻ
ڪري فلسطيني گورنيلن کي ٻين ملڪن ڏانهن روانو
ڪيو ويو انهي کانپوءِ اسرائيل بين الاقوامي نام
جي خلاف ورزي ڪري لبنان تي حملو ڪري
بيروت ۾ پنهنجي قبضي ۾ ڪري ورتو.

په جيڪڏهن قوم اسرائيل فلسطيني باقي رهيل آهت
انهن اسرائيل کي ٻيهر وٽ مان ڪيڏا لاءِ پنهنجي
ويٺو ته وڪري ڏئي.

ياسر عرفات ۽ سندن ساتين جي اهڙي ويٺو
ڪي ڏسي دنيا وار ايترو ته متاثر ٿيا آهن جو جڏهن
په ياسر عرفات ڪنهن ملڪ جي سرزمين تي پيا
تو ته کيس سهڪاري طرح ۲۱- توڙي جي سلامتي
ڏني وڃي ٿي.

دنيا جي منظم نظام ۽ وحشي اسرائيلي فوج
ٽي فلسطيني گوليون نه رڳو، جوابي حملا ڪيا آهن پر
گوريلا جنگ جي جديد اصولن موجب جنگ کي ڊيگم ڏيئي
دشمن ۽ ان جي فوج کي ڪير وڪري نفسياتي طور
ڪمزور ڇڏي ڪيو.

اسان کي پنهنجي غلام قسور جي سچي
جذب ۽ سائنسي سوچ سان آن ادي ۽ حقوقي حق
مختياري جهڙي بهترين مقصد ۽ منزل تي پهچائڻ
لاءِ مسلسل جدوجهد ۾ مصروف رهڻا آهن.

هيش اسرائيل جي آڏو مکيه مسئلو سنڌو ڏيڻ جي
آن ادي ۽ قومي حقن مختياري آهي، ٻيا سڀ مسئلا
انهي هڪ ئي مسئلي مان پيدا ٿين ٿا، جيستائين اهو
مسئلو حل نٿو ٿئي، ان وقت تائين ٻين مسئلن جي حل
ڪرڻ جي ڪوشش ايت آهي جيئن ڪنهن مارڻهو
جي آڏي ۾ نه هڻ هجي ۽ ان جي پٺي مٿان پيا
هڻيا وڃن.

۽ سمجهو وڃي ته ان جي پٺي جي سورا جو
علاج پيو ٿئي، قومي حقن مختياري نه ملڻ سان
هيشات مسئلا پيدا ٿين ٿا، حقوقي و جود ڪا به
انڪار واري صورت ۾ سنڌ کي ههڻي آڏي جي

بنياد تي ڏني وڃي ٿي، ۽ آبادي جي لحاظ کان سنڌ پنجاب
 کان به حصا ٿي رهي آهي، ان جي ڪري ان ڪم ۾ واپار
 ڪار خانن ۾ سنڌ کي به حصا گهٽ نمايڻ لڳي ملي ٿي، ان کان
 جيڪا نمايڻ لڳي ملي ٿي ان ۾ سنڌ اڀرن ۾ حصا ڏيڻ، پنجابي
 پناه گير ۽ سنڌ جو ڊو ميٽريڪل ڪندڙ ٻڌڻ نه ڀڄي ٿي
 آهي، انهي ڪري سنڌ کي اها ٿڌي جو حصو بنڻ گهڻو
 وڃي.

جيئن ته مرڪز توڙي صوبن جي اھم عھدي تي
غیر سنڌي ماڻھن جي قبضي ۾ ڪنڌي لڙا ٻھي ٿيا ۽ ھو
مختلف اسڪيمون اھڙي مڪاني ۽ ڇالاڪي سان تيار ڪن
ٿا جو مرڪز توڙي صوبي طرفان نہ ڦيا تي نہ ٿاڻ تي خراج
ٿيندڙ رقم جو وڏو حصو شھرن تي خرچ ٿئي
ٿو. جن ۾ غير سنڌين جي اڪثريت آھي.

[illegible]

مثال طور: کہ عیٰ نق کر یوں آہن چن مہ سند
کی انڈیم سیکہ نق نق کر یوں ملیل آہن، چن مہ سند
نق کہ ینا مہ پنجا یی ینا گیی پھاری مہ ینا مہ
سند یک آہن

کئی پاکستانی موقعتی طور پر پاکستان لپک کر قومی شعور کو
کمی تیار کر رہے ہیں۔ ان کی یہی سب سے بڑی خود مختاری

جو لغو هئي ملڪهن جي تقبح چاڻ ۽ انهن جيڪائي
همدم ديوت حاصل ڪئي گهرن ٿا۔

انهن کي خبر هئي گهر جي ۽ سنڌين کي سمجهڻ
کي ته صوبائي حق ۽ مختياري ملڪ سان مٿين سڀني
فائديا ڏيڻ جي اتر الو لٿو ٿي سگهي، ان جي لايت
قومي حق ۽ مختياري حاصل ڪرڻ سان مٿيون فائديا
ختم ٿي سگهن ٿيون ڇا ته قومي حق ۽ مختياري جي
مطلب تي اهو آهي ته جنهن خطي ۾ اها قوم آباد
آهي۔ انهي خطي جا سياسي و سيلان هون جي قدرت
لڳ ڀڳ مخصوص ٿيل رهندا، جن ۾ ٻئي ڪنهن جو به بنيادي
حق نه هوندو ۽ اها قوم پنهنجي خطي جي وسيلن
کي هر طرح سان استعمال ڪرڻ ۾ حق ۽ مختياري آزاد
هوندي۔

انهيءَ حق ملڪ سان سنڌ اندر ڌارين جي
ڪم به بنيادي ۽ پيدايشي حق سنڌ ۾ تسليم ٿي سگهندو
۽ نه وري ڪا طاقت سنڌين کي ڌارين جو اهر و حق
محيط تي آڻي، قافلي ۾ سياسي طرح مڃي ڪري
سگهي ٿو۔

انهيءَ ڪاٺواري صوبائي حق ۽ مختياري ۽ حق مٿي
حق ۽ مختياري ۾ هڪ بنيادي فرق آهي۔

اُهو اهو هو ته صوبائي حق ۽ مختياري انتظامي
معاملو آهي ۽ قومي حق ۽ مختياري عالمي طرح تسليم
ٿيل اهم سياسي مسئلو آهي۔ جنهن کي اقوام متحده
پنهنجي چارن قنن ۾ به اهميت ڏئي آهي۔

صوبائي حق ۽ مختياري ڪڏهن ڪڏهن ملڪ ۾
هڪ قوم کي مختلف صوبن ۾ ورهائي انتظامي
سهوليت خاطر ٿي يا گهڻي ڌنن و ڀنڊي آهي۔
مثال طور:- مصر ۾ هڪ ئي قوم مصر جي رهي ٿي

يا مصر، قد يد و قت کان هڪ ملڪ جي حيثيت ۾ هئي آهي ان جي باوجود ان کي مختلف صوبن ۾ ورهائي صوبائي گورنرن کي انتظام خاطر ڪجهه اختيار ڏنا ويا آهن۔

ياسعودي عرب به جتي هڪ ئي حجابي قوم ۾ هئي تي به ان کي مختلف صوبن ۾ ورهائي ۽ تقسيم ڪيو ويو آهي، ڪڏهن ڪڏهن غير ملڪي حاڪم ۽ قاصص پنهنجي انتظامي سهولتن خاطر غلام ملڪن کي مختلف صوبن ۾ ورهائي ڪجهه اختيار صوبن جي حوالي ڪري ڇڏيندا آهن۔ جيئن انگلستان به صغير کي مختلف صوبن ۾ ورهائي ۱۹۳۵ع جي انڊيا ايڪٽ تحت صوبائي حود مختيا ۾ ڏيئي ڇڏي آهي۔

انهيءَ صوبائي حود مختيا ۾ مان هندستان ۾ وسندي هئڻ ڪري هن ٽراڻي ۽ مطمئن نه ٿيون ۽ همت پنهنجي حود مختيا ۾ جي جدوجهد نه ڪري سگهي۔ جيتوڻيڪ پاڪستان جي موجوده آئين ۾ ڏنل صوبائي حود مختيا ۾ ۱۹۳۵ع واري حود مختيا ۾ ڪا تمام گهٽ آهي۔

هڪ ٻيو فرق صوبائي حود مختيا ۾ ۽ قومي حود مختيا ۾ هئي ته قومي حود مختيا ۾ ۽ علائقي جو حق شامل هوندو آهي۔ جڏهن قومي حود مختيا ۾ ۽ علائقي جو حق شامل نه هجي، سا قومي حود مختيا ۾ ئي نٿي سگهي۔ ۽ ۽ ۽ مختلف قومن کي اهڙو حق مليل آهي ان جي ابتڙ صوبائي حود مختيا ۾ ۱ هٿ ڪو به حق شامل نه هوندو آهي، ۽ جنهن وقت به مڪاني حڪومت چاهي صوبائي اسيمبلي جا اختيار

ختم ڪري سگهي ٿي.

تنهنڪري اڄ سنڌ کي پنهنجي طريقي سان گهٽي و
ڪيو وڃي آهي ان مان آزاد ڪرائڻ لاءِ صوبائي مقرر
نه ٿي مڪمل آزادي جي هنڌ ورت آهي. ان لاءِ سرگرم
لڄاوت جي هنڌ ورت آهي. چو ته شاگرد قوم جي
سڀ کان وڌيڪ صابو ۽ پائيدار طبقو آهي، دنيا جي
تاريخ تي نظر وجهندي سان هنڌ پوري ٿي ته شاگرد
پنهنجي علم، عمل، قول ۽ ڪارنامن ذريعي پنهنجي
مٿي ۽ مبادي وطن جي آزادي لاءِ ڪا به ڪس نه ڇڏي
آهي پنهنجي وس ۽ قوت آهي تڪڙي محنت ۾ ڏيڻ
واسين لاءِ وڙهندا آهن، انهن نه صرف ڪي
تنظيمون ٺاهيون ٿيون، يا پنهنجي شاگرد به ادي ڄامڻا
حل ڪر، ايا به قومي وڃو ۽ وطني و ڄامڻا به هميشه
لڙندا ۽ حيد وجهن ڪندا آهن، پنهنجي ڏيڻ
جي دقا هي مورچن تي بيهي جي دلي (بني ڌارين
کي پنهنجي پاڪ ۽ پوري ڏيڻ تي پيا ڏيڻ نه ڏنا
اٿن، هو هميشه قومي ۽ مهل تي ڪوشش ۽ قرباني
ڪندا آهن، اها حيد وجهن سياسي جمعي توڙي
ثقافتي اقتصادي هجي توڙي تعليمي دنيا جي امن جي
جمعي توڙي مظلوم ملڪن جي آزادي جي.

دنيا جي مختلف ملڪن، سماجن، سياسي انقلابي
تحريڪن ۾ شاگردن تمام اهم ۽ شاعرا ڪردار پي
ادا ڪيو آهي، سوويت روس جي باني لينن جڏهن
ظلم ۽ تڙاڻ خلاف انقلاب آندو هو تڏهن سندس
پوئلڳن يعني بلشويڪن ڪشيد تعداد شاگردن جي شامل
هو. انگلينڊ جي بادشاهه چارلس پنهنجي خلاف
هلايل هڪل ۾ شاگردن پنهنجو پاڻ مڃايو، ويٽنام
۾ سامراجي قوت خلاف جاري ڪيل جنگ ۾ شاگردن

هڪ سٺو ڪردار اڏاڻو ڪيو، تڏهن آءٌ اڏاڻيل آفندي پڪي
ملڪن جي هڪ يڪ آفندي اڏي ۾ به شاگردن جيڪي پنهنجو جدوجهد
ڪري پاڻ ملهائون، ته ڪي جيڪو آءٌ ڪا سمارچ جو
وڌو اڏو آهي، اتي شاگرد نٿي آهي جيڪي ته جيڪي سندن
جدوجهد جي آڳاٽي ڪري، نه هيا آهن ۽ اتي هڪو مٿي
جي تبديلي تي اهڙو جدوجهد تمام گهڻو اٿس انهن تي تبديلي
نه هئي آهي، هيئن به ڪيئن اتي شاگرد ڪال ڪوٺارين ۾ بند
آهن ۽ قيد جون صبحيون پوئجي ۾ هيا آهن.

ٽائيلين ۾ فيليپ ما، شين ٽام جي فوجي حڪومت
جي ختم ڪرڻ جا ذميوار اٿن شاگرد نٿي آهن، بنگلاديش
۾ به صاف ملڪي آفندي اڏي شاگردن سياسي جدوجهد
۾ پنهنجي رهيو عدوتن ۾ مسئلن جي جدوجهد جي آڳاٽي ڪري
هڪ اولهه سٽي طور ڪم ڪيو. تڏهن به طاني ۾ شاگردن
پاڻ به ڪيئن خلائق جا هڪڙا ۾ اڏي ۽ تڏهن ڪي
ڏکي، لوڏي ڪري ڇڏيون، انهن ۾ شاگردن وڌي ۽ مٿي
سارن وڌي شهنشا هيڪڙي شپ ڪي اڇلائي اوتڙ ڪيو
۽ آءٌ ڪا جا ڪيئن اڏي، سڀا ڪا، به فعال ڪري آءٌ ڪا
مٿي سڀ طاقت کان پٽنگ وڌي ۽ سندن مٿي اڏا
ڪيائون، شاگرد فوجي مقصدن ۽ سنگين جي سمنهون
توڙي ڪوٺين جي وسڪاري ۾ جدوجهد جا ۾ ڪندا
آيا آهن، صحت جي جوڙڻ ۾ جذبي جي ڪنهن به آمر حڪمران
جون تيڪون ۽ توڙيون، انهيون ۾ بند وڌي ڪي به
سگهيون آهن ۽ اهي وڌيڪ ۾ هجن يا الحنه انهن
۾، انهن ۾ هجن يا هوزميت ۾ سابق ۾ ڏيکارين مٿي
۾ هجن يا ڪي سائو ۾، ڏکڻ آءٌ ڪا ۾ هجن يا السلواڊ
۾ سندن ۾ هجن يا بلوچستان ۾ هجن، سندن جدوجهد ۾
جنگ جا ۾ هندن آئي آهي، شاگردن جي آواز

ڪي دنيا جي ڪافي طاقت دٻائي نٿي سگهي ۽ نه ئي ڪواڻت
بم سندن و لولن ۽ جذبن کي فتح ڪري سگهي ٿو.

سنڌ جي حق طلبي واري جد و جهد ۾ پڻ سنڌ جي
شاگردن جو ڪم دار پئي جي هڏي جي حيثيت وارو رهيو
آهي البته هڪ ڳالهه سنڌي شاگردن جي جد و جهد
دنيا جي ٻين شاگردن جي جد و جهد کان مٿانهين آهي.

ڇاڪاڻ ته صحت کي ڪنهن نه ڪنهن سياسي چاڪي
۽ پارٽي جي سرپرستي حاصل آهي، جڏهن ته سنڌي
شاگرد پنهنجي ئي وقت ۽ وسيلن جي آڌار تي هٿ ڌرائن
وڌائين ۽ جد و جهد هلائيندا رهيا آهن. سنڌي ڌارين
هي اچي جي مخالفت هجي يا سنڌي پو لي کي فق هي
پو لي جو درجي ڏيارڻ جي حمايت هجي يا عدم حمايت
هجي، قوم پرست ۽ ناسوي پيئڻ شاگردن هٿ ڌرائن
۽ قانون جي مخالفت ۽ مناهيت پي ڪئي آهي، جنهن
مان سنڌي قومي و جود ختم ٿيڻ جو خطرو، انديشو
۽ امڪان پي رهيو آهي، انهن سان تڪرر ۽ تصادم
۽ اچي اڳتي اڄ پيئڻ ۽ مفاد پرست ڌارين جي دهلي
علامت کسي ۽ ڪي ڳلي سان لڳايو اٿن.

ايوب جي آمريت جي عروج و وقت نه صرف
سنڌ ۾ ڪا تنظيم سياسي جماعت هئي، پر پاڪستان جا
وڏا وڏا ليڊريا ته حڪومت جي دلائي ۽ چايلو سمي
۾، يا خاموشي جي چادر جهليو. نتيجو ڏيڻ سڀيانا
هئا ان وقت سنڌي شاگردن جي هٿ ڌرائن وڌيڪ جي
گهري ڪوٺ کي ڪي اٿن ۽ تقريبن لاءِ آمريت خلاف
جد و جهد جو اعلان ڪيو. آڳي هلي ان جد و جهد
منظم شڪل اختيار ڪئي ان وقت کان وٺي مسلسل ۽
لڳاتار سنڌ جي حقن خاطر جد و جهد ڪندا رهيا آهن.

هيٺ ڏسڻ ۾ ايندڙ پاڪستاني ليڊرن کي عوامي قتل
 ڪاھ جي ميد، دروازي تي پيڙي طور، تنگي سنگامي
 دٻو ڪندڙ ڇاهي ٿو. جيڪڏهن اسان ان کي ڪامياب
 ٿيڻ ڏٺو ته اها اسان جي خال ٿي چيئي.

ان وقت کان وٺي هيٺ ٽن سئو سالن
 مسلسل جدوجهد ڪندا رهيا آهن.

پنهنجي عوام لاءِ، سنڌ جي حق طلبي لاءِ صداقت
 ۽ حق پسندي جي بهتري ۽ اعليٰ ترين فرض ادا ڪرڻ
 لاءِ مطلب ته هميشه ميدان ۽ مورچي تي وڙهندا رهيا
 آهن. اسان جي اندر پنهنجي وطن جي آزادي واري
 انرلي ۽ ايڊي قاتل ٿي ۽ ولولو موجود آهي، انهيءَ
 تر تي ۽ آس جي بهاري اسان جي ۽ همٿ سان
 پهاڙن جي چاٽين ۾ مار ڪرڻ جي تر تي چٽ بنداسين ۽
 تاريت جي جي ۽ هم وڪري طرفان ڪٽيڻ کيل ڊگهي
 ۽ سنگين ديوارن کي ڊاهي پير ڪري ۽ پير جي پٽي
 بنائي اڳتي وڌنداسين. اسان جي دل جي ديوار
 تي اها ٿر تي ۽ آس و ساوڻ جي گهنگهه گهٽائڻ جيان
 به سمي پوي ٿي، سا آهي پنهنجي مادر وطن کي آزاد
 ڪريون ۽ عوام مان جهنڊ ۽ علامي جي ذلت کي
 دور ڪري حقيقي راج قائم ڪرڻ، جنهن جي هن سون
 واري ڌرتي کي سخت ڏسڻ آهي، ان لاءِ پوءِ
 اسان کي ڪڏي به قيمت ادا ڪرڻي پوي ته ته حرج
 ڪونهي، تاريخ اسان کي هن سنڌي ميڊ تي هڪ اهڙي
 دور ۽ موقعي ۾ پيدا ڪيو آهي ۽ ذميوار سونپي
 آهي، جڏهن مانته پوءِ جي باغ ۾ صفا جي
 وڻن ۽ گلن بدران ڦٽڪا ۽ ڪنڊا ٿا ڦٽن. ڪينهر جي
 ڪنڌي ۽ سڄي سرهاڻ ۽ هڪدم ڏيڙن جي پوءِ
 پکڙ جي رهڻي آهي.

- سنڌ و جي ڪناري تي سترهن ڏينهن يا لڳ ڀڳ آهين
 ۽ ڌرتي جي سڀني ٽي ڦاٽڻي ڪٽ جي لڳ ڀڳ پوڻ جي
 لڳ ڀڳ آهي، اهڙي وقت ۽ مهل ۾ اسان کي هڪ
 سر، مٿي تي ڪاٺي جي سڀني هٿ ڪم جي ۽ ماڻا پوي
 جي علائقي ۾ پڻ وائڻ، تار ۽ جي سو پيل ڏسي اهي
 پوي ڪرڻ کپي، اسان کي همت ۽ جهٽ ۽ پنهنجي عوامي
 ساٿ سان هن سر زمين جي عظمت جو جهنڊو دنيا جي سڀ
 کان مٿاهين چوڻي تي ڪوٺڻو آهي. هي سنڌ اهڙي آهي
 جنهن جي آزادي جهنڊي جي اڏام اڀ سان ٽڪرائي
 هئي، اسان جي عظيم سورهمن جي سنڌ، ڏاهپ ۽
 دودي جي سنڌ، ننڍي ڪنڊ ڀڳت ۽ دريا خان جي
 سنڌ، موٽي ۽ محمود جي سنڌ، شهيد پاڳاري ۽ محمود
 دلاور جي سنڌ، سامونڊي ۽ حاسي جي سنڌ، حيدر
 سائي ۽ لطيف جي سنڌ، خليفي نبي بخش ۽ جماعت
 جي سنڌ، هو نڙو ۽ سميت جي سنڌ، عبيد الله
 سنڌي ۽ شهيد الله بخش جي سنڌ، حيدر بخش جتوئي
 ۽ سچل جي سنڌ، ويڙهي ڪولهي ۽ گهناما شهيد
 جي سنڌ، اسان جي محصور ۽ سادي قوم جي سنڌ
 جي سنڌ ۾ ٿيڻ لڳا ڏاڍا ڏاڍا ڏاڍا ڏاڍا ڪٽڪ
 ۽ لوڏ جي اڏاڻ ڏوٽ ۽ دن پيل آهي.

انهيءَ سنڌ جي هٿن ۾ هٿ ڪٽڻ لڳا ۽ پيڻ
 ۾ پيڻ لڳا ۽ جڙي ۾ نه نجي پيل آهن. جنهن جي جسم
 کي وڌائي ڏاڍا ڏاڍا ڏاڍا ڏاڍا ڏاڍا ڏاڍا ڏاڍا
 ڏاڍا ڏاڍا آهن، انهن ڏاڍين کي ٿي نه هئي سنڌ جي
 گهاٽل حدن ۾ مله پئي به اسان کي ئي ڪهڙي آهي، اسان کي
 پنهنجي منزل ۽ سڳ جي واڳ هن لڳن جي پاڳن جي
 هٿن ۾ ڏيئي آهي ته پوءِ هر ڪنهن جي اکين ۾

ڳوٺ هن ڊڊان جيت جي مرڪ ۽ ڇهري تي ٻه اهيڏا مستقبل
جو نقشو چمڪندو نظر ايندو.

اسانجي لڙجوانن جا هيڪڙ هن جاڳيل جڏ يا گڏجي
پون ته تاريخ جي و هڪري ڪي مهرباني پٽاندو موٽي
سگهيو.

تقدير جا خالق ۽ نئين دنيا جا موجد ۽ مالڪ ڦٽي
پوندا سين، پڌري ۽ طاقت هڪ عظيم شئي آهي.

وله ڪيو وٽن بهت نه چئن پاڻ ۾،

پسو ڳڻي ته ماڻهان هيٺ گهٽ،

شاھ

اسان جو گڏيل آواز ۽ گونج ۾ سنڌ الڙجوانن
وانگهه موٽي اتي پوندي ۽ هن دنيا جا
نئين اڪيل ماڻهو يادن جي جڙنهي ۾ پڄاڻي پوندا
اسان جي متحد اڳواڻ ۽ هلايل گولي جي
پٿر اڏي جي طوفان ۾ دشمن ۽ استحصالِي قوتن جو
واري واري لڙجوانن و ڏيندو، اسان جي ٻي پوڄو جهڙو
پوڄي عوام ۽ ان جي سوچن کي تبديل ڪري سگهي
ڦٽي، اسان جي دل جي سڀني حدن ۾ و سڀني
گهرجي، پنهنجا ملڪا ڦلڪا ۽ ذاتي اختلاف و ساري
ملڪي مفاد خاطر منظم، متحد ۽ متحڪمي و چڻ
ڪري، مقصد سان سڃاڻي، مصيبت، قوت ۽ ادي
شئي ڪار ڪري ۽ پڌري سان ڦٽي حاصل نتيجي
سگهندي آهي، منزل ۽ ماڳ تي پهچڻ لاءِ بي لوث
محنت، مشقت، ڪوشش ۽ قرباني جي منور آهي
مقصد واري موحد ماڻھو لاءِ صحيح سوچ - سياسي
جهت، قلبي قوت جي منور آهي.

سڪت واري سنڌ مٿان ڪاهو ڪري،

اندرين اندر ڦٽي سڀني ڏور ڏيندو (دشاھ)

اسان کي سنڌ جي تاريخي سلسل کي سنڌي قوم
کي واپس وٺائي ڏيڻو آهي. ۽ نئين سنڌ جي انهي
کي جوڙڻ لاءِ جدوجهد ڪرڻو آهي.

اسان سنڌي ۽ بلوچ غلام قومن کي بيوقوف
بنائڻ لاءِ ڪڏهن پاڪستان جي خالي ۾ ته ڪڏهن اسلام
جي آڻ ۾، ڪڏهن مذهب جي اوت ۾ ته ڪڏهن
کلامي گو جي بهاني سان قتل، لٽي ٿو وڃي. ۽ ڇڏڻ
اهي ڦڙي جا ڪا به سنڌين سمجهي ڪري ورتا آهن
ته هاڻي وري نون نعت سان اسان جي ذڪر ٻهلائي
وڃي ٿو. ۽ ندرائين جمهرين جي چاڻهي تي
۽ ندرائين ۽ ڀلائي ڀري وڃي.

در اصل جمهرين ۽ ملڪن جي يا طريقي ڪار
هڪ سٺو اصول آهي. پر پنجابي ان جادو ڪرڻ
ڪري ان کي صحيح طور رائج ڪرڻ ۽ هلائڻ نٿا ڏين
۲۲- مارچ تي سنڌي ڪنڊ جي مسلمانن کي
مسلمانن جي آڻ ۽ اداسي جي مطالبي ڪيو هو، جيئن
مسلمان انگريزن جي غلامي مان نڪري آزاد ٿين
۽ سام ڪري سگهن. ڪن جمهرين ۽ سياسي آڻ ۽ اداسي
حاصل ڪئي پر ائين ڪونه ٿيو.

پاڪستان جي ٺهڻ کانپوءِ اڪثر حڪومتن جمهرين
جي خالي پيڻي ورتي آهي، پر انهي ساري عمر ۾
هنن سنڌين جي جدا ڳالهه ۽ سنڌ جي جدا حيثيت ۽ وجود
واري پرچار ۽ گفتگو ڪرڻ کي به نه ڏٺو. نه ٻي ڪي
آهي، جيئن حڪومت ۾ اظهار راءِ ۽ ان جي پرچار
جي اجازت نه هجي. اها ڪوري طرح سان جمهرين جي حڪومت
سنڌ جي سگهي.

جناح جي زندگي ۾ ڪنيل غلط قدم پاڪستان
۾ جمهرين جي مستقبل کي تاريخ ٻڌائي ڇڏي ۽

سنڌي هينئر به غلام ۽ قيدي آهي، سندن گھرو
جوتن تلاشيون ورتيون پيون وڃن ۽ هڪ ڇوڪرو
تي هڻجي جيتا ڪٿي نظر رکي ٿي، جيڪڏهن اهي به
وڌت تڏيئي ڪنهن کي ڇڏيندا ته غلامي مان آزاد
نٿا ٿي سگهن.

اسان کي ننڍن جنگين کي نظر ۾ رکي وڌي جنگ
وڙهڻ جي تيار ڪئي آهي، جمهوري يا طبقاتي
مسئلا سطحي آهن، بقول ڀٽائي جي ته.

مار ۾ مطيعن کي مجوسي ڪري ماري،
وڌي جنگ ۾ وساءِ، ننڍن انفعولن کي.
اسان کي پهريائين آزاد ٿي وٺڻي آهي، پوءِ آهي
ان ۾ نظام جو نفاذ، ۱۷۰۰ ميل سنڌ آزاد ٿي ڊسٽريڪٽ
ٿي اچي پھتي آهي، هاڻي صرف ان ننڍي دروازي
کي کولي ٿي آهي. پوءِ هاڻي ان جي فعال ۾ ٻيڄو
مگر ان اوچي حال جي سجاوٽ ۽ سينگار ڪرڻ وڌو
ان لاءِ اسان کي ٿي سو چڻو پوندو.

پهريائين آهي آزاد ٿي پوءِ آهي ان ۾ معاشي
پروگرام کي آڻڻ ۽ منافذ کي ٽوڙي ڇڏڻ پنهجي
گهر ڪنهن غير جي قبضي ۾ هجي ته اول ۾ اهو
قبضو ڇڏائي پوءِ ان کي سامان سان سينگار پوءِ سوار ٿي
آهي.

ڪامريه لڙڻ سچو آهي ته جيڪو ماڻهو قومي
ظلم ۽ فائدي خلاف نٿو هجي، اهو سوشلسٽ نه
ٿيندو، نه هو جمهوريت پسند نه آهي.

اڄڪلھ سنڌي ماڻهن کي حق گهرڻ جي عيوض
گوليون هنيون ٿيون وڃن، مطالبڪن تي متن مشين گڻ
سان آڏو آڏو فائرنگ سان سڙيا پير وڌا ڪيا وڃن.

١٠
 ١٠ ٢٠ سنڌي ماڻهن تي فوجي دهن ڏن جي يلغا
 ٿي، معصوم ٻارن کي ٽرينن تي جهراء هڪڻدي گوليون
 هنيون وريون آهن، عورتن کي پٺين ۾ گام ڪندي
 ٻاڻيلن جي تشاقي بنايو وئي. جن جا لاش بعد ۾ ڇڏيل
 لٽا ويا.

١١ ٻي رات شاه ۾ نه ڪيٽن تي سنڌين کي مشين
 گڻي جي ٻاڻيلن سان ختم ڪري ڪا فيڊ هلي رات
 جي اونداهي ۾ جو هي ڪٽال ۾ لوت هيو وئي، جن
 جا مائٽ، پٽ، ماءُ وٽ، پين وٽ، نالون، پيسا ۽
 ٽائين ڏنڊا ۾ ريهون ڪندا ورتا.

١٢ پنجابي هتي سنڌين ۾ بلوچن تي ته ڀڳا ٿا اچن
 پر افغانستان طرفان مسرورن مٿن بمباري ٿيندي
 ٿي، هي ۾ ڪين موچڻ اهڻا ٿا آهن ته ڪا به عيادت
 ڪانه ٿي اچي، شير شاه جي شڪري وانگر گهم جا
 ڪڪڙ مار يون بيٺا آهن.

١٣ اسان سنڌين جڏهن بهن الاقي امي جنميا ڪئي
 اپيل ڪئي ته ڀارت ته ان قتل عام کي ۾ وڪڻڻ لاءِ احتجاج
 ڪيو ۾ ميڊيا اندر ڪانڊي هڪ بيان ڄاڻي ڪيا
 هو ته ڀاڙي ۾ ٿيندڙ اميرن ڪاروائين تي اڪيون
 بند ٿيون ڪري سگهجن ته پاڪستان، حڪمران
 ان کي ملڪي معاملن ۾ مداخلت سمجهي.

١٤ ڪيڏي نه ستم طر ٿي آهي جن اسان سنڌين
 مي شل ڪشي ڪئي پئي وڃي، سنڌين کي ختم ڪيو
 ٿي وڃي ۾ قومي وجود خطري ۾ آهي، جيڪڏهن
 ڀاڙي وارو ڪو چوي ته ڦڙ ڪشي بند ڪئي
 وڃي ته ان تي به پنجابين کي ڪاوڙ ٿي اچي.
 اسان ته اڃا ڀارت جي سنڌين کي ٻيرون

گذارشون ۽ اڀيلون ڪند اسون، ۽ هفت جي ٻه حق د
فتنص آهي ته اسان جي هر طرح مدد ڪن، اسان
کي غلامي مان آجي ڪه انڻ هو. حق بچائڻ آهي ته
ڀارت جي حڪومت تي دڀاءُ و جهڻ جيئن هي اسان
کي اساني بنيادن تي مدد ڏئي.

چو ته سنڌي جي حق ماڻهن، ڀارت جا سنڌي
هندو انهي قوم جي جنم و آهي. هو سنڌي ڳالهائڻ
ٿا. سنڌي پڻ آهن ٿا، سنڌي ٿي ٿا. نه پاڻ هڪ آهي
ڌرتي هڪ آهي، تاريخ هڪ آهي، ڪلچر هڪ آهي
لطيف هڪ آهي. ڪنهن يگت هڪ آهي. هيوت هڪ آهي.
هو شي هڪ آهي، قومي شاعر هڪ آهي. قومي
هي ا هڪ آهي.

قومي مفاد به مشتمل آهن، تنهنڪري تڪرور
به هڪ آهن، سڀ اتان هي سنڌي ڳوڻا آهن ڀارتي
هي قيادت ۾ هڪ جلوس ڪري سنڌ جي پاڻ سان
يڪجهتي جي اظهار ڪيو ته ڪهڙي اربع خطا ٿي؟
جهڙي طرح اڀرڻ بنگال جي استحصال ۽ ظلم کي
ڏسندي اوله بنگال جي هندن جي مهڻي کي مدنظر
رکندي ڀارت بنگاليش ٺهرائڻ ۾ دلچسپي ورتي.

اهڙي طرح جيڪڏهن غير سنڌي ۽ سنڌي جي
وچ ۾ بنيادي تضاد آهن، ته سنڌ جالدي ويل هندو
پنهنجي حڪومت تي دڀاءُ و جهڻ ٿا ڀارت سنڌين
جي مدد لاءِ اتي ڪتر و ٿي ٿي ته ان ۾ ڪهڙي جهر
آهي. پاڪستاني حڪمران آهي ڪي جهڙي سامراجي
ملڪ ڪانم ٿي ٿا، ۽ ڀارتي اسان تي استعمال ڪن
ٿا ته ان ۾ ڪو به شرم محسوس نٿا ڪن — !!

هر هڪ قوم کي حق جو دڀاءُ آهي، سنڌي

به حق بجانب آهت ته هو ٽوڪي وقت ۾ ڪنهن کان
مدد وٺي سگهن ٿا.

ڀارت کات سڦاري، جاني، فوجي يا ڪا به مدد
وٺڻ کي گناه ڪونهي ڇاڪاڻ ته ڀارت جمهوري سڳوري
قومي، سوشلسٽ حڪومت جي قيام تي مبن آهي.
سنڌين جا به اهي ئي طرز حڪومت قائم
ڪرڻ جا مقصد آهن. تنهنڪري اسان هڪ ٻئي کي مدد
ڏيڻ لاءِ حق بجانب ۾ هئداسون.

ٿان و ڀارت جي هڪ سنڌي ليکڪا، ٻي پٽي
هي، انهن اٺي جو ڪتاب جيل ۾ پڙهيم، هن ڏکيو آهي
ته آءُ ماڻهي آهيان وطن کان پري، ابا ڳوٺ مٽري
ملي، لاءِ سگي ۾ هي آهي، اسان کيس يقين سان چيو.
تڏهن هڪ ڏينهن ماڻي کي پنهنجي مليا، منور آئيڊ اسٽون
اڳوڻي ماڻي کي عهد ڪيو تان ڪٿي و ليو ته مالڪن سان
جي نه ٿو ٿو.

هن ڏهاڙي ۾ ٿي پنهني حال تي هٿاڪري
ڇڏيا. ليڪن اسان پنهنجي ماڻي ڏيو پٽي) کي ڪڏهن
به و ساري ٿا سگهون. انهيءَ ۾ پنج سنڌي ڀائرن
کي آزاد ڏيڻ وڌيڪ ۾ آئي، هن ڏرتي جي تحصيل
ترقي سونهن ۾ خوشحالي لاءِ خدمت ۾ موڪليو.
ڏيارينداسون.

اسان کي هندستان جي سچن ۽ قوم پرستان سنڌي
ڀائرن جي مدد جي ضرورت آهي.
اسان کي پڪ آهي ته هو ڇو هن هتي آيا
ته استحصال نه ٿي، سنڌ کي خوشحال ڪندا. تنهنڪري
اسان کين سڳوري ان وقت قبول ڪري ٿا هيل حڪومت
۾ حصي ۾ ڪنداسون.

اسان کي آزادي جي لاءِ حالتون پيدا ٿيڻ تائين
انتظار ناهي ڪرڻ، اهڙي ئي حالتون خود پيدا ڪرڻون
آهن، حالتون جي تيار ٿيڻ حلون پائهي، اسان جي واٽ
۾ نه ڪنڊو، پر ان لاءِ تمام هموار ڪري وقت جي
تعين پاڻ کي ٿي ڪرڻ پوندو.

آزادي ۽ دمي جا منهن لاءِ، منهن وقت هٿيارن
۾ هٿ و جهنڊا آهن ته پوءِ کين دنيا جي ڇوڙ وڌي
طاقت ۽ ميهڪائي نه سگهندي آ.

آئون ان خيال جو آهيان ته ذهني تياري آزادي
جو واحد ذريعو ناهي، دل جي هڪ ڀي بهادري جي منهن ورت
آهي، فلسفي عملي قوت ۾ طاقت جي اظهار کانسواءِ
ڪجهه ناهي.

اڪثر ڪري جڏهن قومن طاقت حاصل ڪري وٺن ٿيون
آهن ته ذهن جون راهون خود بخود ڪشاديون ٿيڻ
شروع ٿينديون آهن.

آزادي بندل ۾ ڪانه لاءِ ناهي پر انتهائي لاءِ
جي مرڪزي سموري تي چٽا آهن ۽ ان وقت اکين
تي پتي پٽا ڪان به اٽڪا ڪن.

هڪ ڳالهه اسان کي سمجهڻ گهرجي ته ميدان جدوجهد

۾ سون نه دلن کات هڪٻئي و سورهيه وڌيڪ بهتري
ٿي سگهن ٿي، تنهنڪري بيڪار ۾ بندل، گهڻائي ڪري
گڏ ڪرڻ بجاءِ قورن بهادرن ۾ سچن سر وڃڻ کي ڪڍي
ڪرڻ سٺو آهي. پيا ڪا ڪن ٿي نيا ٿي سگهندا،
سموري سڌ ٿي، ڪا هلندي جيءَ يون،

وڃڻ تي پيو، فالو نيتن ڳڻهن جي،

اسان کي هيتو هڪ اهڙي تنظيم جي منهن ورت

آهي جيڪا دشمن جي پيداوار جي ذريعن کي

ختم ۽ تيام ڪري.
 اها مخفي جماعت مسلح جدوجهد تي يقين ڪندڙ
 هجي، انهي وقت سنڌي جي ڊپ ۾ ڪار ڪئي گڏ ڪري
 سٽيا ڏياري. دشمن کي تنگ ۽ تيام ڪري، باهميت
 طاقت ڏي مدد وٺي پاڪستان کي ڏانهن آهي.
 هيئن سنڌين ۽ بلوچن کي گڏ ڄڻ پيوند واري
 سنڌ ۽ بلوچستان جو مقدس هڪ آهي.
 هاڻي پنجابي سنڌين ۽ بلوچن جي زمين ۽ ڪاٺين
 تي گهڙي وقت تائين قيصي جملي نٿا سگهن.
 اسان کي جيڪا زمين ۽ زمين جي ڀر هو تنظيم ٺاهڻي پوندي
 انهي ۾ هڪ ڪار ڪن کان هيٺيون قسم نامو رت سان صحيح
 ڪرائڻ پوندو ته.
 آءٌ پنهنجي خوشي ۽ مرضي سان پاڻ کي سنڌ وڌيش
 لاءِ قربان ڪريان ٿو، ۽ واعدي ڪريان ٿو ته منهنجي
 زندگي وطن عزيز جي آزادي لاءِ تيار ٿيندي.
 مان پنهنجي زندگي خطري ۾ وجهي، پوءِ
 طاقت سان سنڌ وڌيش جي آزادي جي جدوجهد
 لاءِ ڪم ڪندس، مون کي قسم آهي، سنڌ جي پاڪ
 زمين، سنڌ جي پاڻي جي ته آءٌ ڏر تي جي خدمت ڪرڻ
 ۾ پنهنجي لاءِ ڪنهن کان ذاتي فائدو ڪونه وٺندس.
 آئون سنڌي آهيان، آخر ٻه سنڌي ٿي، هندس، سيني
 سنڌين کي مسلمان يا غير مسلم هجڻ پنهنجو پاڻ پيو
 ڪري سمجهندس، آئون سامراجي ملڪ پاڪستان ڪم
 ڏاڍي سنڌ وڌيش ٺاهڻ لاءِ سڌ ڏيڻ جي ڀڃڻ لڳائيندس.
 آئون نيشنلزم، جمھوريت، سوشلزم ۽ سيڪيولزم
 جي اصول ۾ ايمان رکن، سنڌ وڌيش جي آزادي
 لاءِ هر قرباني ڏيڻ لاءِ تيار ٿيندس.
 اسان هاڻي هڪ اهڙي مرحلي ۾ پهتا آهيون

جو غلامي کان موت کي وڌيڪ ترجيح ڏيڻي آهي.
 چو ته غلامي ۾ موت ۽ ۽ انسان جي
 خدا جي قتل عام ٿئي ٿو.
 پنهنجي سنڌ جي هڪ واهڻ، وسڻي ڳلي ۽ ڳوٺ
 ۾ سنڌ واري شين جي آزادي جا جهنڊا جهو لاڻا آهن.
 هنن انسان جي قيام ۾ سمجه ۽ شعور آڻي
 چڪو آهي. اهڙي موٽ تي اڃان ڏاڍين جو غلام ٿيڻ
 بد قسمتي چئبي.

انسان جي فطري آڻ ادي کسي وٺي آهي.
 جڏهن هنن قهر کان فطري آڻ ادي کسي ويندي
 آهي ته اها قيام ان وقت سونڌ کان ڪٽي ٿي پوي ٿي.
 آهي.

انسان جي سنڌي قهر جي باشعور ماڻهن ۾
 سنڌ کان ورتندي قرباني ۽ ڇڻ جو مذهبي طرادي
 موجود آهي، پر ان نيڪ نيتي کي عملي جامي ۾ ڀريا
 لاءِ مي هڻي ڪبي.

دعا اصل جذبي ۽ سچائي پنهنجي جاءِ تي اٿي.
 انڪر حقيقتون آهن جيئن ۽ خدا جو وجود، پر جنهن
 سچائي ۽ حقيقي وقت عمل ٿاهي اها جاني آهي. هن دور
 ۾ ڳالهه ڳالھ ٿي ناهي.

هر ناممڪن ڳالھ کي ممڪن بڻائي سگهجي ٿو.

سائنس ظاهر ڪيو آهي ته ڌنڌ ڪتابت ۽ تصور کي
 به عملي حد وچ ۾ سائنس حقيقت بڻائي سگهجي ٿو.

آپني ماڻهن تي هڪ و تصور هئو ته ماڻهو
 معراج ٿاڻي سگهي ٿو، پر اڄ سائنس ان کي حقيقت جي

۱۷ ۾ نه واهي ڇڏي آهي، اڄ هر انسان ڌرتي
 کان آسمان ڏانهن اڏام ڪري سگهي ٿو.

جيئن ڪو شاعر باغ مان گل ڇڏي آڻي سگهي ٿو

تئين اچوڪو سائنسدان چاهي ته آسمان مان ڦار ٻڌي
ڌرتي تي آڻي سگهي ٿو.

جذبہ ہے سچائی، غیہ، متحکم، شہیاد آہن ہے جیو چم
 ہے عمل انھن کے متحکم بٹائی، نق جیڈی، جیڈت سچائی
 ہے جیڈی کی جس کے ناھمی، چہ پی ناھمی اھو کتہہ
 ہا، بٹھی، نق سگھی۔

[illegible]

اسان وٽ منزل تي پهچڻ جي سويچ اها
هٿ ڪپي ته جيڪو قدم آڳاٽي وڌي اهو وڌندو هي
ڀڄي نه هٽي، هن شعر و انگ ۾

سڀ سڀ ڏيکي وڪ وڻجي ٿو ڪٿي.
هڪ قدم يا هڪ وڪ جي هيٺ ڪٿي سڀ سڀ
چون ٿا ٻيا ٻيا وڪ سڀ ٿي ۽ سڀ ٿي مقصد
ماڻھو ٿو ٿو اسان وٽ آهي ٿو ٿو آڏي
ٻه ٽي ڏاھي.

قدم قدم و دايوت حمل،
 حوشيه جاكيت بجا يوت حمل،
 هي زندگي آ حق م جحي،
 توت قوم ني لقا يوت حمل،
 اسان سندي ما طهن كي مستقبل جحي آكيت هراكون
 و جهي آگتي و دلي كپي ۽ و دند و في رهجي. ان ۽
 في جيت آهي.
 موت كي هيليتج ديتي سندي اسان و قادار

۴. هس کي شريعت سمجھي پنهنجي وجود اندر اوتي ڇڏي.
يسوع مسيح کي خبر هئي ته ماڻهن سان پيار جي
دو ڀر ڪيس سگهه عام صليب تي ڦٽي ڇڏيندا. ان

مان سمجھان تونہ اھوسچھو، اھائي سچائي
ھئي: ان سچائي جي جذبي تي مخدوم ديلاول کي گھاي
پئي، ايئن ۾ شاھ عنايت کي ڌارين جي دربار ۾ پڙھڻ جي
فقد سان وفاداري جي دعو ۾ سوچي سٺا وار
ڪري ڇڏي.

سپنج کی ختم کرد وارا ختم فی ویا، سپنج کی
 ماہینہ تر مہی ویا، پر سپنج ابح یہ نہندہ آھی و سیاہی
 یہ نہندہ مہندہ سپنج جو گذر گاہ ہمیشہ قہا کی گہات
 وایہ گسے قات تپو آھی۔

اسان جي سنڌ ڌر تي جيڪا وڏي هيٺ ڪاٽي وڃي
هن جي ڌر تي ليکي ويندي آهي، ان تي هيٺ رات
هو هٿي ان کي ميدان جنگ ۾ تبديل ڪيو ويو آهي
سرميت سنڌ تي صدين کان وٺي امت جي ڪيٽ جنم ورتو
هي پهرائي انهن امت جي ڪيٽ کي قومي ڪيٽ
۽ ۲ وٺي ڏيئي انهن کي گولڊن جي گونجار جي موسيقي
۽ مينڊالين، جيتري ڪيٽ کي ڳاڙهين ٿا ٻاڻون، ٻڌن ۽

اسان پٽ مرحلت مان لنگهي آياسون، جي هن
انقلابي حڪومت ۾؛

ڪڏهن ٽڄي ڪن، ڪڏهن ٽڄي وڌ،

ڪڏهن ٽڄي پڪو وڌ ڪڏهن ٽڄي ڪاٺ

شاهه.

اسان پهرين "ڪن" ٿياسون، پڌري سون، حاصل
ڪيوسون ۽ سندن ماڻهن آڏو وڌا ڪري ڪيٽ سمجهايو
سون. ان کانپوءِ ڦيرائي جا پڪا ٿياسون، ڦٽا ڪاڌا سون
گوليون جهليو سون، ڦاٽا ڇهه ڀيرا ڏاڻا ڪيوسون، ريشمي
ٿياسون. بعد ۾ ڄاڻڪار ٿياسون ۽ ماڻه ۾ وڌيڪا ڏيئي
ولي ۽ هاڻي انهن مرحلت مان لنگهي، بقول لطيف
جي ته آهه ۾ ڪاٺ تي دشمن ٿي ڪٽا ڪري ڪڍي آهي
سند جي ويري کي ڦاٽا ڪري ڇڏيو آهي.

آزادي جي مومل اهمي هائيندا آهن جيڪي
سرت جا سانگهه ميدان عمل ۾ ڪڍي ڪاهي پوندا
آهن، آزادي انهن کي ڦٽي نصيب ٿيندي آهي جيڪي
سرفروشي درستي تان ڄاڻا ٿين ۽ آڻا هوندا
آهن.

آزادي جي منزل وڌي منزل آهي، اتي جبل
جهڙا جگر ڪپن، ان لاءِ اسان کي پيا پورا ڪوشش ڪرڻي
آهي، آزادي پنهنجي منهن ۾ هوندي حاصل ڪري
وڌي سون ته به ٿيڪ آهي جي منزل ڏانهن هلندي
وڌي ٿي موٽ ملي ته به ان جي آڇيان ڪري ڪيس مري
ڳلي لڳا ٿو آهي.

ڇا ڪاٺ ته آزادي حاصل ڪري ورتي سون ٿڌهن
به فتح اسان جي چٽي ۽ جيڪڏهن سنڌ جي آزادي
جي راهه ۾ قربان ٿي وياسون ته هن به فتح اسان
جي آهي.

وڌا طالع ٿي جا، جي ماري منجه مرت.

(شاھ)

دراصل اسان کي پاڻ تي سنڌ ڏرتي ماءُ جو عائذ
ٿيل هن من پورو ڪريو آهي. تنهنڪري هنن ان ڳالهه
جو محتاج نه آهي ته نتيجو ڪهڙو نڪرندو؟ جي
ڪڏهن هنن، هنن آهي ته اسان کي ڪي به ان کي
پورو ڪريون، نتيجي تي غور ڪري مائوس تي ويهڻ
اسان جو ڪم آهي.

آڳاٽي هلي اسان کي پنهنجي قوم جا ڪي به دل دانشور
۽ سرڪاري چاچا ٿا اهو چئي مائوس ڪٽڻ ۽ ڦٽڻ هر
ٿاڻ هٿ ڪٽڻ لاءِ. محيو، ڪٽڻ جي ڪوشش ڪندا ۽
چوندا ته حڪومت وٽ هٿيار گهڻا آهن، تعداد ۾ گهڻا
آهن، ڌاريا طاقتور آهن، سامراجي ملڪ سنڌ مدد
۾ آهن.

انهن دليل ڏيندڙن کي اهو صاف طور ڏيکاريو آهي
ته هن دنيا جي وقت به هنن ها ماڻهن جي فوج هئي
وڏي طاقت هئي. ليڪن اصولن خاطر آخري
دم تائين امام حسين ۽ ورهيندي شهيد ٿي ويو
عامهني فائدي تي دائمي نفعي کي ترجيح ڏنائين.
دو دؤر هئا وڏي فوج سان گڏجي تمام گهڻي
ڌاري مسلح فوج سان وڙهيو.

اڄ به هر ڪو دؤر کي عزت مان سلام پيش
ڪري ٿو ۽ خدا ۾ چيس ۽ علاء الدين خلجي تي لعنت
و جهي ٿي.

هنن ت امام حسين جي مقبري تي هٿ ڏيڻ
ماڻهو سنڌ ۾ شهادت کي مزاح عقيدت پيش ڪرڻ
۽ جيئن ٿا ٻيو ڀيرو جي قبر تي ڪانهي.

آءِ ادي جي منهن تي پهچڻ لاءِ تو ونگه ڌاري هڻڻو
آهي. هتي جيڪي فاتڪا ٿي پنهنجا سڀ ذاتي مفاد هتي
ميڏاڻ تي ايندا آهن ٿي منهن تي ماڻيندا.

لالچ ڇڏي لطف، سڀ تنگي ڏئي نڪر،

(شاھ)

هن وقت اسان کي شاھ لطيف جي بيت و انگ

ثابت ڪري ڏيکارڻو آهي ته :-

پسنگن پيم ڪيو، مٿي يا مٿي مڃي،

پسي لهس نه لڄيا، سٿي يا مٿي سڃي،

سند ڳچين ڳچي وڃياري وڃا ٿيا.

اسان سنڌي ماڻهن کي سمجهڻ کپي ته فتح

ڪيئن سان ڏسي پوءِ ان لاءِ ڪم ڪرڻ اسان جي

مقصد ته هٿ ڳهرجي پر مقصد لاءِ ڪم ڪرڻ وڃياري وڃا ٿيا

وڃڻ کي به فتح سمجهڻ ڳهرجي، پر سان پوڻ سان

ابتدا واريون ڦرڻ پوءِ ڌرتيءَ ۾ جذبي و پند پوءِ

تپت اسان وٽان به جيسين ڪجهه ماڻهو ڦهلايوت

ڏيئي ڏنل ٿي ۾ سماجي نه وڃندا، تسين پين ڪي

۾ سٺو ڪيئن ملندو، جو اهو لعل نه و نڪري آهي ته

ننڍل ڪانئن لاءِ آءِ ادي ڦاهي ڀريا آهن انهن دليلن

۾ سه وڃي لاءِ آهي، جيڪي سوري کي سڀ سمجهي

ان ڏانهن وڪڙا ٿين.

هنن اسان جي يا شعور سنڌي کي هڪ ٿي

بلڪ سان ۾ ايترو ڪو ٿئي ٿو وڃي يا وري سرگرم

قومي ڪارڪن کي مختلف الزام هڻي جيلن ۾ بند

ڪيو ٿو وڃي. ڪي ننڍا ڪا ٿي ۾ هيا آهن ته ڪن

ٿي واري ڄاڻي ڪري ۾ وڃي ڦهلاي ڦهلاي وڃي آهي

سڄي سنڌ تي راکاسن جو راج آهي

اسان جي سنڌي ماڻهن کي جيڪي صدين کان
پنهنجن ڳوٺن ۾ عزت ۽ غلامي ۾ دل تي نه ڏنگي
گذاري ۾ هيا آهت، انهن مسڪين سنڌي کي اهڙي
حالت ۾ نه ڏاري حڪمران به ڏاڻا ٿا ڪن، کين هڪ
ڪلاڪ جي لائق ٿي ڳوٺ ڇڏي ڏي مڃيو ۽ ڪيو ٿو
۽ جي.

اسان جاسوين سنڌي ڳڀڻ ۽ ڏاڏيلن جي آڻ ۾
هر ۽ وڌ ڳولين جو نشان پيا ڏي ٿا. انهن جي گهرن
۾ جهوپٽون، اناج جي ڪرن کي باهيون ڏيئي ساڙيو
ٿو ۽ جي. نه صرف اهو ڇڏي ڳوٺن تي پنجابي فوج ۽
پو لیس چتر هاريون ڪري سنڌي ماڻهن جي پگهر
۽ پو ۽ هتي سان گڏ ڪيل گهر ۽ سامان کي مال غنيمت
سمجهي ٿو ۽ دستي ڪنو ٿو ۽ جي، جنهن ۾ سون
تڏي ڪٽي، چيلن پڪريون، پيا ڏيو ۽ ڪيترائي
آهت، جيڪڏهن ڪوبه ڀاڱيو گهر ڏئي ٿو ٽافون نافذ ڪندڙ
ايڄسي وارن سان اعتراض ڪري پنهنجي گهر ۽ سامان
ڏيڻ جي تڏي ڪري ته ان کي ڏيئي اٽڪاءُ جي الزام
۾ جي. ٿي جي بستن سان هميشه لاءِ ختم ڪري
۽ مان هٽايو ٿو ۽ جي. ۽ سندس پٽ عزيزن کي
ڏاڏيلن کي ماني ڪرائي ۽ ٽي سائڻ جا هٿرادو الزام
هڻي ڪم ڏنا ڪري ٿاڻن ۽ چيلن ۾ دليل ۽ خوار ڪيو
ٿو ۽ جي، انهي انتظامي فحش وارن سنڌي جي گهرن
۾ گهڙي هوندي جي مصمت دري ڪرڻ کان نتاھت.
اهڙين ديني داستي ۽ يا ديني جي ڪوبه ڏاڏو ڀياد
ڪونهي، جيڪڏهن ان ۽ حشي ڪا وارين تي اسان قوم پرست
عياھيت سنڌي آ واري ٿا اٿارين ۽ انهن واقعو جي
متمت ٿا ڪريون ته اسان کي خبر

ٻسٽو ٿو ٿو و هجي، اسان ڄمنٽ هجي غداري جي سر تي ڪيئن
کان مٿاڇر ڇوٽ - خفت شعر و اڻڌر ته :-

مان جيئري جوانين کي ڇڏي ڏسان ٿو،
مان شهيدن سنڌ وٽ وڃ ڇڏيندي ڏسان ٿو،
سنڌي کي ڪيئي ڳو ٿين ۾ مرندي ڏسان ٿو،
سڄي سنڌ سورن ۾ ستر مندي ڏسان ٿو،
تڏهن ڪجهه ڇڏان ٿو، تڏهن ڇڏيان ٿو -
گنگا آهيان، گه ڦٽا آهيان
حقيقت ۾ ڦاسي جي هٿن آهيان،
مان غدار آهيان، مان غدار آهيان.

پنجابي حڪمران سنڌي ڪار ڪنٽ تي مختلف
ٿاڙ ڇه ڪري انهن کي هميشي ۾ خاموش ڪرائڻ جا
طريقا اختيار ڪري رهي آهي.

ڪن کي ڦٽڪا ڏيئي ته ڪن کي جيل ۾ وٺي
ڏنا ٿا وڃن، ڪن کي اڏيئون ته ڪن کي سختيون ۾
صعوبتون ڏنيون وڃن ٿيون.

په اسان جا حوصلي منڊ ساڻي انهن آزمائش
مان لنگهي پار پوندا رهي آهن، اهي دشمن جي هٿ
ظلم ۽ ستم کي شڪست ڏيئي دشمن جو ٿاڙ ڇه
واري و موڙ ڇو به ڦٽي ڪري آيا آهن، پنجابي
حڪمران نه نهايت ۾ انتهائي ڪهڙي ڪهڙي ڪهڙي
جي سڄي قوم ۾ ستن سائين کي اڏي ڏيئي ٿيند
ڪري رهي آهي.

ايتريقدر جو ٿاڙي حيدرآباد ٿاڙ ڇه ڪئي ۾
هڪ دادو جي سنڌي لوهڙن جوڌي کي ملٽري وارن
ڇٽي تي ڏاڍيل سگريٽ سان ڏني ڏيندي ڪيو ته -
”لو ائينا سنڌ و ڏيئي“ اسان کي سنڌ جي آزادي

۽ سنڌي ماڻهن جي خوشحالي لاءِ سڀ ڪجهه ٻهراڻو
 ڪرڻو پئجي ويو آهي. اهو وقت ٻهري ٺاهي ڇڏهن
 اسان ان ڀلي ترين ڀيڻ ۾ ٿينداسين، ۽ اسان به سنڌ
 پتلونن (دسوت) لاهي ڇيڙن تي لکنداسين ته
 ”لڳاپنا پاڪستان“.

حساب وياج سميت چڪائي وٺڻو آهي
 ”ويهان ڪيئن مان ڪري ايترو سٺو رهي“
 سنڌ دشمن طاقت جو مقابلي لڳي هئا، بند
 انقلابي جدوجهد سان ئي ڪري سگهجي ٿو.

سنڌ جي آزادي لاءِ هڪ هٿيار بند انقلابي
 هلچل کي اڻٽر سمجهڻ کپي.

اسان کي هنڻ هڪ منظم تنظيم ٺاهي پڄاڻي
 راج خلاف سنڌ وڌو ڪڍڻ کپي ۽ قبيلا ته سنڌ
 سنڌي نوجوانن کي چڪي آڻي صفت ۾ ٻهراڻو ڇڏي
 جيڪڏهن اسان وقت سان ائين نه ڪري ته پوءِ دشمن
 مختلف چال سان اسان جي حقن تي ٽڪر هڻي آهستي
 آهستي اڻڌ ختم ڪرائي، قومي ڪشش کي نقصان پهچائيندو
 اسان کي وقت به وقت پنهنجو حڪمت عمليون تبديل
 ڪري دشمن کي تارگيت بنا ٿو آهي.

اسان هينئر تائين سنڌين تي طرحين طرحين جا
 ظلم ڏسي رهيا آهيون. سنڌ تي ماتم جي لهر
 ڇايل آهي ان جو آڌار وڌو عمل ڏيکارڻو آهي
 سڄي سنڌ ۾ ڌار ڀڙ خلاف پيٽن کي ڀڙ ڪاٽڻو آهي.
 جڏهن دشمن جي حياڻي جو مظاهرو ڪري
 ته اسان کي جي وڌيڪ مظاهرو ڪرڻ جي ضرورت ناهي
 جنهن وقت حڪومت قوم ۾ خوف ۽ حراس پکيڙڻ
 لاءِ ننگي آمريت جي ذريعي ظلم ڪري ته ان وقت

قوت ۾ خيانت پسندن کي عملي قدم کڻي ڏيکارڻ کپي
 آئون ان خيال جو آهيان ته جيڪڏهن هميشه
 به اسان مسلح جدوجهد جي شروعات ڪرڻ ۾ دير
 ڪئي ٿي، اسان جي قومي تحريڪ تمام گهڻو پوي ٿي پئجي
 ويندي، ته جيئن ٿي ويندي هون ته تحريڪ ڪي
 گرفتاريون، سزائون ۽ واپس شيون، نسو ڪري ڇڏين
 آهن ۽ پوءِ نه عمل نه هئڻ ڪري، ڪارڪنن جا ذهن
 ٻاڏا هوندا جيڪي مختلف گروه بندي واري سويح
 کي جنم ڏيندا.

پارٽي ۾ معتبي واري مرامن ڪا هي پوندي
 هڪ ٻئي کي نه سهڻو واري چڪر وڌندي ويندي، ڪيترائي
 سنا قومي وڪلاءُ ماڻهن تي ويندا. قومي تحريڪ سان
 تعلق نٿا رکن ۽ ويندا. غلط فهميون پيدا ٿينديون.
 آزاد خيالي ۽ چٽ وڙهي ڪارڪن ۾ پيدا ٿيندي
 هڪ ٻئي تي شڪ شيئا وڌي ويندا، هڪ ٻئي تي
 پوئو ٿي جيجهڙو هئڻ جو شڪ ڪرڻ لڳندي، باهمي
 اعتماد ۾ وڌيڪ ختم ٿي ويندي، فنڊ کي ذاتي
 فائدي لاءِ استعمال ڪرڻ جون شڪايتون وڌنديون
 ڪي شخص پنهنجي ذاتي ملڪيت ٺاهڻ لاءِ ڪي غلط
 طريقا اختيار ڪري ڏاڏن ۾ ٽڙن تي لهي پوندا ان ڪري
 پبلڪ جو سامهون به ختم ٿيندو ويندو، ورڪرن ۾ چنڊا
 پت شروعات ٿيڻ جا امڪان وڌندا ڪي غداري ڪرڻ
 ۾ دير نه ڪندا ماڻهن کي ڦاسي ڏيندي پوندي.
 تنهنڪري انهن مرامن کان تنظيم کي بچائڻ لاءِ
 ۽ سنڌي قوم کي آزادي وٺڻ لاءِ عملي ميد جهڙو
 ڪي مسلح طرح تي ڪري ڇڏجي، تڏهن سان ئي
 پنهنجي صفت ۽ اتحاد قائم رهندو. ان ڪري وڌيڪ

جاء ڏنگ ۽ مسلح جنگ جي رٿابندي تي تمام گهڻي توجهه
ڏيڻي آهي.

دشمن سان وڙهڻ لاءِ دويديو ٿيڻ، وڏي هڪٻئي
سان دشمنن کي ديو ڏيڻ، هٿيار، استحصال ڪرڻ جا
طريقا ۽ وڙهڻ جي منصوبه بندي ڪرڻ ۽ ٻي ندي. اسان
هي سڀئي نظرياتي جهنڊا جهڙا انقلابي تنظيم جي
پڌري کي مضبوط ۽ مستحڪم ڪندي، اسان ٻين مرحلن
مان لنگهي آيا آيون.

ٻي يون م حلقو هي تنظيمي پرچار ڪرڻ، جنهن
۾ پنهنجي سياسي مقصد پبلڪ کي پتو اٿس جيئن هڪ
کي پاڻ سان ملائي سگهجي، يعني ذهنت صاف

(BRAINWASH) ڪرڻ، ان لاءِ ماڻهن جي
جاءِ اڌي وغيره کي تيار ڪرڻ ۽ نشا پور ٿيڻ واري
پيڻهه ماڻهن کي ذهنت کي تيار ڪرڻ ۽ نشا پور ٿيڻ واري
هڪ ماحول ۾ حتمي دوران انقلابي پارٽي سياسي ڪاروايون
۽ اندروني طور تي هونديون آهن. ۽ ٻي ظاهر ۽
ڪاروايون ڪيون وينديون آهن. ٻيو ماحول آرگنائيزيشن
تنظيم ڪرڻ، هڪ انقلابي پارٽي جي مقصد جي پرچار
ٿيڻ کانپوءِ جڏهن عام حمايتي پيدا ٿئي ويندي آهي
تہ پوءِ مختلف سيل، يونٽن جي ذريعي تنظيم آرگنائيزيشن
ڪئي ويندي آهي، جنهن مطابق منظم ٿي اڳتي قدم
وڌايو ويندي آهي.

مثال طور A ۽ B ۽ C يونٽ ٺاهيا ويندا آهن
A يونٽ شهرن ۾ هوندي آهي جنهن جو ڪم
ٻن مان ماڻهو پيدا ڪرڻ ۽ ٻي ڪرڻ ۽ اهي ٻي تي
ڪيل ماڻهو B، سيل کي موڪلڻ ۽ ٻي ندي سيل ۽
C، سيل جون عام صورتحالون ٻي يونٽ ڪرڻ جيئن رشتن
دوائون وغيره مهيا ڪرڻ ۽ سياسي مقصد جي پرچار ڪرڻ

هنن يونٽ جي وڌيڪ اهميت ۽ ضرورت هوندي آهي
(B-unit) جي يونٽ (A-unit) اي يونٽ کان پوءِ
پهرين ڪيل رٿي ۽ وقت کي سکيا ڏيڻ ۽ تيار ڪرڻ کان پوءِ
سي "C" يونٽ کي موڪلي ڏيڻ، سي يونٽ جهڙوڪ
۾ هوندو آهي. ۽ وقتي طور تي خاصيت رکڻ واريون
به ڪندو آهي. جنهن لاءِ وقت ضرورت -C- يونٽ
کان ترتيب ڏيڻ جي مدد وٺي سگهي ٿي. هن يونٽ
۾ هڪ پلاٽن ماڻهو رهندو آهي.

C- سي يونٽ خفي ۽ جهنگل ۾ هوندو آهي
هي يونٽ -B- يونٽ کان تيار، انقلابي ماڻهو وٺي انهن
جي باقائده تربيت ۽ سنڀال ڪندو آهي ۽ هن يونٽ
جي ڪم صرف وڌيڪ هوندو آهي، وڌيڪ ۾ ماڻهو
مار جي وچ ۾ صورت ۾ -B- يونٽ کان پيا ماڻهو
وٺندو آهي. هڪ ڪميٽي ۽ ٻيا ٻه ماڻهو هوندا
آهن. وقت ضرورت لاءِ -B- يونٽ کي پنهنجا ماڻهو
ڏيندو آهي.

پهرچا ۽ آرگنائيزيشن جي ۾ حل کان پوءِ تيار
وارو ۾ حل ايندو آهي. جنهن ۾ هر قسم جي تربيت
ڪئي ويندي آهي. مثال هٿيار، مختلف هٿيار، بارود
جمع ڪرڻ، راشن گڏ ڪرڻ، چابندي ۽ سوڌ گڏ
ڪرڻ، هٿيارن جي ماڻهن کي سکيا ڏيڻ، بارود جي
استعمال جي تربيت ۽ مڪمل سياسي تربيت ڏيارڻ
تيار کان پوءِ ڪجهه تيار، شده پنهنجي ماڻهن کي
مختلف سرڪاري ادارن ۾ موڪلي ڇڏي ٿو آهي جن
جي ذريعي ڪام جي ۾ ائين تر پيو وڃي ٿو
معلومات آساني سان حاصل ڪري سگهجي آهي.
يعني گهڻو تيار، شده انقلابي ساڻين کي به بچائي
۽ آزادي ڪرائي سگهجي آهي.

مسلح جد و جهد ۾ ائين به ٿيندو آهي ته ٻي چار
 آڱر ٿيڻ ۾ تيار ۽ واري ماحول پوري ۾ ڇو
 کانپي به ڏسبو آهي ته ڪي دشمن جا چالو چاڙهتا
 ۽ پنهنجا ماڻهو مخالفت ڪن ٿا ۽ ڪا وقت بچي ڇڏي انهن
 مان ڇو ندي ڪجهه ماڻهن کي سخت ۽ انوکي سزا ڏئي
 ويندي آهي، يعني دهشت گردن کي ڪڍي ويندي آهي
 جيئن ماڻهو، مخالفت ڇڏي ڏين ۽ بخير ڪنهن ماڻهن
 ٿيڻ ۽ سوال ڪرڻ جي انقلابين جي ڳالهه کي محبت ۽ مخالفت
 ختم ڪن ۽ حڪومت جي ساٿ به ڇڏي ڏين.

پوليس ۽ حڪومت جي مخبرن ۽ چغلخوڙن کي به
 دهڪاري ۽ خبردار ڪيو ويندو آهي ته جيڪڏهن
 هو مخبري نه ڇڏيندا ته کين به ائين ئي ڏيڍ
 سان ماري ويندو يا ڪا برتناڪ قسم جي سزا ڏني
 ويندي.

اهڙي طرح هلڪي پيماني تي دهشتگردي جي ذريعي
 پبلڪ کي پاڻ سان ملايو ويندو آهي.

مثال طور: ڪنهن حڪومت جي چمڪي يا ساڻاري
 کي ماري قتل ڪري ڇڏو وڃي ٿي لڙڪائي ويندي
 يا ماري ڇڏي ۽ ان قتل بابت تفصيل لکي ڇڏي
 وڃي ته هي قتل ڇي ڪيو وڃي؟

بغاوت جي پهرين مرحلي ۾ جنهن جي دوران
 انقلابي ڪاروايون ظاهر ڪيون وينديون آهن ۽
 انهن وٽي طرح ڪاروايون ڪيون وينديون آهن.

راءِ عام هموار ڪري وڃي يعني اڪثريت عوام
 جي حمايتي ۾ وڃي ڪان ٻي ۽ هٿيار بند جد و جهد ڪئي
 ويندي آهي، پر ڪڏهن ڪڏهن ٻي چار ڪم جي
 دوران به هٿيار بند جد و جهد ڪئي ويندي آهي
 اهي ٻئي هڪ ٻئي لاءِ لڙڻ ملڻ وارا آهن، هٿيار بند

جده و جهدي دوران به كجه كجه نظرياتي به چاره هندن
نه هندن آهي .

مسلم جنگ جي هڪ ماڻهي جو ان باري ۾ چوڻ
آهي ته جڏهن به چاهي ٿو ته اهو اهڙي تڏاڪي
بتي پھچي وڃي جو پبلڪ خالي تقريرون ٻڌڻ پسند
نه ڪري ۽ آڻي نه وڌي سگهي ته پوءِ هٿيار بند
جده و جهدي شروعات ڪري ٿي، جيڪڏهن دير ڪئي
وڃي ته پنهنجي نقصان تي پوندو ۽ چوڻ ته عوام جون
همدرديون ختم ٿينديون وينديون اڻ ڪري بنا دير
گوڙيلا لڙائي ڪرڻ گهرجي .

گوڙيلا لڙائي ذريعي آخري سياسي مقصد حاصل
نه ٿي سگهندو آهي پر دشمن کي صدمو به پيشان ۽
ڪمزور ڪري سگهجي آهي .

جڏهن تڏسجي ته گوڙيلا لڙائي ذريعي عوام اسان
ٽڏانهن مائل آهن ۽ دشمن به پيشان ۽ ڪمزور ٿي وڃي
آهي ته انقلابي اڳواڻ ماڻهوءَ کي تنگ جي چوڻ مطابق
هٿيارن تي طريقا آهن جن جي ذريعي آزادي وٺي
سگهجي ٿي .

۱. سڀ کان بهترين ۽ سٺي طريقو دو بهدي جنگ
ڪرڻ جو آهي، جنهن جي ذريعي سٺي نموني آزادي
حاصل ڪري سگهجي ٿي .

جنهن لاءِ پھريون ته جيڪڏهن گهڻي تعداد ۾
پنهنجا ته پندڙ ورتل ماڻهو ٿيا، هٿن ته پاڻ آمهون
سامهون آڻي سان مقابلو ڪرڻ گهرجي، ٻي صورت ۾
ڪنهن ملڪ جي مدد سان ان ملڪ جي آڻي کي
دشمن جي آڻي سان دو بهدي جنگ ڪرائڻ گهرجي .
۲. جيڪڏهن دو بهدي جنگ جي طاقت پاڻ ۾

نه سمجھي ته پوءِ دشمن جي مٿان دهشت ۽ دٻاءُ رکندي
ڳالهين تي مجبور ڪندڙ گهرجي جنهن جي ذريعي آزادي
حاصل ٿي سگھي ٿي.

۳. جيڪڏهن ڳالهين جي ذريعي به مقصد حاصل نه
ٿئي ته پوءِ سول وارا ٽيئي ٻئي مان ماڻهه کڻي وٺي
شهت ۽ وڏن تي آڻڻ گهرجي.

جيئن ڪاروبار، دٻاءُ ۽ شهريت تي وڃي، ۲ وڃي

رستا جام تي وڃي.

ا. فرائضي جو عالم نڀا ٿي وڃي. اهڙي طرح
اهي آخري طريقو آهي جنهن جي ذريعي آزادي
حاصل ڪري سگھجي ٿي.

مسئلہ جدوجهد. هيڪ طريقو ايڪشن پر وپيگندا
جو به هوندو آهي.

هن قسم جي پهرين پيگندا الڳ هيٺ پسند ڪئي
عوام جي حمايت ۽ ساٿ جي سخت ضرورت هوندي
آهي ان لاءِ عوام سان ملي سندن ذاتي ڪنڊ کڻي
ڪڍڻ گهرجي آهي جيئن سندن حمايت حاصل ٿي
سگھي، اهڙي طرح به هٿياربند جنگ ٿي سگھي ٿي.
ٻيو طريقو آهي آمهه پر وپيگندا، هن قسم جي

پهرين پيگندا دهشت گهڙي، اغوا، قتل ۽ ڌمڪين سان
ڦهلائڻ سگھجي ٿي، جيڪا عوام کي پسند هوندي آهي.
پهرين اهو هڪ سوڌهي جهوپڙو آهي، ڇاڪاڻ

ته عوام خالي تقريرن ۽ ٻڌي ۽ پوءِ صاف
تقريرن ۽ ٻڌڻ پسند نه ڪندو آهي، اسان جو ڪم
صاف تقريرن ۽ ڪم ٿاڻهي جو ته خالي تقريرن ۽
ٻڌڻ اڄ ڪو به پسند نٿو ڪري، تنهنڪري اسان کي
پنهنجي قومي تقرير کي سنڌي قوم سان ملائي
جڏهن گهرجي.

تڏهڪاءُ ذريعي ٻي و پيڳندا جو ٻي چار ٻيڙيس ۾
اهيا، ٻي ڪ لٽيس، والپو سٽي، چاڪنگ گجھي، سڀا ٻي
اسٽيشن يا ٽي وي و غيرا - ۵ -

مسلم جھ و جھ دورات ھريت پستہ نوجوانن
۽ قومي غيرات ۽ ڪنڊر هي ڌن کي آساني سان چي ٻي ڪرڻ
لاءِ گور استواري (Coversage) ۾ ۽ ھي ڪي ڪور
استواري معنيٰ پنھنجي ذات ۽ خالو يا ڌنڌي کي لکائي
ڪم ڪرڻ يا ڪنھن اهم ڪم سان وڃڻ کي ڪور چئبو
آھي -

مثال طور ڪو ڪار ڪن پيشو، ڊاڪٽر يا سندن يا فتنہ
ايم. بي. بي. ايس ناهي ٻي لک جي لحاظ کان ھريت
پستہن جي سامان ڪٿي و چي ۽ ھي آھي يا ڪلنيڪ
کولي اٿس، ۽ ان جي بيان ڪرڻ يا ٻڌائڻ کي گور
استواري چئبو آھي -

ٻي پستہ يا فتنہ مجاھد لک نالو اھڙو ھجڻ کپي
جنھن کان گوريلو مڪمل واقف ھجي، ڪور استواري
جي مشق ڪرڻ گھرجي، لک وارو ڌنڌو ۽ نالو اھڙو
ٻڌائڻ کپي جيئن اڳئين کي يقين ٿي سگھي، ٽعارف
اھڙو ڪرائڻ کپي جيئن ٻي حقيقت سمجھي، جيئن
حقيقي نه ٿئي، مثال طور ڪور نالي مان عبدالحق
مان عبدالحق ھي نالو ھئڻ گھرجي -

جيئن ٻڌائڻ وقت آساني ٿئي ۽ ھڪ نه ٿئي، اھڙي
طرح ڌنڌو به ملندڙ جلندڙ ھئڻ گھرجي، وڏي ھٿان
ڪنڊر کي گور استواري جي سخت ضرورت پوندي
آھي، ڇاڪاڻ ته کيس ھڪ جڳھ کان ٻئي جڳھ وڃڻ
پوندي آھي، ھميشه ھڪ ئي مثيل خالو يا ڪور
استواري استعمال ڪرڻ نه گھرجي، مختلف وقت تي
ٻيڊيل ڪندو رھي، جيڪڏھن مثيل ذات ٻئي

کاٻڌي آئي ته ان بابت ڄاڻ سنڌو رهي.

دنيا جي انقلابن تي مختصر روشني وجهڻ لاءِ
۽ انهن جي تخليق ڪارن جي ذڪر ڪرڻ سنڌو رهي
آهي.

۱۷۰۰ع ۾ لينن ۱۹۱۷ع ۾ انقلاب آندو ۽ اهو
انقلاب تهنه (۱) دينهن اندر مڪمل ڪيو ويو.

هي انقلاب مٿان ڪاٺ هيٺ آندو ويو، لينن
جي چوڻي آهي ته جنهن خطي ۾ انقلاب آڻڻو هجي
ته پهريان اتان جي حالت جي جائزو وٺڻو گهرجي، ان
ڪارڻ جيستائين حالتون انقلاب لاءِ نه هجن ايئن تيستائين
انتظار ڪرڻ گهرجي.

جڏهن حالتون نيڪي وڃن ته تهنه هڪتر تنگ
يا فٽ ننڍي پاري جي ذريعي انقلاب آڻڻ گهرجي اها
تنظيم انقلاب ۾ عوام جي نمائندگي ڪندي، لينن چيو
ته جڏهن مشيوني طبقو هيٺين طبقي جي استحصال ڪندو
آهي ته هيٺين طبقو بغاوت ڪندو آهي جنهن
ڪري ملڪ جي ڪارخاني ۽ ڪاروبار تي اثر پوندو آهي
۽ فوج جي اندر به بغاوت پيدا ٿيندي آهي ته
اهڙي وقت انقلاب آڻڻ گهرجي.

دنيا جي مشهور هستي ۾ ڪميونسٽ ۾ جي باني
ڪارل مارڪس جو چوڻ آهي ته ڪيترن به خوف و هراس
پوي ته هائڊگهر جي پر انقلاب سنڌو رهي آڻڻ گهرجي.
چين جي عظيم اڳواڻ مائو زي تنگ ۱۹۴۸ع ۾
انقلاب آندو، مائو زي تنگ جي هڪ ننڍي پاري
هئي جنهن ۱۹۲۲ع کان ۱۹۲۹ع تائين چيانگ ڪائي شيڪ
حڪومت سان تاهه ڪيو. جيڪو لينن جي هڪ مطابق
هيو، ان صلح تحت ڪم ڪندو رهيو.

ماڻھو ئي تنگ جي انشائي وڌندو ۽ ڏسي حڪومت
۱۹۲۹ع ۾ ڪميونسٽ پارٽي جي بڻڻ وڃڻي ڇڏي ۽
نه صرف بڻڻ ۾ ڪميونسٽ پارٽي جي ڪارڪن ثابت
ٿيڻ تي گولي هڻجڻ جي آهر ڏري ڪڍيو ويو.

جنهن ڪري ماڻھو ئي تنگ ۱۹۲۹ع کان ۱۹۳۶ع
تائين پارٽي جي وجود کي بچائڻ لاءِ چيائين جي
وڌندو ۽ ڏن جهنگل ۾ رهيو جتي سندس واسطو
اتان جي ڳوٺاڻن ۽ ٻارن سان پيو ۽ ڏنائين ته انقلاب
۾ هاري آسانيءَ سان آڻي وڌي سگهن ٿا، جڏهن
ته لينڊ جو چوڻ هيو ته هاري انقلاب لاءِ ڪجهه
به ڪري ٿا سگهن، پر ماڻو چائين جي حالتن تي نظر وجهندي
چيو ته هتي وڏا وڏا پيلا آهن ۽ گهڻائي هارين جي
آهي، جيڪي جهنگل ۾ اڪثر ريت ۾ رهن ٿا. جتي
انسان جو سڀئي نموني تحفظ ٿي سگهي ٿو. تنهنڪري
پين جي حالتن مطابق هاري ئي انقلاب جي آڻي وڌائي
سگهن ٿا.

اهڙي طرح ماڻھو ئي تنگ ۱۹۳۶ع کان ۱۹۳۹ع
تائين اندر گهڻو ڪم ڪيو ۽ ناريه ناميت نموني ڳوٺن ۾ ڪم
ڪيو ۽ ٻي جنگ عظيم ۾ وري حڪومت سان ٺاهه ڪيو،
ڇاڻ ۾ متحد ٿي تائين فوجن سان چار سال قومي
۽ ملڪي بنيادن تي وڙهيا، تاري فوجن کي آزاد ٿيڻ
کا پوءِ وري پاڻ ۾ ماڻھو ئي تنگ ۽ چيائين ڪا ئي شيڪ
هنڌ ڪئي، جنهن ۾ ماڻھو ئي تنگ پوءِ زيربنياد وارو بندو
جنگ ڪري انقلاب آندو.

ماڻھو جي چوڻ هيو ته حالتن جي انتظار ۾ ڪرڻ
گهرجي پر حالتون پاڻ پيدا ڪري سگهن ٿيون.
ماڻھو ئي تنگ جهنگل ۾ پيسه (Base) ٺاهيا ۽
پهرين جهنگل ۾ جبلن کان انقلاب شهرت ڏانهن شروع

ڪيو، ماڻھو چيو ته ڪو به ملڪ وٽ وڌا وڌا هٿيار نه آهن
 اها ڪو به ملڪ جي ڪهڙي به آهي ليڪن وڌا هٿيار
 نه هئڻ ڪري ڪو به ڪو به هلاڪا آهن، آساني سان ڇڏي
 ڇڏي ۽ نڪري سگهن ٿا.

ڪيو يا جي انقلابي آڳاٽي فيڊرل ڪائونسل آهي اهو
 انقلاب ۱۹۵۷ع ۾ آيو، ڪيو يا جي بئسٽن ۽ ڪار ۽ شي
 ۽ ڪهڙي حڪومت هئي، جنهنڪري عوام ۾ نفرت ۽ بيچيني
 پيدا ٿي چڪي هئي، فيڊرل ڪائونسل ۱۹۵۲ع ۾ ڪيو يا
 جي پيپلز پارٽي جو ميمبر ٿيو، هن حڪومت جي خرابين
 کي ختم ڪرڻ لاءِ ڪيئي ڪوششون ڪيون، پر پارٽي ۾ رهي
 ڪجهه نه ڪري سگهيو. نه ئي پارٽي ۾ ڪجهه حاصل ٿي سگهيو
 ايتري تائين فيڊرل ڪائونسل بئسٽن ۽ ڪار تي ملڪ جي
 سپرريم ڪورٽ ۾ ڪيس داخل ڪيو. پر ڪورٽ مان به ڪيس
 گهريلو انصاف پلڻ نه پيو، ان کان پوءِ ڪائونسل ۽ سندس
 ڪجهه ساٿي پارٽي مان ٺاهيندڙ ٿي جدوجهد ڪئي.
 ان دوران مسلح قتل ڪرڻ هڪ فن ٿي چڪو هو
 تي حملو ڪيو، جنهن ۾ ظاهري ۾ ته ڪيترن نقصان پيو
 پر سياسي طور تي عوام ۾ ڪيترن وڌيڪ اعتراف ملي
 اهڙي طرح فيڊرل ڪائونسل پنهنجي هڪ (Foco) خاني
 تمام ننڍڙي نقلي ٺاهي. ان جي ذريعي انقلاب آندائين
 فوڪو جا ميمبر فيڊرل ڪائونسل، ڇي گوريلا ۽ سندس
 ٻيا ڪم هئا.

فيڊرل ڪائونسل جي خيال هيو ته انقلاب لاءِ
 سياسي پارٽي جي ڪابه ضرورت ناهي، پيپلز سياسي
 پارٽي آهي يعني سياسي ۽ فوجي ڌاڙ (رهائش)
 ڪو به ملڪ کي پاڻ وٽ هڻڻ گهرجن.
 ڇو ته سياسي پارٽي جي قيادت شهرت ۾ رهندي
 آهي، انهي ڪري ڏنڊ ۾ گهڻي وقت نه رهي ننگهندي آهن

نه ئي پهرئين ۾ هڪ پسند ڪندڙ آهن. ان ڪري گوريالي
 ڪي هدايتون ڏيڻ لاءِ ڪيس شهيد ۾ گهرائڻ پوندو. آهستي
 جته هن ته شهر گوريالي لاءِ قبيلا سان جي مثال آهي
 ڇاڪاڻ ته شهر ۾ اچڻ سان گوريالي جي پوزيشن ظاهر
 ٿي پوندي ۽ ماءُ جي ويندي. ان ڪري جي گوريالا
 ڪم وٺي مناسب قدم سمجهي ته بنا ڪنهن مه ڪري
 آڇ ۾ هدايت جي انتظار ۾ نه سٺ بجاءِ ڦهلائي
 جته ٿي گهر جيسه.

ڪاسٽي جو چوڻ آهي ته شهر ۾ رهندڙ سياسي
 قيادت گوريالي جي تڪليف ڪا به واقف هوندي آهي.
 جنهن ڪري هن جون مڪمل خبرون ورتون پوريون ڪري
 نه سگهندا آهن ۽ گوريالي کي يا يا شهر ۾ اچڻ
 پوندو آهي.

فيڊرل ڪاسٽي جو چوڻ آهي ته سياسي طور تي
 ٻه چار ڪوٽ جي ڪا به شهر ۾ آهي ڇو ته اهو ڪو (Foco)
 (هڪو) ڪندو ڇاڪاڻ ته ايڪشن ۾ ڦهلائي سان آڻي
 پاڻهي پبلستي ۾ مشهور ٿي ويندي، ڪاسٽي جو
 خيال آهي ته وٽس هڪ مهيت پسند ڪي (Base) بناڻ
 جي ڪا به وٽس ڪانهي، ڇو ته گوريالي جو بيس (Base) سنڌ
 پٺو (ٿيلهي) ۾ آهي. هڪو (Foco) هڪ بجلي ۽ چڻڪ
 وانگر آهي جيڪا ڪٿي به پوڻ سان پنهنجي پاڻ جلدي ڦهلائي
 ويندي آهي.

جته هن به ڪنهن ملڪ جي معاشي ۾
 نايم ابري، ظلم ۽ زيادتيون نه ورتي هونديون آهن
 اتي بغاوتون جنم وٺنديون آهن.

اسان جي سنڌ کي به هر طرح جي ظلمن جي
 نشانن پٺاڻي ويا آهن، سنڌي ماڻهن کي تنگ ۽
 پریشان ڪري ڇڏيو آهي ته جيئن ۾ جڪڙين

وليو آ، پنجابي حڪمرانن جي ناهروا سلوڪ سان سنڌين
 تي تشدد جي يازار کي گرم رکيو آهي، سنڌ جي هر
 چنبردارين قبضي ۾ ڪري ڇڏي آهي، تڏهن اتي
 جي غيرت مند سنڌين جي ذهن ۾ دلين ۾ به
 بغاوت جا شعل پتر ڪي اڻيا آهن، ۽ ايئن چئي رهيا
 آهن ته ۹

سنڌ مقدس عقيدو ۽ ايمان آ،
 سنڌ انجيل گيتا ۽ قرآن آ،
 سنڌ جيئري مٽي آ اجهو ۽ امن،
 پاڻ کي هاڻي آزاد گهرجي وطن۔

اسان سنڌين کي دشمنن جي فوج ۽ فورس کي
 منهن ڏيڻ ۽ قومي آزاديءَ جي تحريڪ ۾ آخر ڪار
 فتح حاصل ڪرڻ محض مسلح جدوجهد جي ذريعي ئي
 ممڪن آهي۔ ان لاءِ اسان پاڻ کي مسلح ڪرڻ جا طريقا
 سوچڻا آهن۔ اسان پاڻ کي هٿيار بند ڪرڻ ۾ وڌي
 دشواري محسوس ڪري رهيا آهيون۔ ڇاڪاڻ ته نه
 ڪنهن ملڪ جي فلحال ڪامد آهي، نه ئي اهڙا
 ڪي ذريعا جو هڪدم هٿيار بند ٿي وڃيون، پر
 موجوده صورتحال اهو واضع ڪري رهي آهي ته اسان ان
 مرحلي تي پهچي چڪا آهيون جتي اسان کي هرحال
 ۾ وڙهڻ گهرجي۔ پنهنجي هٿيارن، مال، دولت ۽
 پوري قوت جيڪا اسان وٽ آهي، کي گڏ ڪرڻ گهرجي۔

جيڪڏهن اسان رڳو ڪاهلي ۽ سستيءَ مان ويٺا
حالتن تي واپلا ڪندا رهندا سون يا دشمن جي ظلم
۽ وحشيانه تشدد جي رڳو مذمت ڪندا رهيا سون ته
مسئلي جو ڪوئي حل نه نڪرندو -
اسان کي گهرجي ته پنهنجا هٿيار کڻي اُٿي پئون ۽
ميدان تي نڪري اچون -

اسان وٽ هٿيار ناهن نه ئي ايترا ڌوڪا آهن جو
وڻي سگهون يا فيڪٽري هٿي تيار ڪري سگهجن، ليڪن
هاڻي فوري طريقو آهي ته اهي دشمن کان ڦري وٺون يا
ڪنهن نموني سان حاصل ڪيون -

ان لاءِ جيڪڏهن اوهان پنهنجو ذهن ۽ عقل استعمال
ڪيو ۽ صحيح جاءِ جو انتخاب ڪيو ۽ موت کان نه ڊڄي
بيباڪ ٿيو ته اسان مان هر هڪ پنهنجي لاءِ هٿيار حاصل
ڪري سگهي ٿو - اسان جا ڪيترائي ماڻهو ذاتي جهنگرن
۾ هٿ پير هٿي، مال ملڪيت کپائي هٿيار وٺي ٽريڪٽرن
جن ٽراليون پراڻي پنهنجي مخالف تي ڪٽ ڪندا آهن -
جيڪڏهن اهي پنهنجي هٿيارن جو رخ ذاتي دشمن
بجاءِ اجتماعي قومي دشمن ڏانهن ڪن ته ڪيڏو نه
آسانيءَ سان پنهنجي منزل کي ويجهو وڃي پئون -

هونءَ به هڪ سڄي انقلابي جوا هو ورتا هئي ته
اهو ڪنهن ڪم کي رڳو ان لاءِ ڇڏي ڏئي ته مشڪل
۽ ڏکيو آهي - جڏهن ته سنڌين ۾ قوم پرستي جي جذبي

حيرت انگيز شعور پيدا ڪيو آهي ۽ هڪ عظيم حوصلو
ڪي جنم ڏنو آهي ۽ هر هنڌ دليرانه جدوجهد شروع
ڪرڻ جا ارادو نمايان آهن.

ڪيتري عظيم آهي انهن ماڻهن جي طاقت جي
آزاديءَ جي تائيد ۽ حمايت ۽ مستقبل سان محبت ڪري
راهيا آهن، دنيا جي ڪاٺي طاقت انهن ماڻهن کي
جھڪڻ تي مجبور نٿي ڪري سگهي، جن پنهنجي
هٿن ۾ آزاديءَ جو جهنڊو ۽ دائمي خوشيءَ کي
سنڀالي رکيو آهي.

اسان کي پنهنجي مادر وطن سنڌ کي آزاد ڪرائي
نئين مستقبل اڏڻ لاءِ هرايندڙ مشڪلات کي ڪنٽرول
ڪرڻو آهي. اسان جون سڀ اميدون اسان جي جوانيءَ
اسان جي حياتي، اسان جي صلاحيت ۽ عقلمندي
اسان جي رٿابندي ۽ حڪمت عملي سڀ ڪجهه
سنڌ جي آزاديءَ لاءِ آهي. اسان کي ثابت قدم
رهڻو آهي. سنڌي ڀائرن ۽ پيڙهن اسان جو انتظار ڪري
رهيون آهن.

انقلاب زندگي ۽ موت جي جدوجهد آهي.
رات ۽ پگهر وٺائڻ بغير آزادي نٿي مٿي سگهجي.
اسان جو مقصد آزادي وٺڻ آهي. سنڌ جو وجود بچال
ڪرڻو آهي. تمام سنڌين کي خوشحالي ۽ خوشيءَ
جي زندگيءَ ڏيارڻ جي قابل بنائڻو آهي ۽ سنڌين

ڪي سندن ضبط ٿيل حق وٺي ڏيڻا آهن۔

منهنجي خيال ۾ ڪي ماڻهو اهڙا به هوندا جيڪي
پنهنجي سنڌي قوم تي ميار وجهي غلامي جو
ڏوهي ثابت ڪرڻ لاءِ پنهنجا دليل ڏيندا آهن ۽ ڌارين
جي بجاءِ هر مصيبت جو ذميوار پنهنجن کي ٺهرائيندا
آهن ۽ انهن کي نظر ۾ رکوڻ آهي ۽ انهن جي پرغلاڻ
کان پري پڇڻو آهي۔ ڇاڪاڻ ته اهو غلام جيڪو
رڳو پنهنجي آزادي کان نتائي ٿو۔ پر پنهنجي غلاميءَ
جو جواز پيش ڪري ٿو۔ ان کي لفظن جو ويس ڊڪائي
جائز ڪوٺي ٿو ۽ غلاميءَ کي پنهنجي قوم
ڪمزورين جو ڪارڻ سمجهڻ لاءِ دليل ڏئي ٿو اهو
منهنجي نظر ۾ انتهائي ڪميٽو ڪريل ذهنت جو آهي۔
قوم پڻ سٽي وارين تحريڪن کي پڙهي ڏسبو
پس منظر ۾ وجيбот معلوم ٿيندو ته جن ملڪن ۾ اهي
اڀريون آهن ۽ سي آزاديءَ جون تحريڪون پڙهي ۽
ڌارين جي ظلم ڏاڍي استحصال خلاف ردعمل طور
غلام ملڪن ۾ اڀريون آهن ۽ انهن جي پس منظر
۾ قومي سڃاڻپ ۽ قومي غيرت موجود رهي آهي ۽
مظلوم قوم طرفان آزاديءَ جو خودمختيار ۽ پنهنجي
وجايل وقار کي ٻيهر حاصل ڪرڻ واري خواهش ان جو
بنياد آهن ۽ هڪ ئي آواز اٿيو ته هر قوم کي پنهنجي
آزادي ۽ حڪميت جو حق آهي

جيئن بنگلاديش ۾ شيون انجني اقتصادي ۽ معاشي
وسيلن تي ڌارين پنجابي پناهگيرن ۽ بهارين جي حاڪميت
ڏاڍو ظلم ۽ استحصال تي بنگالين ۽ قومي غيرت ۽
قومي سجاڳي جو ڪارڻ بڻيو. بنگالين ڇڏن ڏنو ته
اسان پنهنجي ٻئي ڌرتي ۽ ٻئي ڌارين جا غلام آهيون
۽ اسان جي ٽي پگهر پورهئي ۽ رات تي ڌاريا پلجن
ٿا. تڏهن انهن ۾ قومي بڌي ۽ جواداساس ٿيو ۽
ڇڏن هنن پاڻ تي ڌارين جو غلام محسوس ڪيو ته هن
هنن ۾ بڌي ۽ جدوجهد ۽ وڙه جو جذبو پيدا ٿيو. مفتي
باهمي حاجتا ناهي آخر ڪار هنن آزادِي حاصل ڪئي. ان
کان اڳ هندستان ۾ انگريزن جو غلام هو. جن به پنهنجي ملڪ
کي سڀ کان پهريئن انگريز سامراج کان آزادِي ڏياري ٿيڻ
ٿي سندن جون حالتون آهن. اسان ڌارين جا مڪمل غلام
آهيون ۽ اسان جي سندن پنجاب جي بيڪيت ۽ ڪالوني آهي.
قومون آزادِي چاهينديون آهن ۽ پبلڪ انقلاب يعني
هراها قوم جيڪا ڌارين جي غلام آهي. ان جو هر عمل
۽ جدوجهد غلامِي ۽ خلافت نفرت ۽ آزادي ۽ سان
وفاداري ۽ محبت هجڻ گهرجي. هر غلام قوم جو فرض
آهي ته پهريان آزادِي وٺي ۽ هر آزاد قوم کي حق آهي
ته انقلاب لاءِ جدوجهد ڪري ۽ وڙهي، چوٽي جتي به قومي
تڪرار پيدا ٿيو آهي اتي آزادِي لاءِ جدوجهد ڪئي وڃي
آهي. اها جدوجهد ڌرتي ۽ ماڻهن کي نظر تي قومپرستي
تي ٻڌل هوندي آهي. جنهن به قوم جي پاڻ ۾ پنهنجي ڌرتي
۾ ڪتل هوندي آهي، جيڪو به ماڻهو پنهنجي سياست

ڌرتي ۽ سان واسطو ڪندو آهي، اهو سدائين ڪامياب
 ٿيندو آهي. هڪ دفعي آئون سنڌ جي عظيم قومي
 شاعر شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي ميلي تي ويس، اتي
 ملاڪڙو ڏٺو، جنهن ۾ سڄي ملڪ جا ملهه حضور ٿي
 رهيا هئا. جن مان هڪ سنڌ جي مشهور ملهه غلام
 سرور ۽ جتوئي پنجاب مان آيل نامي گرامي ملهه کي
 دسي فتح حاصل ڪئي. بياسپ شڪست کائي ويا،
 مون کائڻ شڪست نه کائڻ جو سبب پڇيو. ڪامياب
 پهلو ان ڇيو. منهنجي فتح جو وڏو سبب اهو آهي
 ته ملهه وڙهڻ وقت منهنجا پير ڌرتي ۽ کان ڌار ڪونه
 ٿا ٿين، ڌرتي تان ٿا اُڀرن، ان وانگر جنهن به قوم
 جا پير پنهنجي ڌرتيءَ تي پهتا، جيان کٽل آهن، تنهن
 قوم کي کير به غلام بڻائي ڪونه ٿو سگهي، جنهن قوم
 جا پير ڌرتيءَ تي کٽل ناهن ۽ جنهن قوم جي سياست
 هوائن ۽ فضائن ۾ هلي ٿي، اها قوم غلام بڻجي
 شڪست کائي وڃي ٿي.

اسان جي سياست ڌرتي ۽ مان ڦٽي نڪتل آهي
 ۽ ڌرتي ۽ خاطر آهي. ليڪن اڄ اسان غلام آهيون.
 بجاءِ جو بيو سي، بکن ۽ دشمن جي بد معاشين جو
 شڪار ٿي مري وڃون، تنهن ڪري بهتر ائين ٿيندو
 ته آزاديءَ جي راهه ۾ وڙهندي ڪٽجي مرون. آئون
 غلاميءَ کي قومن ۽ انسانيت لاءِ ناسور ٿو سمجهان، ان
 کان سخت نفرت آهي.

هڪ دفعي سائين جي - ايم - سيد وٽ ويٺو هيم ته
 سائين پڇيو ته شادي ڇو نه ٿو ڪرين؟ مون سائينءَ کي چيو
 آءٌ اڃا ڪان پوءِ شادي ڪبي - سائين سبب پڇيو...
 مون ورائيوم ٿو چاهيان ته منهنجو اولاد غلام ملڪ ۾
 اکيون کولي ۽ مان ٿو چاهيان ته غلام پيءُ جي گهر ۾ ٻار
 به غلام ٿي اکيون کولي ۽ جيڪو ظلم مون سان آهي مان پنهنجي
 اولاد سان ڪرڻ ٿو چاهيان - مان ٿو چاهيان ته غلام سند
 ۾ هڪ غلام فرد ۽ غلام ٻار پيدا ڪري -

مون کي اهڙو بهشت به نٿو گهرجي ۽ جنهن ۾ مون کي
 غلام رکيو وڃي ۽ چو ته غلام ۾ هڪ لعنت آهي ۽ پر مون کي
 اهڙو جهنمي ڏنو وڃي جنهن ۾ آئون آزاد هجان -
 اهڙي غلام ۾ي خلاف اسان کي پير پورجڻ و جهڊ ڪرڻ
 پوندي ۽ آءٌ اڃا ڪي به ڪري سمنڊ مان لنگهائي وٺي آيو -
 پوءِ ڇو نه اسان کي رت سان وهنجڻ پوي يا بارود سان ڪٽڻ
 پوي - ڇا ڪاڻ ته ڪڏهن بارود جي پوءِ به من موهيندڙ محسوس
 ٿيندي آهي - هونءِ به ڏارڻي اسان سان ڏسي وائين ۽ مهاڏا وٺا ڪيو
 آهي - هن شعر وانگر ته :-
 ٿو چاڻي وائي ويرو ڏو ۽ سنڌي جو ڏن شيرن سان ،
 ڇاڻ مري وين ڏاڙيا دشمن ڪهاڙي ۽ گولي ڪلشن سان .

اسان کي پهريان پنهنجي وجود لاءِ پاڻ ۾ ڙهڻو آهي پوءِ ئي ڪو ملڪ
 مدد ڪندو ۽ دنيا ۾ مظلومن جا دوست ۽ همدرده هوندا آهن - انهن
 جي هر مدد جي شدت سان ضرورت پوندي آ ۽ ليڪن پاڻ ئي ايندڙ مهوت
 پير آءٌ به ڪجهه اڳي ٿي ۽ وانگر جيستائين انهن جو توجهه ۽ ڌيان نه

چيڪائيئڊ اسٽوٽيسٽائين مدد ملڻ مشڪل آهي، اسان جي به ايئن ئي
 مدد ٿيڻ کپي جيئن انگولام ۽ ڪيوپا پنهنجا رضاڪار موڪليا، جيئن تازو
 رڍيشا جي آزادي لاءِ موزمبيق ڪارنامو سرانجام ڏنو. آزادگي جي
 تحريڪ ۾ غير ملڪي تائيد ۽ حمايت حاصل ڪرڻ ڪوبه جرم
 ڪونهي. جيئن بنگال جي پاڙي وارن مدد ڪئي. هونءِ به اسانجو
 هڪ مخلص، سمجهدار، باهمت ۽ غير تمند قوم پرست سنڌي
 ماڻهو هزار ظالمن سان سامهون ٿي وڌيڪ طاقتور آهي.
 ان حساب سان هڪ هزار سچا قومي مجاهد دشمن جي ڏهه
 لکن جي تعداد جي برابر ٿيندا. دنيا جو مثال اسان جي آڏو آهي ته
 وينا مي تعداد ۾ ٿورا طاقت ۾ گهٽ هئا ته هن به آميرڪا جهڙي
 سپر پاور انهن کي وڌيڪ غلام رکي نه سگهيو، نيٺ وڙهي آزادي حاصل
 ڪيائون، اسان کي به آزادي جو علم رکڻي زڪري پوڻو آهي.

جهنڊا ڪٽو نڪرڻ شروع ٿيا، وڙهندا اهلوار ٿيندا اهلوار
 هي رات جو پوڻون پهرهه جهانگي چڙهيا آهيو جڳمر،
 ڪڍيا هو سڄ ڪرڻا ڏسڻ ۾ جهڙا نند رڳهر ٿا ڏسڻ ۾
 مارڻ مرڻ کان نامترو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو ڏاڍو اهلوار
 اڄڪله عالمي صورتحال ۾ اهم تبديليون اچي رهيو آهن.
 هن وقت قومي بحران شديد آهي. اسان کي ڀرپور گڏيل
 هٿيار بند جدوجهد هلائي آزادي وٺڻي آهي ۽ دنيا جي نقشي
 ۾ جيئن ۱۹۴۷ء ۾ تبديلي آڻي آزاد ملڪن جي صورت ۾ نالن
 جو اضافو ڪيو ويو هو اهو ئي طرح ۱۹۸۷ء به سنڌ جي آزاديءَ جو
 سال ڪري منهن ٿو آهي ۽ اقوام متحدہ جي عالمي برادريءَ
 ۾ سنڌ وديش جي آزاد جهنڊي کي ڦڙڪائڻو آهي.

هڪ ڏينهن دنيا جي نقشي تي سنڌ وديش به ٺهڻو
 جيسين سنڌ ٿي آجي ناهي، هڪ اسان لاءِ مهٽ

پيش لفظ

ڀائو قمرپٽي جي ڪتاب ”سنڌ ڪيئن آزاد ٿيندي“ تي
پيش لفظ لکندي خوشي ۽ فخر محسوس ڪري رهيو آهيان
ان ڪري جو ڀائو جڏهن به ڪو ڪتاب لکندو آهي ته اهو سنڌ جي
سياست ۽ قومپرست تحريڪ تي وڏو اثر وجهندو آهي، سنڌ
دشمنن لاءِ خطري جي گھنٽي ثابت ٿيندو آهي. ڀائو قمرپٽي
تي نوان ڪيس ٺهندا آهن ۽ هنگامي زندگي گذاري ٿي پڄي
ويندي اٿس. ههڙي دور ۾ وري نئون ڪتاب لکڻ تمام
ڏکي ۽ اهم ڳالهه آهي. ڀائو قمرپٽي جنهن موضوع تي ڪتاب
لکيو آهي، اهو موضوع هن دور ۾ سنڌي ماڻهن وٽ بحث
بڻيل آهي، هن وقت هر سنڌي ماڻهو جي ذهن ۾ اهو
سوال اُڀري رهيو آهي ته ”سنڌ ڪيئن آزاد ٿيندي؟“ ان ڪري جو
هن وقت هر سنڌي ماڻهو چڱي طرح سان محسوس ڪري ۽
سمجهي چڪو آهي. سنڌ ۽ سنڌي ڌارين جي هٿ هيٺ طاقت
۽ سياست جي زور تي غلام بڻجي چڪا آهن. سنڌي ماڻهو ڌارين
جي غلاميءَ مان آزادي حاصل ڪرڻ لاءِ شد ڏسان ضرورت محسوس
ڪري رهيا آهن، پر سنڌي قوم کي صحيح طريقا ۽ به
سمجهه ۾ نتوڄي ته ڪهڙو طريقو ۽ رستو اختيار ڪجي جنهن سان
سنڌ ڌرتي آزاد ٿي وڃي.

ڌاريو جديد هٿيار بند فوج جو مالڪ آهي. جيڪو هٿيارن
جي زور تي سنڌي قوم کي ڪچلڻ ۾ مصروف آهي. سياست جيڪا
اکثر ٿي بڻيا ڌرتي ڦاٽڻ ٿيل هوندي آهي، اها پڻ ڌارين جي

هت ۾ آهي - هن وقت سنڌي قوم جنهن پاڪستاني بلاڪ ۾ شامل آهي ان ۾ ڌارين جي اڪثريت آهي - جنهن کي ڌاريو استعمال ڪري هميشه اقتدار تي قبضو ڪندو پيو اچي - هاڻي جڏهن ٻئي طريقا سياست ۽ طاقت جيڪي آزادي لاءِ تمام اهم ۽ ضروري هوندا آهن - اهي ڌارين جي هٿ ۾ آهن ته پوءِ سوال توپيدائڻ تي نه سنڌ ڪيئن آزاد ٿيندي ؟

پاڻو قمر پٽي پنهنجي هن ڪتاب ۾ قوم پرست ڪمانڊر وانگر سنڌ کي ڪيئن آزاد ڪرائجي جو طريقو ۽ فارمولا پيش ڪري هڪ رستو ڏسيو آهي - انقلاب اصل ۾ بند وق جي گوڙي ۽ قربانيءَ جو نالو آهي - اهي ٻئي شيون وري سياست کانسواءِ استعمال نه ڪري سگهيون آهن - سياست وري تنظيم کان بغير استعمال نه ڪري سگهبي آهي - تنهن ڪري انقلاب آڻڻ جي ضرورت جڏهن به ڪنهن قوم کي پئي آهي ته ان قوم پهريان ئي سياست جو رستو اختيار ڪيو آهي - سياست وري ٻن طريقن جي هوندي آهي - هڪ عدم تشدد ۽ ٻيو تشدد -

دنيا ۾ حریت پسند اڳواڻن ٻئي طريقا استعمال ڪيا آهن ۽ انقلاب آڻڻ ۾ ڪامياب ٿي ويا آهن - هر طريقو اتان جي سياسي اقتصادي ۽ جاگرافي حالتن کي نظر ۾ رکي ڪتب آندو ويو آهي - انقلاب ۾ آزادِي خود به جدا جدا لفظ آهن - انقلاب کي آزادي نتوڃي سگهجي ۽ آزادي کي انقلاب نه ٿو ڪوئي سگهجي - پر ٻنهي جي لاءِ عدم تشدد ۽ تشدد جي پاليسي اختيار ڪري سگهجي ٿي - انقلاب اتي ايندو آهي جتي ملڪ ۽ قوم آزاد ۽ خودمختيار

هوندي آهي پران جي اقتدار عالي تي ڪنهن ظالم جو جابر ٿولي
 جو قبضو هوندو آهي. جنهن کان اتان جو عوام ڪوبه طريقو
 اختيار ڪري انقلاب آڻي ظالمن کان نجات حاصل ڪندي آهي.
 آزادي جي جدوجهد اتي هلندي آهي جتي ڪنهن دارئي ملڪ
 جي قوم طاقت جي زور تي ڪنهن آزاد خود مختيار قوم جي
 ملڪ تي قبضو ڪري ان جي سياسي اقتصادي ذريعن ۽ علائقي
 کي پنهنجي مفاد لاءِ اڏي طور استعمال ڪندي آهي. پوءِ اهر
 ملڪ يا قوم ٻاهرين حملي آور ملڪ جو غلام بڻجي ويندو آهي
 ٻاهريون ملڪ وري پن طريقن سان غلام بڻائيندو آهي هڪ
 ته فوج ڪشي ڪري، فوجي پيائونٽيون ڏاهي علائقي تي ناجائز
 قبضو قائم ڪندو آهي، ٻيو طريقو اهو آهي ته حملي آور فوجي
 چيائونٽيون به قائم ڪندو آهي ۽ پنهنجن ماڻهن کي اتي قبضي
 هيٺ آيل ملڪ ۾ آباد به ڪندو آهي. اتان جي شهرن ۽ ڳوٺن،
 واهڻن و ستين ۾ آباد ڪري، واپار ۽ نوڪرين تي قبضو ڪرائيندو
 آهي. جنهن سان اتان جي اصلي رهواسين کي سياسي ۽
 اقتصادي ۽ ڪلچرل نقصان پڻ پهچندو رهندو آهي ۽
 درقي ۽ ملڪ غلام رهندو آهي.

هن وقت سنڌ طاقت ۽ ڪالونائيزيشن جي ذريعي
 دارئي ملڪ ۽ قوم جي غلام آهي جنهن ۾ دارئي حملي آور
 فوجي چيائونٽيون به ڏاهيون آهن ۽ پنهنجا ماڻهو گهراڻي
 اسان جي ننڍن وڏن شهرن ۽ واپار جي وسيلن تي
 قابض ٿيندا سندن کي ٿورا ئي ۾ تبديل ڪري

اسان جي نر بان ۽ قومي وجود کي ختم ڪرڻ جي سانس
۾ مصروف آهن -

تشدد ۽ عدم تشدد ٻئي طريقا تڏهن استعمال ڪري
سگهبا آهن جڏهن تنظيم فعال هجي -

تنظيم جي مضبوطي آزادي جي ضمانت هوندي
آهي - هن وقت تنظيم کي مضبوط بنيادن تي قائم ڪرڻ
تمام ضروري آهي - جيڪڏهن تنظيم مضبوط هوندي
ته هر قدم صحيح طريقي سان ڪجي سگهندو - حقيقت
۾ سنڌي قوم کي سياست جي ذريعي پاڪستاني بلاڪ
۾ شامل ڪيو ويو آهي -

جيڪڏهن سنڌي ماڻهو پنجاب سان سياست
ختم ڪن ۽ ڪنهن به پنجاب جي سياسي پارٽي ۾
شامل نه ٿين ۽ سنڌ ليول تي صرف هڪ سنڌي پارٽي
هجي - سياسي رهبر هڪ هجي ۽ نعرو هڪڙو هجي
مقصد هڪ هجي ۽ پاڻ ۾ گڏ هجن ته پاڪستان کي
آخري سلام ڪري ڇڏي - هن وقت سنڌي ماڻهو
دارئي سياسي ليڊر کي پنهنجو اڳواڻ مڃڻ لاءِ تيار نه
آهن - انهن کي ڪن جا هار پارائڻ ۽ انهن لاءِ تاريون
وڃائڻ پنهنجي قومي بي عزتي ٿوسمجهي - تنهنڪري
داريو سياسي رهڻا سنڌ سان پنهنجي سياسي واسطيداري
ختم ٿيندي ڏسي پریشان ٿي ويو آهي ته جيڪڏهن
پاڪستان ۾ سياست قائم رهي وئي ته ملڪ ختم ٿي

ويند و ان ڪري هتي هميشه مارشل لا قائم رکڻ
ضروري سمجهو ويو، جتي مارشل لا جا قانون استعمال
ٿيندا، اتي گولي جو آواز گونجيو آهي ۽ ڦاسي جا
ڦندا تيار ٿيندا آهن.

هن وقت اسان تي گوليءَ ۽ ڦاسيءَ جو استعمال
عام آهي، ان وقت ڇاڪرڻ گهرجي ۽
”سند ڪيئن آند ٿيندي؟“ اهو ڦمر ڀڄي پنهجن
دليلن سان ڪتاب ۾ پڌاڻي رهيو آهي. مون کي اميد
آهي ته سندس ڪتاب جو اثر تمام گهڻو ٿيندو ۽
سنڌي ماڻهو سڀ سندس تخليق تي عمل ڪري
مقصد حاصل ڪندا.

حبيب الله ناريجو
ايدو وڪيت
لاڙڪاڻو.

قمر پيتيءَ جا اڪيل ڪتاب

اڻ ڇپيل

- گيت به منهنجا گوليون • شهيد اندرا گانڌي
- بابو سباش چند ربوس • جي ايم سيد کان
- ايم آر ڊي تحريڪ • غفار خان تائين
- (پاڻ گوپيو) • سائين جي ايم سيد پڻ؟
- جي گويرا جي ڊائري • رسيد اعظم جي ڪچهرين
- (ترجمو) • ۽ قولن تي مشتمل
- توڙهي قاتڪ واقعو • جيئي سنڌ تحريڪ جي
- دارالاصلاح (جبل) • جدوجهد -
- باغي نذر اسلام • مرسون مرسون سنڌ
- جبل جي ڊائري • نڌيسون (تقريرون)

ڇپيل

- ڦٽڪن لڳڻ جو ڏينهن • سنڌ ڪيئن آندو ڏيندي؟
- محڪوم ملزم • سائين جي ايم سيد جي
- حاڪم حج • سياسي ۽ ذاتي زندگي
- (عدالتي بيان) • پڻ ۽ سندس پارٽيءَ
- ايم-آر-ڊي تحريڪ • جي مخالفت ڇو؟

